

ბისრუყელს

ზ ი ნ ა ა რ ს ი

პ ო ე . ზ ი ა :

ი ა ს ა მ ა ნ ი — მ თ ა ს თ ა ნ

ო ბ ო ლ ი მ უ შ ა

1. გზაში
2. ლოცვა
3. ღმერთი
4. ნისლი
5. ღრუბლები
6. დიალოგი საფლავში

ა რ . რ უ ხ ა ძ ე

1. მთვარიან ღამეში
2. ჩქარა სანთელი
3. შემოდგომა

ბ ე ლ ე ტ რ ი ს ტ ი კ ა :

დ . თ უ რ დ ო ს პ ი რ ე ლ ი — ა მ ი რ ა ნ ი ს ც ე ც ხ ლ ი

ნ . ლ ო რ თ ქ ი ფ ა ნ ი ძ ე — ე ა მ თ ა ს ი ა ვ ე

კ რ ი ტ ი კ ა :

ი ვ . გ ო მ ა რ თ ე ლ ი

1. გ. ქუჩიშვილი
2. კოლაუ ნადირაძე

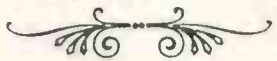
8(05)
8-733

ს ი ს ნ რ ტ ყ ე ლ ა

რეკლამა

ყოველ-თვიური ჟურნალი

კომუნია ☆☆☆☆
ბელეტრისტიკა
დრამა ☆☆☆☆
კრიტიკა ☆☆☆
ბიბლიოგრაფია

№ 9
აგვისტო
1920

3 7 8 9 1 2

იასამანი

მ თ ა ს თ ა ნ

აქ რომ შევდგები და შორით თვალებს
მოვავლებ ნაცნობ ხეთა მწვერვალებს,
იშლება ძველი მწუხარე წიგნი,
ვიგონებ წარსულ ღელვათ და აღებს.

დაუთვალავად დაჩრდილულ ღღეებს
დამუქრებია ცა გაბზარული.
კვნესა ხედენია დაბურულ ტყეებს
და ნიადაგი გულდაბარული.

დღეს მუხათ შვენით მკერდზე ბილიკნი,
ხვედრი განდგომილთ ლა უკმეხების:
დანახშირული კვალი მეხების.

ოპოლი მუზა

მ თ ი ბ უ ი

1. გზაში

დაჰკრა საათმა: სამი ზარია.
 გავცილდი ქალაქს, გამოველ გზაზე.
 ო, დავიღალე... და მიხარია,
 მატარებელი რო მიქრის ასე.

ისე დამძიმა ოცნების ფრთები,
 რკინის საკანში გამომწყვდეული,
 რომ მომენატრა სამშობლოს მთები
 ნისლის ნაკვთებში გამოხვეული.

მივალ! იქნება სულის სიმშვიდე
 ვბოვო—სადაც მზეს კვამლი არ ფარავს,
 სიყრმის სალოცავს ჩამოვხსნი რიდეს
 და ოცნებისას დავიდგამ კარავს.

მწვავე ბრძოლაში გრძნობის სინაზე
 ლამის გაქვავდეს და გაიყინოს,
 სისხლი აყვავდეს სულის მინაზე,
 ფრთა ვერ გაშალოს, ველარ იფრინოს...

და რა კარგია მატარებელი
 ასე რომ მიჰქრის, ასე რომ ჩქარობს:
 სული ოცნების მაძიებელი,
 ვით ტყვე გზა-ხსნილი, ფრთებსა შლის, ხარობს!..

2. ლოცვა

ნისლის კალთებზე დავასვენე ფიქრი დაღლილი,
ჩაფიქრებულ მთებს დავუკოცნე ხუჭუჭა თმები;
გაჰქრა სიცხადე... და უსაზღვრო შვეებით აღვსილი
ლოცვად დავდექი და ავანთე სულში სანთლები.

მარადისობის მზემ გაშალა რწმენის ალაში,
და ცის უდაბნო გაარღვია სხივთა ციალმა...
აჰა ოცნების ნაზი სახე, კრემლით ნალამი,
ააღვარა მღელვარ სულის სიმთა წკრიალმა:

—ჩემი ვედრება, სულის მზეო, ბევრჯერ გსმენია.—
ბევრჯერ ქაობში მგესლავ გველებს დავუკბენივარ,
ბევრჯერ მტრის ისარს გულზე დაღი დაუჩენია,—
მაგრამ მე მაინც შენ გადიდებ, მარად შენი ვარ!

შენის სხივებით გავაშუქე გზა წინ სავალი,
და დუხპირ ბედთან ხელჩართული ომი გავმართე;
ღმერთმა ბრძოლისამ შეიწირა მსხვერპლი მრავალი,
მაგრამ კანდელი მაინც ბრწყინავს, მაინც ავანთე!

და დღეს აქ მოველ, რომ ვიხილო შენი ხატება,
გულში ავანთო ძღვევის ალი დაუშრეტელი!
მწამს კაცთ სიავე შენის შუქით გაიფანტება,
ფრთებს გაშლის ძალა მზიურყოფნის გამომკედელი!..

3. ღმერთი

მწვანე ღიმილით შეხვდა მთები მზის ჩასვენებას.
და ისტერად ასხივოსნდა კოშკი ღრუბლისა.
აეხსნა რიდე მონარნარე ციურ მშვენებას..

და აელვარდნენ ცის წიაღში თვალნი უფლისა.
მიწის ნაზ ლოცვამ შეარხია ნისლის კალთებო.
და აწკრიალდა იღუმალი ზარი მწუხრისა.

მთათა გრეხილებს მოსწყდა სხივთა ბრილიანტები,
და როცა იგი სივრცის ზღვაში იძირებოდა—
ვიხილე წუთით შორეული ქვეყნის ლანდები!

სამყარო იგი სულში ისე იცქირებოდა,
და ისე იყო სათნოებით დამშვენებული,
რომ მის გულ-მკერდზე უკვდავების შუქი კრთებოდა.

უცხო ჩვენებას დავაცქერდი გულ-ანთებული,
და ვსთქვი: ეს არის სულ-ნათელი, სახე-მზიანი,
შარავანდელით სხივ-მოსილი ღმერთთა კრებული!

და იგი იყო ძე-ღმერთისა — ადამიანი!

4. ნისლი

თმა-ხუჭუჭა მთის მწვერვალს
ნისლი შემოჰტენოდა;
მკერდ-მოქარგულ ცისფერ აღს
თეთრი ღიმი შვენოდა.

ფრთებსა შლიდა, ნაზობდა
ოდნავ თრთოლვა-რხევითა,
და საოცრად ამკობდა.
მზე ნაზ სხივთა ფრქვევითა.

ზღვის ზვირთებში ნაშობი
იგი მიწის სულია,
ლოცვით ყველა მნათობი.
და ცა შემოუვლია.

და ვით ტურფა ასული
მოდის დილა-საღამოს,
რომ აქ ყველა ჩაგრული
შვების ცრემლით დანამოს.

და მე მინდა მის ფრთებზე
გაშლა სულის ბარათის,
რომ ჩემს წმინდა ფიქრებზე
ლაღადობდეს მარადის!

5. ღრუბლები

(მოგონება)

თვალს ვადევნებ, მთებს გადაღმა ღრუბლები რო გაფენილა,—
 ჰაეროვან დარბაზებში სული ხშირად აფრენილა,
 მაშინ, როცა საპატიმროს სდარაჯობდნენ ჯალათები,—
 მის თეთრ ფრთებზე ისვენებდა სული რწმენით ანანთები....

მაშინ ტანჯვის უშრეტ ცეცხლით ისე ვიყავ გულ-დამწვარი,
 სიყრმის დღეებს ისე ჰკლავდა რკინის ჯაჭვი, რკინის კარი,
 ისე ვიყავ მზე-ჩამქრალი ცივ გალიის პატიმარი,
 რომ ღრუბლები იყო ჩემი სულის ნაზი მეგობარი...

მის კოშკებში ვლოცულობდი, სულს ვაქსოვდი ნარნარ სხივებს,
 შევხაროდი შორეულ დღეს, გულში რწმენათ განაღვივებს,
 და ველოდი: დაჰკრავს ზარი... და იელვებს სხივთა ბრწყინა,
 დაიმსხვრევა ბორკილები... ფრთებს შემასხამს აღმაფრენა...
 და აღსრულდა: მზემ წყვდიადი დროთ უფსკრულში ჩაასვენა! —

დღეს სამშობლო ისე ბრწყინავს დროშით გულ-მკერდ მოფენილი,
 ვით გიორგის თეთრი რაში, ცის ლაქვარდში აფრენილი!
 დღეს სხივ-მოსილ ჩვენ ქვეყანას უკვდავება უკრთის გულში,
 და იბრუნებს რაც დაჰკარგა ტყვეობის ჟამს მან წარსულში!

დღეს ასეა მაშვრალთ გული ბრძოლის ცეცხლით აღგზნებული,
 და კანდელი ისე ელავს წინ სავლელად ანთებული,
 რომ მსურს მოვსწყდე ამ ბილიკებს, ფრთა გავშალო, ვითაგზედო
 და მომავლის ტურფა არეს ღრუბლის კოშკით გადავხედო!

ნ. დიალოგი საფლავში

(ოცნება)

მრავალ წელთა დენის შემდეგ... სულ სხვა მხარეში
გამოკრთება ჩემი სულის ლანდი, ჩვენება,
და ტკბილ ამბავს ჩამომიტანს ცივ სამარეში:
—„ღღეს იქ ცოცხლებს ღიმილს ჰგვრიდა შენი ხსენება;

შენი ნატერის ყვავილები ისე გაშლილა,
და ბანაობს სიყვარულის სხივთა წყაროში;
ყოფნის თასი ციურ მადლით ისე აღვსილა,
რომ სხვა ღმერთი ველარ ვნახე ვრცელ სამყაროში...

—სულო ჩემო, ამიხსენი, გამაგებინე:
ცოცხლებს ღიმილს რატომ ჰგვრიდა ჩემი სახელი?!
შენ რომ მეგრძოლთ წინსვლის ალი აანთებინე,
და სთქვი სიტყვა, წმინდა მიზნის გამომსახველი,—

ის ღღეს უკვე სინამდვილეთ გადაქცეულა,
და გამქრალა ბოროტება შხამ-ღვარძლიანი,
ცის სიღრმიდან უცხო სხივი გადმოფრქვეულა,
და გაშლილა წინ საფლელი გზა ვარდიანი.

სხვა მიზანი, სხვა ოცნება მოთინათინე
გულს უღელვებსთ, მზიურ ყოფნის შემამკობელი!..
—მაშ დამშვიდდი, სულო ჩემო, და დაიძინე,
რომ ვიხილოთ კვლავ სიზმარი უკვდავ-მყოფელი!

წაღვერი, ივლისი 1920 წ.

არჩილ რუხაძე

მ თ ვ ა რ ი ა ნ ლ ა მ ე შ ი ...

Въ темномъ залѣ сейчасъ только плакалъ рояль...
Кто-то пѣлъ про любовь, про тоску и печаль...

და იდგა ის იმედ-დამსხვრეული...
მთელი გროვა შავი ფიქრების უმძიმებდა თავს, უხუთავდა სულს...
შესწყდა სიმთა ჟღერა...
მგოსანმა დაფლითა სიყვარულის სიმღერა...
დამსხვრეული ჩანგი გღია ძირს...
შავი ზეწარი გადაეფარა სევდიან გულს...
და მწუხრის ჟამმა შთანთქა ჭაბუკის სიყვარული...
მთვარე ნელა მისცურავს ცის ტატნობზე...
ვერცხლის სხივებს უგზავნის ჭაბუკის ცრემლიან თვალებს, ჰკოცნის, ეთამა-
შება, ეალერსება...
მაგრამ... არ სცალია ჭაბუკს მთვარისთვის... მისი ფიქრები შორსაა გაფან-
ტული...
რა იყო?... მოჩვენება?..
მხოლოდ ერთხელ იგრძნო მან სიყვარულის ნეტარება... მხოლოდ ეხლა, აი
ამ რამდენიმე საათის წინ უსაზღვრო სიყვარულმა აუტოკა ჭაბუკს გული...
რა ბედნიერი იყო ის ამ დროს?!
მშვენიერ ბაღში, ლამაზ ხეივანში ჭაბუკი შეხვდა მას, ვისაც ეძებდა მთელი
წლობით, მთელი თავის სიცოცხლეში...
შეხვდა... და მის შუქმა დააბრმავა ჭაბუკი...
ბრმა, გრძნობა დაკარგული მოეხვია ის სატრფოს... მოიდრიკა მის წინ მუხ-
ლი... დაუკოცნა მოკრძალებით კალთები...
და შეთხზა მშვენიერი ჰიმნი...
ჰიმნი სამარადისო, ჰიმნი დაუქნობელი, მუდამ ახალი, სიცოცხლით სავსე
და წარმტაცი...

სატრფომ გაულიმა...

ცივი ალერსით ვადუსვა ხელი ჭაბუკს ლამაზ ქოჩრიან თავზე...

და მთელ ტანში რაღაც ტკბილმა ერუანტელმა დაუარა ჭაბუკს... თავბრუ დაესხა, ატოკდა და გრძნობით დამთვრალს ჩაეძინა...

პრინცესამ ერთხელ კიდევ ამაყურათ ვადახედა შეყვარებულ ჭაბუკს და ლამაზ ხეივანს გაჰყვა...

ვაჰქრა პრინცესა... ის მიიმალა კუპაროსის ხეთა ჩრდილებს იქით...

და დარჩა ჭაბუკი მარტო, ობლათ...

დაღონებული, იმედ გაწყვეტილი დაბრუნდა სახლში და როიალის კლავიშებს ვადასცა თავისი მწარე ფიქრები...

ფანჯრიდან მთვარემ სტყორცნა ჭაბუკს სხივი...

და ის მიადგა ფანჯარას...

დაცალიერებული, გაძარცული გული ოდნავ ფეთქდა...

აკრემლებული თვალებით შესცქერდა ჭაბუკი ცის ტატნობზე ღრუბლებ შუა მოსრიალე მთვარეს და მას შესთხოვდა ეპოვნა მისთვის შექმფინარე პრინცესა...

მთვარე ქურდულათ მისცურავს ღრუბლებ შუა...

და მთვარეს თან მისდევს ჭაბუკის მწარე ფიქრები ..

— პრინცესა... პრინცესა... რას მერჩოდნი?..

რად მომიშხამე სიცოცხლე?..

ჩ ა ქ რ ა ს ა ნ თ ე ლ ი ...

სამარისებრ მიყუჩებულ ქუჩაში გადმოდის ტკბილი ჰანგები...
 როიალის კლავიშებზე ჰკრთის, თამაშებს ფუნთუშა თითები...
 ხან სტირის, მოსთქვამს, აქვითინდება როიალი...
 ხან მედგარი აკორდი აპობს ჰაერს...
 ხან დაბალი, დაჩაგრული ხმით მოუთხრობს ის ამ ბნელ ღამეს თავის მწუხარებას...

იქვე გაბზარულ ვაზაში ჩამკნარა თაიგული...
 და სტირის როიალი...

„Въ вазѣ медленно блекли цвѣты“...

სტირის გამჭრალ სიყვარულზე...

სდუმს ქუჩა...

სძინავს არე-მარეს...

და ვის ახსოვს ეს დამკნარი ვარდი?...

.

ჩაჰქრა სანთელი...

და მიმწყდარი მელოდია ჩაჰკვდა ქუჩის წყვედიადში...

შ ე მ დ გ მ მ ა

Осень, осыпается нашъ бѣдный садъ,
Листья пожелтѣлыя по вѣтру летятъ...

А. Толстой.

შემოდგომის ცივი ქარი გულს შხამავს, წამლავს...

ტურფა წალკოტი გადამხმარა, ჩიყვითლებულა...

იქ არვინ მიდის, ის არვის ახსოვს...

მიჯნურთა ლამაზ ხეივანში გამხმარ ფოთლებს გააქვთ საზარელი შრიალი...

გულსაკლავათ კვნესის ქარი...

და აღმაცერათ, ობლათ გადმოფარჯნილი მზის სხივი ვერ ათბობს გაყინულ გულს ..

.....

აფორიაქებულ ბაღნარში თავჩაქინდრული ზის მოხუცი...

და შორს ფიქრებში გართულს ცრემლი უსველებს ლამაზ, ვერცხლის ფერ ქალარას...

ოდესღაც, როცა აქ ყვავოდა სიყვარულის ყვავილი და მზე ცელქობდა კობ-ტათ მორთულ ბაღნარში, ის იყო აქ...

მაგრამ ის არ იყო მაშინ ასე ობოლი...

მის გულშიაც ოდესღაც გაზაფხული ყვავოდა, ხარობდა...

ეს ქვეყანა მაშინ მას მიაჩნდა ნეტარების დაუსრულებელ გზათ...

რამდენი ტკბილი წამები გაუტარებია მას ამ ლამაზ ხეივანში?..

სიყვარული, აღერსი, ფიცი, აღტაცება... გიჟური თავდავიწყება...

სად არის ეხლა ის, ვინც ოდესღაც ლამაზ გაზაფხულს გაუღო კარი მის გულში?

.....

დაჰბერა მძაფრმა ქარმა...

და შემოდგომის ჩაყვითლებულ ფოთლებთა შრიალში გაჰქრა სიყვარულის გაზაფხული..

სადღაც შორს მწარეთ დაიკვნესა საღამურმა...

აქვითინდა აკორდი...

და სევდის ზეწარი გადაეთარა ახალგაზრდული გატაცებით აბობოქრებულ
გულს...

.....

გაჩუმდი, ქარო!..

ნუ აწვალე მამ მწარე კენესით ცხოვრების შემოდგომაზე დათალხულ
გულს..

.....

დამკნარი ტუბეროზის სუნი შხამავს ყნოსვას...

შორს, შორს სტირის, მოსთქვამს სალამური...

და გლოვის მელიოდია იფანტება უსაზღვრო სივრცეში...

ჩამხმარ ჩაყვითლებულ ფოთოლთა შრიალი ენაოკება მორეულ სევდას...

და შემოდგომის ბორბოტი ქარი სისინებს დაღუპულ სიყვარულზე...

— გაჰქრა!.. გაჰქრა!.. ღამის წყვილიაღმა შთანთქა სიყვარული.

ბელესტრისტიკა

დ. თურდოსპირელი

ამირანის ცეცხლი

I

— რაღა, დედილო, რად მისჯაქვეს ამირანი საყორნიას მთაზე?— ეკითხებოდა დედას პატარა კაკო, ისეთი სევდიანი გამომეტყველებით, თითქოს საკუთარი თვალთ ენახოს ყვავ-ყორნებისაგან მკერდ-გალადრული ამირანი.

— იმიტომ, შვილო, რომ ამირანმა რძეში მოზელილის პურის ჭმევა დაუწყო ხალხს. მდევებს ეს არ ექაშნიკათ, მათ უნდოდათ ისევ ცრემლში მოზელილი პურით ეკვებნათ იგინი და ამიტომ მოაშორეს ხალხს საბრალობელი

— მემრე, დედილო, მემრე... არავინ წასულა მისაშველებლად?

— წასვლა კი ვერავის გაუბედნია, ისეთს შიშსა და ტუქსვაში ყოფილან მდევებისაგან, მხოლოდ ერთს მონადირეს კლდეზე გზა დაჰკარგოდა და შემთხვევით წასდგომოდა თავს ამირანს. იგი შეხვეწნოდა: თუ ძმა ხარ, ე ხმალი მომაწოდე, ვერ მივწლომიღვარო. მონადირე დაწვდომოდა დაქანგებულს ხმალს, მაგრამ ძვრაც ვერ ექმნა. ისეთი მძიმე ყოფილიყო.

მაშინ ამირანის რჩევით მონადირე გაწოლილიყო მიწაზე და ორივე ხელით დაჯაჯგურებოდა ხმალს. ამირანი მონადირის ფეხებს დასქიდებოდა და მოეზიდნა. მონადირეს ისე საშინლად დაეყვირნა: ვაიმე, დედავ, წელში გავწყდიო, — რომ ამირანს ხელი გაეშვა.

სხვა რომ ველარაფერი გაეწყოთ, მონადირეს ეთქვა: წავალ, ჯამბარას მოვიტანო. ამირანს დაერიგებინა: ვინძლო ყველაფერი ისე მოახერხო, რომ ძე ხორციელმა ვერა გაიგოს რა, თორემ, თუ გამეღავენდა, შენი მტერი, დავილუპებითო. მონადირე იმ ღამესვე ჩასულიყო სოფლად.

ჩაედვა ჯამბარა გულაში და უთენია გადგომოდა გზას. ნავსად მონადირისთვის თვალი მოეკრა იმ შეჩვენებულს მისს ცოლს და კივილ-გნიასით დასდევნებოდა:

— ამ უდროო დროს სად ჯანდაბასა და დოზანაში მიხვალ, კაცო, ან რა ეშმაკებისთვის გინდა ეგ ჯამბარაო.

მონადირეს უთმენია, უთმენია, კრინტი არ დაუძრავს, რა არის პირობა არ დავარღვიოო: რომ ვერა გაუწყვია რა და არ მოშორებია თარსი დედაკაცი, დაბრუნებულა მონადირე სახლში, გაუკრელებია სახრით ის თვალდამდგარი და გულის ხეთქებით ისევ გაქანებულა მთისკენ, მაგრამ ამირანისთვის ველარ მიუგნია.

ის დღეა და ის დღე, აღარავის უნახავს გმირთა-გმირი.

კაკო უზომოდ დაანადგელიანა ამ ამბავმა. გული ჩაუთუთქა. სულ კბილებს აკრაქუნებდა იმ დედაკაცზე, ვისი მეოხებითაც მიუვალი შეიქმნა ამირანი.

ხშირი ღამე ჩამოწვა. მთელმა საჩხერემ მიიძინა. ძაღლების ღავ-ღავიც კი შესწყდა. კაკო ისევ ამირანზე ელაპარაკებოდა დედას.

— კარგია, კუჭი, მეყოფა. უკვე შუა ღამეა მოტანებული, დაიძინე, — უთხრა დედამ და გაშალა ლოგინი.

დაწვა კაკო, მაგრამ რულიც არ მიჰკარებია... რაღაც მოუსვენრად ტრიალებდა. გონება შავი ფიქრების ქსელში გაჰხლართოდა. უდიდობდა დაერღვია იგი, დაენაწევრებინა, გამოეხსნა ხვანჯი, გამოერკვია საკითხი გულის-ხმიერი, მაგრამ ვერ ახერხებდა... ფრიად ჩვილი იყო მისი აზროვნება...

II

— დედილო, დედი, დედი!.. დაუწყო ღვიძება დედას, რომელიც ისე დაეკანცა მთელი დღე ფუსფუს-საქმიანობას, რომ თვალის მოხუტვის უმალ ღრმად ჩასძინებოდა...

— აბაიმი, რატომ არ გეყურება, დედილო, დედილი...

— რა იყო, რა ამბავია, შვილო, რატომ არა გძინავს? ხომ არა გტკივარა? — წამოვარდა გულ-გადაბრუნებული მშობელი და მსწრაფლ მის საწოლთან გაჩნდა...

— მე არა მტკივა რა, დედილოჯან, ეს ამიხსენი მხოლოდ: რატომ ღმერთი არ ეშველება ამირანს? ის ხომ კეთილია, სათნო... მას ხომ ყველა უყვარს?.. ის თურმე მიცვალებულებსაც აცოცხლებდა და ამირანი ხომ ცოცხალია... რა გაუჭირდება მისი განთავისუფლება?

— ისევ ამირანისას ჰფიქრობ? აბა რა გითხრა, შვილო, რა ვიცი, რატომ არ ანთავისუფლებს? ეინ მისწვდება განგების ნებას? ვინ იცის, იქნება ჰნებავს, ისიც იობსავით გამოსცადოს სულგრძელობაში...

კაკო უფრო მოიცვა გაურკვეველმა ფიქრებმა... „იქნება ჰნებავს მისი გამოცდა“, უცნაურია.. რად, რისთვის, ვისი გულისთვის უნდა ნებავდეს მისი დაუსრულებელი ტანჯვა, გამოუთქმელი ვაება?

უპ, ამირანი რომ აეშვას, რა ბედნიერებას მოგვანიჭებდა... ყველას გაახარებდა... ყველას გაუჩინდა რძეში მოხელილს პურს... ქვეხიანთ ობლებიც აღარ ილასლასებდნენ კარდაკარ სათხოვნელად.

ძალმომრეობას ხომ ამოუგდებდა ქოქსა...

ჩვენს აღრინებულს მოუტრავს უჩვენებდა, როგორც უნდა საბრალო გლეხების ქედზე სახრის ყაბა-ყუბი...

არც ჩვენი გიმნაზიის გაუთლელ მასწავლებლებს დაუკოცნიდა თვალებს წველებით მოწაფეების ზურგის აჭრელებისთვის...

კაკოს მოაგონდა შავი დღე, როდესაც ერთმა მასწავლებელმა—ძმარი ედინოს იმას ცხვირიდან—სამჯერ დაარტყა სახაზავი ხელის გულზე...

ისიც რისთვის? იქნება მრმაკვდილებელი ცოდვა რაიმ ჩაიდინა? თქვენც არ მომიკვდეთ. მას იმიტომ ეწვია რისხვა, რომ მისი ცქვიტი ბუნება მაგრე აღვილად არ ჰმორჩილდებოდა და არ ხდებოდა უსულ-გულო არსებად, როგორც სხვა მრავალი.

სწორეთ მაშინ, როდესაც მასწავლებელი მოსაწყენ გრამატიკას უხსნიდა, ამ დროს კაკოს სახეზე ათამაშდა სარკმლიდან შემოჭრილი გაზაფხულის მზის სხივი და მოუწოდა გარეთ საანცოდ, სანავარდოდ...

— წამოდი, წამოდი, კუდრაჭავ, მინდვრისკენ... იქ მრავალი ნაირ-ნაირი ყვავილები გადაგიშალე. გამოიქეცი მათს მოსაკრეფად... წიგნები არსად გაგექცევა, მათი კითხვა სიბერეშიაც გეყოფა... გაზაფხული კი სწრაფად წარმავალია...

— ოღონდაც, ოღონდაც!.. რას მისჩერებიხარ მაგ ჩაჩულია მასწავლებელს... რა იცის მაგან, თუ რა არის გაზაფხული და სიხარული.. ვით გაიგებს ეგ დედაბუნების გალობას, რომელიც უთვალავ ენით ხმა-ტკბილობს...

რა უნდა შეგასწავლოს გულ გამოფიტულმა?..

ვით შეგაყვარებს ეგ სილამაზეს, როცა აბდალობისთვის თავი ვერ დაულწევია, აბურძგნული თმებიც კი ვერ გაუსწორებია...

ბუნებაა მხოლოდ ბრძენთა-ბრძენი, მასწავლებელი... ბუნების წიგნია უფრო საყვარელი და სანატრელი... ვაი მას, ვინც არ შეისწავლის ამ წიგნის ენას... უბედური იქნება იგი და საცოდავი... გამოიქე, ჩვენ შეგასწავლით მას ტკბილ-ტიკტიკით... შემოეხმატკბილნენ კაკის მერცხლები და კამარა გააკეთეს სარკმლის ასწვრივ...

— შენი გულისა, შენი, რა ლამაზები არიანო—შეჭნატრა მათ კაკიმ და მწარეთ ამოიოხრა, რადგან იძულებული იყო მთელი საათი მჯდარიყო ჰაერ-დამძიმებულ კლასში და ესმინა: „შორის დებული“, „სახელ-სართი“ და კიდევ რალაც ეშმაკები...

თქვენო ბრწყინვალეზავ, გაიმეორეთ რაც აგისხენით,—დაცინვით მიმართა მასწავლებელმა კაკის, რაკი შენიშნა, რომ ყურს არ უგდებდა.

კაკი სახე აწრიაკებული წამოდგა. ხმა არ ამოუღია.

— რას უყურებდი გარეთ?—უფრო მკვახეთ ჰკითხა მან და სახაზავით მიუახლოვდა...

— მერცხლებს!..— წარმოსთქვა კაკიმ, თუმცა, რომ ეკითხნა კაცს, თვითაც ვერ აზხსნიდა; თუ რისთვის გამოტყდა ასე მიამიტად... უმწეოდ შეჰხედა მასწავლებელს ..

— აი. ესეც შენი მერცხლები!— ნიშნის მოგებით მიუგო მასწავლებელმა და ზედი-ზედ მიაყოლა სახაზავი...

ამ მოგონებამ ფილენჯიანივით ააკანკალა კაკი... ტუჩის ფერი დაუკარგა... კინალამ გული შეუღონდა...

— დედილო!..

— რა იყო, შეილო?..

— მე წავალ ღმერთთან .. ვთხოვ გაანთავისუფლოს ამირანი...

— შენ კი გაიხარე, შეილო, შენა!.. ვის გაუგონია ღმერთთან მისვლა?.. ის შორს, შორს, ცაში ბრძანდება... აბა როგორ ავა იქ ადამიანი?!

— როგორ არა, დედილოჯან, შეიძლება ღმერთის ნახვა... აი ჩიხურას გაღმა გაწოლილი მთები ხომ ცამდის არიან ატყორცნილნი ... ავალ იმ მთის მწვერვალზე და იქიდან ავხტები ცაში...

— არა, შეილიკო, არა!.. შეუძლებელია ცაში ასვლა... აქედან გეჩვენება; ვითომც მთებთან ცა ისე ახლოს იყოს, რომ შეიძლებოდეს ხელის მიწვდენა... მთაზე რომ ახვიდე, ისევ ისე შორს გამოჩნდება, როგორც ბარიდან...

— მაშ იცი რას ვიხამ, დედილო? შარშან ბიძაჩემმა რომ მთიდან არწივი მოგვეგვარა, სთქვა: ხშირ-ხშირად უნდა დავაჭრა ფრთები, რომ არ გაგვიფრინდესო... მოდი, ნულარ დავაჭრით... დაეზარდოს ფრთები და იმით გავჭროლავ ღმერთისკენ...

— რად გინდა, შეილო, არწივი, როდესაც თვით გამოგეზრდება მძლავრი და ღონიერი ფრთები... მაშინ პირდაპირ ამირანთან მიიჭრები გასანთავისუფლებლად.

ახლა კი დაიძინე, ჩემო ბალის კუნწულო, დილაზე ადრე უნდა ადგე სკოლაში წასასვლელად, — გულის ნეტარი ჩქოლოთ უთხრა დედამ, დაუკოცნა ლამაზი და ჭკვიანი თვალები, ამოუკეცა ილიებში საბანი, გადასახა პირჯვარი და წავიდა თვის საწოლისკენ:

ფიქრების მღელვარებით მოღუნებულ კაკის ახლა კი მალე ჩაეძინა და დედის ნანასავით შეეტებო სხივოსანი, ზღაპრული სიზმარი...

სად იყო ახლა მისი ფრთა ჭრელი ოცნება?

ვის უფოფინებდა სულს მისი ხალისიანი ტიკტიკი?

არავინ, არავინ იცის ეს, გარდა მისმა მშობლისამ...

კაკის უბიწო, ზღაპრულად მოცქრიალე თვალები ბევრს ნათელს რამეს შეტყველებენ, მაგრამ ვერავინ ჰხედავს მას...

ყველას გული შერუქელულია ურთიერთის სიმძულვარის ქვარტლით და ვინ მიაქცევს ყურადღებას კაკისთანებს, რომელნიც პატარა, ძალიან პატარანი არიან, თუმცა დაუტევარ სიყვარულის ალით არიან აპრილებულნი.

III

— მიაშბე, დედიკო, კიდევ მიაშბე ზღაპარი!.. ეხვეწებოდა კაკი, რომელიც უფრო და უფრო იხიზლებოდა მათი ღრმა აზრებით და ფანტასტიური სურათებით.

— აღარა ვიცი რა, შვილო; რაც მახსოვდა, აკი გითხარი... ბევრი რამ გადამავიწყა ამ დასაქცევმა სიბერემ.

— გეცოდინება, დედილოჯან, უეჭველად გეცოდინება... აბა დაფიქრდი...

— კარგი! „შვიდ-ვეზირიანს“ გეტყვი.

— არ მინდა ეგა.

— „სირინოზიანს“ მოგიყვები.

— არც ეგ მინდა .. რა ერთი ხანია, რაც ბებიაშ მოამბო ეგენი.

— არც ეს მინდა, არც ისაო, მაშ სხვა რაღა გითხრა?

— სატირელი ზღაპრები მიაშბე, დედილო, სატირელი .. აი როგორიცაა „აბესალომ და ეთერი“, „ამირანი“.

— არა, შვილო, არა! ადრეა შენთვის სევდიანი ზღაპრები... შენ ჯერ ისევ ბავშვი ხარ... ისიც გეყოფა, რაც იცი... მოიცადე, გაიზრდები და შენი უსაყვარლესი მშობელი საქართველოში გაიშობს გულის მომწყვლელს ზღაპრებს .. ის გადაგიშლის თვის გულის წიგნს და წაგაკითხებს საშინელს თავ-გადასავალს...

— მალე გაიზრდები, მალე გამომესმება ფრთები?

— მალე, მალე გაიზრდები, ჩემო სიხარულო, მალე გაფრთოვანდები... ახლა კი გაიქეც გარეთ სათამაშოდ. მშვენიერი დღეა. მხოლოდ კოშკების ბურჯებზე ნულარ აფოფხლები. უწინამც დღე გამიქრება და იმ სიმაღლიდან რომ გადმოვარდე, გზაშივე გაფრთხვება სული.

— იცი, დედილო, რა კარგადა სჩანს იქიდან კოლხეთის კეკლუცი და მდიდარი არე-მარე? როდესაც იქ ავდივარ, ისე მითავისუფლდება გული, ისე ჰაერონადა ვგრძნობ თავს, თითქოს ვიღაცა უხილავი, მაგრამ განუსაზღვრელი, მძლავრი ხელებით მეწვოდეს მაღლა, სულ მაღლა.

ყოველთვის მგონია, ვითომც იქიდან თილისმიანი ხმებით მეძახოდნენ: ისწრაფე ზენაარისკენ, პატარავ... ისწრაფე ლაყვარლისკენ შეუსვენებლივ... იქ ღმერთი არის... იქ მშვენებას აქვს ტახტი დადგმული...

მეც მსწრაფლ შეუდგები ხოლმე ბურჯის კიბეებს, მაგრამ ვაი, რომ მალე თავდებიან კიბეები და მე უკვე ბურჯის თხემებზედა ვარ ხოლმე მოქცეული...

იღუმალი ხმა კი კვლავ წკრიალებს და მიხმობს... მიხმობს განუსაზღვრელ, მიუწვდომელ ცისაკენ ..

ისეთი მინდა, ისეთი მინდა, არა თავდებოდნენ კიბეები... შეუწყვეტლივ აღიოდნენ მაღლა... მაღლა—აიმ ნისლებამდისო—გაიშვირა კაკიმ თითი ყალანქარ ნისლებისკენ, რომელნიც საუცხოოდ ჩამოყალიბებულიყვენენ ლაჟვარდში, როგორც მარმარილოსაგან ნაკვეთი მერნები...

— მემრე რას გააკეთებდი იქა?

— მოვახტებოდი ქედს და მყის საყორნიას მთისკენ გავქროლავედი ამირან-თანაო— მიუგო კაკიმ და, რაკი შორს იყო ნისლის რაში, მის ნაცვლად ჯოხს გადააბოტა ფეხი, ლავამად ამოსდო ქამარი, გადაჰკრა წკებლა და ჰკრი!.. ჭიხვინ-ხვიხვინით გაინავარდა სწორებისაკენ...

დედამ ნეტარებით გააყოლა მოსიყვარულე თვალები .. წინად გრძნობამ იღუმალად ჩასჩურჩულა, რომ, თუ იგი თვისს ბიჭუნიას ხელს შეუწყობდა, თუ უხვად მოაპკურებდა მზრუნველობის სხივიერებას, მისი ახალგაზრდობა წარმტაცად და მომხიბლავად გარდაიშლებოდა...

რალა თქმა უნდა, რომ ასეთი შვილი ერის გამხარებელიც იქნება... ფარვანად შემოველება სამშობლოს წმინდა საკურთხეველს.

კირთებში ჩათხრობილს თანამოდმეთა გულებს ძმური აღერსით სამოთხის კუნძულებად გადაჰშლის და გაიტაცებს შუქურა ოცნებით ათინათინებულს მყობადისაკენ...

IV

კაკო გაიზარდა. დაქაბუკდა. ტუჩებზე პირველი ხავსი აუბიბინდა. თვალებში ნაპერწკლები აუკვესდნენ. სევდის ჩრდილებით შემოუსევადდა ქუთუთოები...

ისედაც პრტყელი, ღრმა აზროვნობის მაჩვენებელი შუბლი უფრო გაუგანიერდა,—სწორეთ კალო გაიღეწება ზედაო—ამბობდა თავ-მომწონეთ დედა.

ბავშობისას ხომ უყვარდა კაკოს ბუნება და ახლა უიმისოდ ერთს დღესაც ვერ სძლებდა.

ნიადაგ მისს წიაღში ატარებდა დროს.

სადაც უნდა შემოლამებოდა, არ ინალვლებდა წამოიხურავდა მანტიას და მიწვებოდა ძილად.

მერე რა. ტკბილად ეძინებოდა! რა წარმტაც სიზმრებს ხედავდა. მუდამ ეზმანებოდა უცხო, ტურფა ვინმე ქალწული, რომელიც ზღვის ქავლსავით ნაზად ჩასჩურჩულებდა:

— ყრმაო, ყრმაო, ძვირფასო ყრმაო!.. მე მიყვარხარ შენ... მიყვარხარ თავ-
დავიწყებით .. არ დამანებო თავი... არ მიმატოვო... იარე მარად ტყეში... იარე
მარად მთებში .. ხვალ განთიადისას ცხრა წყაროს მწვერვალზე ვიქნები, იქ ამოდი
ჩემს სანახავად...

კაკოც უმაღლ იღვიძებდა და მთას მიაშურებდა ხოლმე პაემანის ასასრულებ-
ლად ..

მართალია, ცხრა წყაროზე იმ ზღაპრულ ქალწულს ვერა ხვდებოდა, მიუხე-
დავად ძახილისა და ძიებისა, მაგრამ გული უზომო სიამით უწყებდა ძგერას...
სული ნეტარებით უკასკასებდა...

ვერა ხედავდა იმ ქალს ისევე სურათ-ნაკეთად, როგორც სიზმარში, მაგრამ
სწამდა, რომ ის იქ იყო: ლაყვარდ ეთერში სხივებად გაშლილი. ტვერის შრიალ-
ში ჩანასკული. მოქლურტულე ნაკადში ათვალმარგალიტებული.

ის ქალი თვით ბუნება იყო. განთიადის ოცნება. მთების ზღაპარი.

სთხოვდა იგი სიყვარულს და კაკომაც შეიყვარა. კელაპტრებივით აქათქათე-
ბული მთების მწვერვალები თვის სალოცავ ტაძრად დაჰსახა.

ან როგორ არ შეეყვარებინა, როდესაც ყოვლად ძლიერსა და მშვენიერს
მზესაც მთის კონცხები უყვარს ყველაზე მეტად.

განთიადისას პირველად მათ მიესალმება და მწუხრისასაც უკანასკნელად მათ
ემშვიდობება.

უნდა განახათ, როგორ ეძნელება მზეს გამოთხოვება. მშვენიერად იცის, რომ
უიმისოდ პირ-ქუში ღამე განუჭვრეტელი წყვილიადითა და ჟინჯლიანი ნისლებით
ჩამოაწვება მაჯლაჯუნასავით.

მან იცის, რომ გულქვა ღამის სუსხიანი ფრთები დააზრობენ სათუთ იებს,
რომელთაც ისე შეჰყვარებიათ მზის სხივები, რომ ამ სიმაღლე მთებზე ამოსულან.
და იქ გაშლილან, ეგება რაც შეიძლება მალე შევეგებოთ ჩვენს აშოქსაო...

იცის ღამის ოინები მზემ და ჯავრისაგან ფითრდება, ღრიანკალს ემსგავსება.
ძალიან უმძიმს გამოსალმება.

თითის ფრჩხილებზე სდგება და ისე უმზერს მწვერვალებს... პაწაწა ყვავილებს.
აგერ, აგერ... ორიოდე მქრქალი, კნინი სხივიც და... ჩაესვენა, ჩაინთქა

უფსკრულში...

მწუხრის ჩრდილები აცოცდნენ მთებზე... უზარმაზარ მღევებად გადმოწვენენ
ბარად.

სიყურსე და მოწყენილობა მიმოიფანტა კიდით-კიდემდე.

სიცივის ღმერთმა იწყო მთქნარება ლოქათი პირით...

აქრყოლდნენ... სუსტი კენესა აღმოხდათ ყვავილებს.

ზენაარო, შენ გადაარჩინე ივინი ღამის სუსხს, აღირსე გათენება, აღირსე მიჯნური სხივ-მოიფეფე.

V

ასე საუცხოოდ შეიყვარა აკაკიმ ბუნება. ასე იხიბლებოდა მისი სიტურფით. მაგრამ ეს ნეტარება უმალ ეშხამებოდა და სასოება ეკვეთებოდა, როდესაც ჰხედავდა, რომ ამ ტურფა ბუნების წიაღში უანგარიშოდ ჩასვენებულიყვნენ სამარეები და აკლდამები.

ვისი და რისი?

ყველასი.

აკლდამებად გადაქცეულიყვნენ ციხე-კოშკები და ტაძარ-ბურჯნი., სამარეებს დამსგავსებოდნენ ადამიანთა გულნი და არსებანი.

ყველგან, საითაც ის გაიხედავდა— მოსჩანდნენ მარტოდენ ნანგრევები და ამტუტებული ქალაქები.

ვითლა მოჰხიბლავდა ამის შემყურე აკაკის ბუნება?

ვით გაინავარდებდა ოცნების მთების მწვერვალებისკენ, თუნდა მოეხმო თვით მთის ზღაპარს კეკლუცის სახით ზმანებულსა.

აკაკი რჩებოდა გაპარტახებულ ადგილთა შორის და ჩაწყვდიადებულ სასოწარკვეთილებით უყურებდა, თუ რა უღვთოდ გავერანებულიყო „ვეფხის ტყაოსნის“ სამშობლო, როგორ გასამტვერებულიყვნენ ქალაქები, რა უწყალოდ გართხმულიყვნენ ციხე-კოშკები...

მართალია, ყველა არ გამჭრალიყო და არ გაუქმებულიყო.

აქა იქ დარჩენილიყვნენ ძველი ტაძრები, სადაც ახლაც სრულდება ღვთის მსახურება, მაგრამ ვაი იმ ყოფას.

ისინი უფრო მოსთქვამენ წმინდათა წმინდის შებღალვას და მკვრებელობას, ვიდრე გალობენ „ოსანნას“ სასოებიანს.

უყურეთ „შუა მთის“ მონასტერს.

იგი მოწმეა კახეთის აყვავებისაც და დაცემისაც... ლიტანიობისაც და დაქვრივებისაც.

საუკუნეთა ქარტახილმა ვერა ავნო რა და დღეს რა დაჰმართნია? აბა შეხედეთ მისს კედლებს? სადღაა ის მოხარატებული ჩუქურთმები, რომელნიც გადაურჩნენ ირანის ლომის შაჰ-აბაზის რისხვას? სადაა ის საუნჯენი, ფას-დაუდებელი მხატვრობანი, რომლითაც შეამკეს, გააკაშკაშეს ბიბლიურ შარავანდედით ქართველმა ხელოვანებმა?

რა იქმნა ელვარე იაგუნდით მოქედლი ქეთევან წამებულის ხატი, რომელიც ისეთის ღმობიერებით გამოიყურებოდა, რომ თავზე ხელ-აღებულს ავაზაკსაც კი მოხიბლავდა, მოათვინიერებდა, კაცთა სიყვარულით გაუბრწყინებდა ამღვრეულს გულს?

რა ყოფაშია ეხლა ეს ხატი?

განა დაიფარეს პირობისამებრ მათ, რომელნიც ჩრდილოეთიდან მოგვევლინენ ურჯულოთაგან დასაცავად?

ვაი, გაცრუებული იმედო!

ვაგლახ წმინდა, მაგრამ შებღალულო გულ-უბრყვილობავ!..

„ბუისგან ნუ გამოელი ბოლო კარკაზის ბუდესაო“.

ოღონდაც... ოღონდაც...

სიველურეში დაბადებულნი რა სიკეთეს მიაგებდნენ ამაო მსასოებელთ...

შეაგინეს მათ ყოველივე... გაქურდეს... გაავერანეს. . შუა მთა რილასთვის უნდა დარჩენოდათ გაუძარცვავი?

ვეება მხატვრობიდან მარტოდ მარტო სახე და დარჩენილა ქეთევანისა.

ისიც რა დაღრეჯილი, რა შეწუხებული გამოიყურება.

ყიზილბაშთა მარწუხ-შანთები ხომ არ აგონდება და იმიტომ არაა ესდენ შეურვებული?

სრულებითაც არა!

აკი მტკიცეთ, აუთრთოლებრივ შეხვდა სიკვდილს. აკი სიამოვნებით დაედო მტლეთ საქართველოს კეთილდღეობას.

მაშ რას ჩათხრობილა?

რა უღრღნის გულსა?

ის აურევებს და ავაგლახებს, რომ მეორეთ აწამეს. მეორეთ დასტანჯეს უარყ-სი მოწამებრივობით ახლა ხან, მეცხრამეტე საუკუნეში.

სპარსელებმა მარტოდენ ხორცი ჰგვემეს მისი, სულს კი ვერა დააკლეს რა და ახლა ქრისტეს მოსავ მღვდლებმა მოუკლეს ეს სული... მოსპეს მისი ხატება, რომელიც უკვდავად უნდა ყოფილიყო წმინდა კედელთა შორის აღბეჭდილი.

ასე უღმობლად მოპყრობა ძველებისადმი თითქმის არ ახსოვს კაცობრიობას.

მართალია, იყო ფლორენციაში დემონიურად აღტყინებული სავონაროლა, რომელიც ცეცხლის კოცონში ჰბუგავდა ქანდაკებებს, მხატვრობას, წიგნებს, რომელნიც იყვნენ გამთბარნი ლამაზ ანტიურ სიცოცხლისადმი მხურვალე გრძობა-სიყვარულით.

მართალია სავონაროლას ბოროტ გენიამ არ დაინდო თვით სახელოვანი მხატვარნი პიერო-დი-კოზიმო და ბოტიჩელი, რომელთა ოცნება ზღაპრულ ქვეყანაში

ნავარდობდა და მან წყვეა-კრულით დაუბრუნა საშუალო საუკუნების მოქურუმებულ ასკეტიზმს, რათა მუნ მწირულ ლოცვა-ღაღადისში ჩაეკლათ ელლინური სული, მაგრამ, მიუხედავად ამისა მაინც ყველაფერი ეს საშინელება ტკბილ სიმფონიად გვეჩვენება მასთან, რასაც განიცდის ქართველი სული და მისი შემონაქმელი.

სადღაა ის ძვირფასი ძეგლნი და მხატვრობანი, რომელნიც გენიოსურ ყალმის მოსმით ააღაპარაკეს პირ-მზე ხელოვნებმა.

მოსპობილია და წარხოცილი.

კირითა და ტალახითაა შეთითხნილი.

მუხანათურად წარხოცილია სვეტიცხოვლის, ალავერდის, შუა მთის და სხვათა ძეგლთა მხატვრობანი.

განა ჯოჯოხეთის მბრძანებელიც კი შესძლებდა ასე აღუდგენელად, განუმეორებლად მოსპობას, როგორც მოსპეს მრავალნი უნჯნი ამ ვერაგებმა?

ფარისევლურ ლოცვა-კურთხევაში შთანთხეულ გველურ სისინით წაბილწეს დიად ხელოვანთა ძეგლნი, რომელთა შემწეობითაც უკვდავების პანთეონში ობოლ მარგალიტად აციმციმდებოდა ხოლმე ქართველთ სახელი

განწირვით დაიკვნესა ამ წამების გამო ერის გულმა: მარტო გული ჰქონდა შერჩენილი და იგიც დაჰკოლდეს.

დღეს ამ გულის ნაფლეთ ნამსხვრევები ღაა დარჩენილი...

საცოდავი ნატამალი — ღა მოსჩანს მაღალ კულტურის, ბრწყინვალე წარსულის.

აი მატთანე, შავი ზღაპარი აოხრებისა და აფორიაქების.

აკაკის ის უფრო უსერავდა გულს და უკიდებდა ცეცხლს, რომ ეს მატთანეც, ეს უკანასკნელი სიგელ-გუჯრები ჩვენი ეროვნებისა ისპობოდა. დრო-ჟამი უწყალოდ შლიდა მის ძვირფასს ასოებს... ამტვერებდა... აქრობდა.

ვინ შეაჩერებს ამ სპობას?

ვინ აღადგენს, ვინ ჩაუდგამს სულს ამ ნახევრად წაშლილს მატთანეს? ვინ გააღვიძებს გულ შეღონებულს ერს?.. დამუწულია ხალხის პირი... დავიწყებია მას აღმასივით მკვეთრი სიტყვა, ელვასავით მბასრავი შემოძახილი.

ახ, რომ გაიღვიძებდეს დავიწყებული სიმღერა... რომ დაარღვევდეს ამ სამარისებურ დუმის შურისძიების მოძახილი... როგორ განახლდებოდა, გაედუმდებოდა მკვდარ უდაბნოდ ქცეული მამული, გეთსიმანიის ბაღის ცოდვა-ღალატით აქვითინებული საქართველო.

მაგრამ სდუმან... სდუმან ქართველთა ბაგენი... სდუმან ვით ეს ციხე-პალატნი გაუქმებულნი...

ქართველთა გულები იგივე ნანგრევები არიან, რომელთა წარწერანი გელა-პარაკებიან დიადს წარსულზე დიადი ენით, სული კი დაჰკარგვიათ...

მათს გულში დასადგურებულთა ყოვლის მსობი ზამთარი...

ხსოვნაც კი აღარ შერჩენიათ იმისა, რომ იგინი მემკვიდრენი არიან ოქროს საუკუნისა, ოდესაც ყვაოდა და შვენოდასა ქართველო კულტურებრივ გაზაფხულით.

გაზაფხულსა და ზაფხულსა ჰკლავს მკაცრი ზამთარი, მაგრამ დადგება დრო და მრეშ ცის კიდურს გაზაფხულის სხივები ისევ შეალამაზებენ კაშკაშ-ციალით...

ყინვის არტახებში განგოზილი წალკოტ-ბაღნარნი გაიღვიძებენ, მკვდრეთით აღდგებიან და ხელ-ახლა იწყებენ წარმტაც ცხოვრებას...

თქვენ კი, თქვენ დადუმებული ხალხო, თქვენ რადისლა გამოითხიზლებთ, როდის დაიწყობთ ახალს ცხოვრებას?..

VI

— ნუ თუ, ნუ თუ აღარ აღსდგება საქართველოს დიდება? აღარ გამობრწყინდება მისი განთიადი, აღარ გაიღვიძებს მთაყი, მხნე სიმღერა თავისუფლების? — სასოწარკვეთით ეკითხებოდა უკვე დაფეკაცებული აკაკი დედას

— როგორ არა, შვილო, გაიღვიძებს... უეჭველად გაიღვიძებს... მისი იმედი რომ არა გვქონდეს, რა ავგატანებდა ამ ტანჯვას, ვით ვიცხოვრებდით?!

გათენებით უეჭველად გაუთენდება ჩვენს ერს, შვილიყო, მაგრამ არა ტირილითა და თავში ცემით...

ტირილი არასოდეს ყოფილა გამარჯვების თავმდები...

ისრაელნი დიდხანს სტიროდნენ იორდანის კიდევზე, მაგრამ ცარიელ ტირილმა ვერა უშველა რა...

იგინი დღესაც შემოდგომის ფოთლებივით ივა-წივად არიან გაბნეულნი, როგორც საუკუნეთა წინეთ...

ყველა მათ იჩათინებს, თავში უფაჩუნებს და კიდევ დიდხანს იქნებიან ასე დაბრიყვებულნი, თუ არ მიანებებენ თავს უსასოო სიმძიმის და გოდებას არ შესცვლიან ბრძოლის ყიჟინად...

— მაშ რა გააღვიძებს, დედილო, ჩვენს ბეჩავს ერსა?..

— ამირანის ცეცხლი! — მიუგო დედამ და თან ისე გრძნებით ჩახედა თვალეებში, თითქოს სდომებოდეს შიგ ქარიშხლის აზრიალება.

— დიახ, შვილო, ვინც ამირანის ცეცხლით აინაღვერდლებს გულს, ის შესძლებს მიმტკნარებულთა ხელ-ახლა გალომ-გულებას... დავიწყებულ სიმღერის გაღვიძებას...

— ეჰ, ამირანი, ამირანი!.. ის ხომ ზღაპარია, დედილო, ბავშვთათვის გამოგონილი ამბავი...

აღრევ მწამდა მე იგი, ახლა კი აღარა მწამს, არა მჯერა რა მისი... ან რა საჭიროა მათი დაჯერება? მშვიდობით, ზღაპრებო... მშვიდობით, ბავშვობის სიზმრებო...

რა ადგილი აქვს სხივოსანს სიზმრებს ამისთანა ტიალს სინამდვილეში...

ბავშვობისას მართლა მეგონა, რომ ამირანი კლდის კინჭუხხედაა დაკიდებული... ბავშვობისას მჯეროდა ფრთები გამომესხმებოდა და მივიჭრებოდი მისს გასანთავისუფლებლად... მიკვირს, რად მეგონა ყველა ეს ხალასი ჭეშმარიტება? რატომ იყო ჩემში ეს რწმენა? რატომ არ ვიცოდი, რომ არწივის ფრთები და ჭანგები მე ვერ გამომესხმებოდნენ...

ო, ეს ფრთები... ფრთები...

რომ მართლა გამომასხა ივინი...

რომ მომმადლოს მე იგი განგებამ...

რა ბედნიერი, რა სვე-სვიანი შევიქმნებოდი...

მაგრამ არა სრულდება ქვეყნად ასეთი ნატვრა... არ არსებობს კაცთათვის ბედნიერება...

— აგრე როგორ გაგტეხია გული, შე მშიშარავ, შენა?.. ადამიანს აარწივებს შტკიცე რწმენა... უტეხი იმედი გამარჯვებისა... იწამე შენც... ჩაინერგე ღრმად სასოება და მოხდება სასწაული... გამოგესხმება ფრთები... შესძლებ ამირანისკენ გაქროლას.

წუთსაც არ უნდა გაგიეღვოს იქვმა...

არ უნდა შეჭკრთე, თორემ შენც ისევე დაჰმარცხდები მძიმე სწრაფვაში, ვითარცა სხვანი.

ერთხელ, სხვათა შორის, ერთს ჭაბუკსაც გადაეწყვიტა ამირანთან წასვლა... დიდის რიხით გასდგომოდა გზას.. ბევრი ევლო, ბევრი ეტანჯნა, მაგრამ უფრო მეტი გასაფლელი დარჩენოდა...

ძნელია ტანჯვის ატანა, ისიც ჯოჯოხეთური...

ადვილია დაქადნება გმირობის გამოჩენისა, მაგრამ ძნელია მისი ასრულება...

მიდენილა ის ყრმა და ცისმარე დღე ჰგონებოდა: ეს არის ველირსე, მივალწიე საყორნიას მთასო — მაგრამ ამაოდ...

დღე დღეს სცვლიდა .. კვირა კვირას...

რომ არ იქმნა და ვერ მიეკვლია ამირანისთვის, ექვი შეჰპაროდა მიზნის რაობაში;

— აქ უღაბნოა, ავ-სულთ სავანე...

აქ რა გააძლებინებს ძე ხორციელს?..

მე, საწყალმა, როგორ დავიჯერე ზღაპარი?..

რად გავტიბუციდი?..

რად გავეტაცვინე ფუჭი ოცნებას?

რისთვის მოვციდი და მოვიშრიტე ამოდენა ხანს?

თქმა ამისა და წინ სვლის შეწყვეტა ერთი იყო...

დაბრუნდა უკან... მივიდა თავის სოფელში, მაგრამ ვაი იმ ყოფას...

დადის ბეჩავი სოფლად მარტოდ-მარტო... აღარც არა ზღაპრებისა სწამს და ვერც ამ ქვეყანას ურიგდება...

ყველას მასხარადა ჰყავს აგდებული... გიყილიად მიაჩნიათ...

— „როგორ იყო, როგორ წახველი ამირანთანაო?“ — ელაზღანდარებიან გოგო-ბიჭები და აწყვევლინებინებენ გაჩენის დღესა...

განა არ ერჩივნა იმ უდაბნოს ქვიშაში ჩამწვარიყო, ვიდრე ამ სააუგო მდგომარეობაში ამოჰყოფდა თავს?

გაშოროს, შევილო, დედა ღვთის მშობელმა ასეთი ბედი ..

შენ ასე არ დაჰგლახაკდები და საკუთარი ხელით შუა-გზაზე არ დაამსხვრევ ბედნიერებას...

შენ არ შეგაფიქრიანებს დაღუპვის შესაძლებლობა...

რუ არის შიში ამისთანა დიად, წმინდა საქმესთან?!.

ათასი სიცოცხლეც რომ ჰქონდეს ადამიანს, ყველა სიამტეპილობით უნდა შესწიროს, თუ კი ოდნავ მიინც უჩუჩუნებს გულში სიყვარული თვისი ქვეყნისა...

უნდა განსოვდეს, რომ მხოლოდ ამირანის ნაპერწკლით შეიძლება ამ აშმა რებულ ცხოვრების ამოშრობა და გაშენება ახალი წალკოტის, გაჩახახება ნანატრი გარიყრაყის.

VII

ძლიერია გატაცების გრიგალი და აკაკიც დაემონა მისს ფრთებს.

გაბედა ამირანთან წასვლა.

დედა სიხარულით აივსო, ცას მოეწია, რომ თვისი პირ-მშო იხილა გამირთა-გმირული გრძნობით აზავთებული.

მართალია, არა ყოფილა დარწმუნებული, თუ მისი შვილი ისეთი მძლავრი და ბედნიერი აღმოჩნდებოდა, რომ სძლევდა ჯოჯოხეთურს დაბრკოლებებს, მიაღწევდა ამირანამდის და ჩამოიტანდა მისს ცეცხლს.

მინცა და მინც არა ჰქონია მას დიდი იმედი, მაგრამ ერთი აშკარა იყო; სწამდა, რომ მისი მაგალითი უშედეგოდ არ ჩაივლიდა. ჯვარი ეწეროს მისს აკა-

კის, მაგრამ თუნდა დაიღუბოს— ეს მაინც არ იქნება მისი დამარცხება... ბევრჯელ მამაცური დაღუბვა ძლევა-მოსილ გამარჯვებაზე ულამაზესი და უბრწყინვალესია...

ოლონდ ზურგი არ შეაქციოს მიზანს.. თუ საჭირო გახდა - აღსავსე ღიმილით შეჭხედეს სიკვდილს და ესეც დიდი ღვთის წყალობა იქნება.

რა უყოთ, თუ ვერ შესძლებს უკვდავების ცეცხლის ჩამოტანას.

სამაგიეროდ მისი სახელი მხიბლავ ლეგენდად გადაეცემა თაობიდან-თაობას.. ერიდან ერს... უეჭველად ააგულიანებს ის მრავალ-ქაბუკს... დას-დასად გაიტაცებს უფრო მამაცებს ახალ ძიებისაკენ...

ვინ იცის, შეუძლებელი არა არის რა...

იქნება რომელიმე მათგანს ქუდ-ბედი ეწიოს... იქნება გაბედნიერდეს მიზნის მიღწევით...

— ჰქუხს, დედილო!.. ცა-დედამიწა ირყევა, ელვის გველები იკლანებიან სივრცეში, — შემკრთალი ხმით წარმოსთქვა აკაკიმ, როდესაც ემშვიდობებოდა დედას...

— ფიქრი ნუ გაქვს მაგისა! — ქუხილი გულს გაგიფოლადებს, ელვა უფსკრულს გაგინათებს.. მზრუნველ ანგელოზივით აგაცდენს განსაცდელს...

აკაკის მოეწონა დედის სიტყვები. შერცხვა კიდევ, რომ გული გაუთანაღრა. ქარიშხლის სიმძაფრემ... ერთხელ კიდევ გადაეხვია დედას და გულ-გამებებული გაუდგა გაუკვალავ გზასა.

VIII

მიდიოდა აკაკი ლადა-ლუდა ხევ-ხუვებში... მოლიბულ ოღრო-ჩოღროვებში... შავი მთების გრეხილებზე...

წვეტიან ქვა-ღორღისაგან ეჩქვლიფებოდა ფეხები... უწყლულდებოდა და უმსივნდებოდა...

ნაპრალი და ტაფობი... ფრიალო და უფსკრული — წამითი წამად წინ ელობებოდნენ.

სტიქიონი ხომ მთელს სიმძაფრეს იჩენდა, რომ მოეტეხა ანდამატივით განუკვეთელი მისი წების ყოფა.

პაპანაქების ქრტიალი და კორიანტელი, სეტყვა ღოღოფონი და რუხრუხტკრციალი, ზვავის ჩამოწოლა და მეწყერის მოსხლეტა — ყველა ეს ტარტაროზსაც კი შეაშინებდა.. ფილენჯის ქარს მოჰგვრიდა... აკაკის კი წარბსაც არ უხრიდა.

ერთი გარემოება კი ცოტა არ იყოს სტანჯაედა მისს სულს. მას გზაში აგონდებოდა მრავალი საშინელი თქმულება, რომელიც ესმოდა ხოლმე სოფლის მოხუცებულებისაგან და ისინი აკანკალებდნენ თვის შემადრწუნებელ შინაარსით.

ჰსურდა თავი წაერთმინა, არ ეფიქრა მათზე, მაგრამ იგინი ბუზანკალებივით ეხვეოდნენ, აღონებდნენ.

მოჩვენებანი სინამდვილის სამოსში ეხვეოდნენ.

ალ-ქაჯები, მღევები, ჰინკები, ქვა-სროლიები—კივილ-ღრიანცილით უმძიმებდნენ ფიქრებს... უწიოკებდნენ ოცნებას.

ისეთის სიცხოვლით ეჩვენებოდნენ, რომ ხორციელნი ეგონნენ...

თითქოს ცოცხალ არსებად გადაქცეულიყვნენ იგინი და გზას უხერგავდნენ.

— დაბრუნდი, გირჩევნია დაბრუნდი სახლში, — ჩასწიოდნენ იგინი ყურში...

— ვის გაუბრძოლებიხარ? რა გინდა აქა? აქ ფათერაკის ბუდეა... აქედან ვერაინ დაბრუნდება შინ უვნებლად.

ადამიანია, ხორციელის ნაშიერია აკაკი და, ცხადია, შეაფიქრიანებდა ეს საშინელება... აუჯრულოებდა სხეულს...

შეჩერებით კი მაინც არ შეჩერებულა...

კვლავ განაგრძობდა სვლას გამალებით, სულ მოუთქმელად.

მხოლოდ ერთგან შეჩერდა. ქვა-ღორღთა შორის შენიშნა ადამიანთა გამხმარ-გამოფიტული ძვლები.

ეს სწორეთ ის იშვიათი, რჩეული გმირნი არიან, რომელთაც გაუბედნიათ ამირანთან წამოსვლა... თავი გამოუდევიათ ღიად საქმისათვის და... ბედკრულნი!.. ამ უდაბნოში კი ჩაუყრიათ დაღლილი ძვლები...

ამ მკერდის ქვეშ უფეთქნიათ გულებს, რომელთაც ამირანის ცეცხლის გულისათვის დასთმეს სიყვარული და სიხარული, ბედნიერება და ნეტარება, ყველაფერი ის, რაც მოაქვს გაზაფხულს ახალგაზრდობისას...

ამ თავის გუგიდან ოდესღაც უმზერნიათ თვალებს, რომელნიც ვინ იცის რას არ შესტრფოდნენ და რა ხვაშიადს არ ატარებდნენ.

სადღა არიან დღეს იგინი?

ამოუხვრებნიათ ყრანტ ყვაე-ყორნებს...

კვინიხამდის ამოუქამნიათ დაქიმითულ ჰია-ღუებს...

ვაი, თუ ვერც აკაკიმ მიაღწიოს მიზანს და ამათსავით ჩაიმარხოს ცხელ ქვიშაში...

ვაი თუ მისს მკერდის ქვეშაც დაისადგურონ ჰია-ღუებმა... ჩვეულებრივი ფუტ-ფუტით ჩაახრამუნონ მისი გული... შიქასტა შემოსძახონ მეტის მოლხენით...

შორს, შორს ტიალო ფიქრები!

გულით მოუნდა აკაკის ლოცვა.

სწამდა: შეაძლებინებდა იგი მოჩვენებათა გაფანტვას. . მიჰმადლებდა ქალ-ლონეს ..

მაგრამ რა გაეწყო, აღარ ახსოვდა ლოცვები...

აღარა სწამდა ღმერთი ..

დიდი ხანია, რაც დაივიწყა იგი გადაბულ ჟამთა სივრცეში მოძველებულ-
მოხერხებული...

აკაკი სამაგიეროს უხდიდა მას...

თუ კი ღმერთმა დაივიწყა ქვეყანა და მონობაში დასტოვა, ხალხს რილასთვის
ლა უნდა ახსოვდეს...

წინეთ წინასწარმეტყველთ მაინც ჰგზავნიდა... მართალია არც მათში იყო
სიკეთე...

იგინი მართო ატყუებდნენ, აბრმავებდნენ ხალხს ფუფუნებიან, მწვანილოვან
საიქიოთი... ამ ქვეყნიურ ცხოვრებას კი გვემა-ტანჯვაში ატარებინებდნენ .. ცრემლ-
თა ტბაში აყურტუმელავებდნენ .

დღეს ეს წინასწარმეტყველნიც არსად სჩანან...

არც საჭირონი არიან ..

რად გვინდა, რა თავში ვიხლით ცრუ, მოჩვენებითი სამოთხეს... ჩვენა გვსურს
ამ ქვეყნიური სასუფეველი.

სამოთხე, წინასწარმეტყველნი, ანგელოზნი, მკაცრი და გულ-ქვა ღმერთი—
მკვდრებისთვის დაგვილოცნია ..

ჩვენა გვყავს ახალი ღმერთი...

ვიშ, ვიშ!.. იგი პირ-მზეობს, ენა-მუსიკობს .. იგი ჰფანტავს დახავსებული
ძველი ღმერთის მიერ სისხლის ჯანღ-ნისლებს და ნათელ ღიმით მოგვიწოდებს:

— ჩემსკენ, ტანჯულნო, ჩემსკენ!..

ვინ არის იგი?..

საქართველოს ბრყინვალე მომავალი—აი ამ ღმერთის სახელი.

ამ ღმერთს ეთაყვანება აკაკი, მაგრამ ჯერ არ იცის ლოცვა მის შესაფერი...
მას მაშინ შეჰქმნის, როცა მოიპოვებს ამირანის ცეცხლს.

მანამ კი... ვიდრე არ იცის არავითარი ლოცვა,—აკაკიმ ისევ დედის შემწეო-
ბას უნდა მიჰმართოს...

აკაკის დედა სიმბოლო იყო სიმხნევე-სიმტკიცისა და, როდესაც მას მოიგო-
ნებდა, უეჭველად მოეფონებოდა გულს... მისი ხმის გახსენება ისე აღატრთო-
ვანებდა ხოლმე, როგორც ღვთაებრივ ექსტაზში მოჰყავს მართლ-მორწმუნე აღ-
დგომის ზარის მხიარულ რეკას.

აკაკიმ წარმოიდგინა დედის სიყვარულით დანთებული თვალები, რომლითაც
აცილებდა მას და ლოცვის ნაცვლად წარმოსთქვა მისი ბრყინვალე სახელი.

„დედა“!..

— დედავ, ძვირფასო დედავ!.. — ჩურჩულებდნენ მისნი ბაგენი... — მომბადლე ძალა სიმბნევისა, გამომიგზავნე შენი ღიადი სული... დამეხმარე არ დავსუსტდე, არ დავეცე შუა გზაზე...

სადაც უნდა იყო მოყვასო!.. ცხრა მთის იქით, თუ ოკეანეთა გადაღმევ, უფსკრულში, თუ თვალ-შეუვალ კლდის ფრიალოზე, — თუ შენ გაგიჭირდა და მოიხმე საშველად დედის სული, — იცოდე და გწამდეს, რომ გაიგებს იგი შენს მოწოდებას.

ისეთი ჯიჯრიანი, ისეთი მგრძნობელია დედის გული, რომ არასოდეს სწყვეტს სიყვარულის ძვრას.

სამარეშიაც რომ იყოს სიკვდილის საუკუნო ძილით დადუმებული, მაინც გაიგონებს თვისს პირმშოს ძახილს და გაეხმაურება.. სათუთ ცრემლთა ფრქვევით გაუგზავნის სიტბოს... სიყვარულს.. ალერსსა..

აკაკის დედამაც იგრძნო, გაიგო შეილის ვედრება და სასწაულებრივ მოქმედებით ჰაერის სივრციდან გადასცა მანუგეშებელი ფიქრები...

შემება აკაკის ძალი-ლონე.

ანდამატად გადაექცა რწმენა და ვეფხვივით მოქმნილმა გასწია იქით, სადაც ეგულებოდა ღვედფი საქართველოს აღმაორძინებელი.

IX

... როგორ მიადწია ამირანთან, როგორა სძლია ლაყუნა სვავ-ორბებს, როგორ გაარღვია ალ-ქაჯთა მოჩვენებანი და როგორ გამობრუნდა გამარჯვებული — აკაკის არ ახსოვს... მთელი ეს ბრძოლა გადახდა მტანჯავ სიზმარივით...

ვერაფერს იგონებს იმ საშინელს მგზავრობიდან... ერთია მხოლოდ აშკარა და ნათელი... მისს გულში გუზგუზებს ცეცხლი... შემოქმედების უშრეტელი აღინაკადული...

ეს ცეცხლი ამირანმა ჩაუკვესა გულში... ამირანმა გადმოსცა ის ნადვერდალი, რომელიც ღმერთებს წარტაცა და ღღემდის უქრობლად ინახავდა, მიუხედავად იმისა, რომ დაუსრულებელ დროთა დენაში განსაცდლობს კორიანტელი ეხვეოდა და ჩასაქრობად, გასამტვერებლად... ეს ცეცხლი იყო მიზეზი, რომ ისედაც ახოვანი, ბრვე აკაკი ბუმბერაზად გარდაიქცა.. მისმა გულმა ვეღარ დაიტია აპრიანლებული ცეცხლი და ვეფხვივით იფეთქა.. შადრევანად ამოჰხეთქა ბრინჯაოდ წრთობილმა შემოქმედების ჰანგებმა.

მოიღებოდა მთებიდან მაღალ-გულოვანი აკაკი და ელვის მკვესავ მტყველებით ძილად მივარდნილს ბარს გადმოსძახდა თვის ისარ-ფრთოვან სიმღერებს.

X

გაავეფხვა, ლომ-გულად გაჰხადა ამირანის ცეცხლმა აკაკი... იგი წინასწარმეტყველისებურ სიმტკიცით და მოგვეურ სიძლიერით უგალობდა მამულს... თვალის ჩინსავით უვლიდა... ეფარებებოდა ..

მართალია, ერი მისი ისევე გასაცოდავებული იყო... ძველებურად მონურ ხობვაში ატარებდა დროს და კვალინდებურად ყრუ იყო აკაკის მიწოდებისთვის... გულს უჩრჩილავდა ეს აკაკის, მაგრამ სასოებას მაინც არ უკარგავდა...

ან როგორ გაიტეხდა იხტიბარს, როდესაც ადრევე უფრო მეტი გაჭირვება გამოიარა ამირანისკენ სწრაფვაში და იმედი არ დაუკარგნია...

არც ახლა დაჰხრის დროშას.

დაღუმებულია, მართალია, მისი ერი, მაგრამ ეს იმიტომ, რომ მას სცივა... საქირია მისი გათბობა... ცხოველ-სისხლით ამოძრავება ..

ამას შეიძლება ამირანის ცეცხლი...

ჩაუკვესებს გულში ამ ცეცხლს და აღიგზნება იგიც...

შეუძლებელია არ გაეხმაუროს ხალხი აკაკის...

მთლად არაა გაუკულმართებული ადამიანის ბუნება...

აღირსეთ ცეცხლი ხალხს და აზვირთდებიან გაღელვებული გრძნობანი...

დაჰყვილეთ ამირანის ზავით და წამოიჭრება ხალხი ზეზე... კვლავ ეუფლება სიმამაცე კაცად-კაცობის მაშვენნი...

XI

უყვარდა აკაკის თვისი ერი ისე, როგორც შეუძლიან შეიყვაროს ზეგარდმონიჭით ცხებულმა მგოსანმა, მაგრამ სიყვარული და სიმძულვარე ხომ მეგობრები არიან...

ძნელია საზღვრების გავლება თუ სად თავდება სიყვარული და სად იწყობა სიმძულვარე.

აკაკი რომ პხედავდა დოდრიალა, პამპლაუქა თანამემამულეებს, — ეშინოდა არ შესძლებოდა იგი... მარად მათს შორის ყოფნაში მთლად არ ჩაჰკლოდა მათდამი სიყვარული და სკდილობდა ხანდასმით მაინც განშორებოდა.

ხშირად იყო მათთან, ხოლო უფრო მეტად მარტოკა ერჩინა ყოფნა...

შორიდან დაუწყა ტრფიალი... შორიდან ასმენდა გამამხნეველ სიმღერებს...

სიახლოვე ჰკლავს სიყვარულის ყვავილებს .

რაც მეტად ჰშორდები, მით უფრო ძვირფასი ხდება სიყვარულის საგანი...
ნაზონიც ხომ ამას ადასტურებს.

დემოფოონტი სანამ თვის ტრფიალთან — ფილიდასთან იყო, მაინცა და მაინც არა ჰგრძნობდა ცხოველს სიყვარულს, მაგრამ მსწრაფლ აპრიალდა სიყვარულის ცეცხლით, როდესაც განშორდა სატრფოს.

სულმნათი შოთაც შორეულ სიყვარულს აშარავანდებებს:

„შორით ბნედა, შორით კვდომა,

შორით დაგვა, შორით აღვა“...

უსაზომო სიყვარული თვისი ხალხისა აკაკის ნებას არ აძლევდა დარჩენილიყო მათთან ყოველ-დღიურს ფუსფუსში, გაწამაწიაში...

ან ვით შესძლებდა იქ მარად იმედიანი და ხალისიანი ყოფილიყო, როცა ერთი აშმორებულ სინამდვილის ჭყანტში ატარებდა დროს...

სულს დასვენება უნდოდა და აკაკიც მიჰმართავდა ხოლმე მთებს...

იმ მათათა მწვერვალებზე გაშენებული იყო საუკუნეთა ხავსით მოსილი ციხე-კოშკები და იქ განიწმინდებოდა ხოლმე ყოველგვარს იქვიანობისაგან.

დუღაბის ბურჯთა შორის აკაკი ჰხედავდა იღუმალად მოსიარულე ოცნებას— საქართველოსას და ის ოცნება უკაშკაშებდა სულს ..

იგი ეჩურჩულებოდა: სძინავს შენს სამშობლოს, ღრმა ძილით სძინავს შენს მამულს, მაგრამ როდია ეს საღათას ძილი... უიმედო... უღიმღამო...

მას სძინავს იმიტომ, რომ დასუსტებულია .. არაქათ გამოცლილი... იგი გადალასლასებულია და ასეთებისთვის ძილი ზედ მისწრება... იგი გამოიშუშება ... ძალ-ღონეს მოიკრეფს . მოყუათდება, რომ ჩაკირკიტებული დახედეს საგაზაფხულო ქარიშხალს.

ქარიშხალი ხომ უღმობელია... მისს ძალუმ ქროლას ვერ უძლებს სუსტი... გადახრწნეული... იგი ძირიან-ფესვიანად ჰკლევს ხეებს, რომელთაც ძირი მომპალი აქვთ... გული გამოფუტურებული .. იგი შიშის ეღეთ-მეღეთსა ჰგვრის მხდალსა... მაგრამ იგივე გრიგალი ამაგრებს და აჯავარებს საღ ფესვიანებს... აარწივებს და ააღმასებს დროებით სუსტს, მაგრამ გულით საღსაღამათსა ..

XII

საქართველოს რომელს მთაზედაც არ უნდა ასულიყო აკაკი, ყველგან ჰხედავდა ქართული ხუროთ-მოდღვრების შესანიშნავს ნიმუშებს...

აი ძველის-ძველ ქვეტერას ქალაქი, დღეს ნაქალაქრად წოდებული.

უწყალოდ სპობს და ანადგურებს მას დრო-ჟამის ჩრჩილი... ყურადღების მიმქცევი არაფინა...

მისი რწმენა ძველ ქართველების გულსავით გაუტეხელია და არა ჰკარგავს იმედს... იგი მუდარით მოუხმობს მემკვიდრეებს ავიდნენ მასთან და წაიკითხონ მისი მატინე იშვიათ ხელოვნების ენით დაწერილი.

უცხოელებმა ეგვიპტის პირამიდები გადათხარეს... თვითეული ქვა პართენონისა მისხით-მისხამდის შეისწავლეს.. თავრიდის კუნძულის არც ერთი ბექობი არ გაუშვეს გამოუშვიგნავი,—ქართველებს კი საკუთარს წილში დაკარგული ძეგლებიც ვერ მოუგვნიათ...

არაფინ იცის ვინაობა არც ქვეტერისა...

მოსიყვარულე თვალეზი არა სტკბებიან მისი მშვენებით...

ჯაგ-ეკლებით ამოხარდნილია მისკენ მიმავალი გზა.. ბილიქსაც ვერ ჰპოვებთ ფერდობზე დაქნილს.

წინეთ იქ ქედ-მაღალი ხალხი სცხოვრობდა... იმისთვის სახლდებოდა მალლა, მწვერვალებზე.. ახლო იყო მაშინ იგი ლაჟვარდ ცასთან... მშვენიერებასთან... მორწმუნეს შეეძლო ღმერთთან ლაპარაკი...

ახლა კი დაკნინებულია ხალხი...

ხერხემალი მოერკალა მარად მონურ ცახცახში... დაივიწყა მან მწვერვალები... დაჰკარგა ღნარი მშვენებით ტკობისა... ის ახლა ძირსა სცხოვრობს.. უფსკრულში მისტირის თვისს პირ-ქუშ ღღეებს...

აკაკიმ ბევრი უარა ამ მთას და როგორც იყო უპოვა მისავალი ფერდობი... ავიდა დაიწყებულს ქალაქში.

საკვირველია!.. თუმცა იქ სიჩუმე დაუხვდა სამარისებური, მაინც არ შემოჰხვევიან მწირული ფიქრები, რომელიც გვეწვევა ხოლმე ნანგრევთა შორის.

ოცნებამ ფრთა გაშალა დათვალ-წინ გადაუშალა საუკუნეთა წინეთ აყვავებულ კულტურით განთქმული ქვეყანა... აკაკი განცვიფრებით ათვლიერებდა ქვეტერას და უძნელდებოდა დაეჯერებინა, რომ ღიდების შარავანდებით შემოჩუქურთმებულს ადგილს არა ჰყავდა პატრონი ფარეხად მოვლენილი.

არა, პატრონად უექველად გამოუჩნდება ქართველი ერი... ღღეს არა სცნობს მას, მაგრამ მალე გაეცნობა, სარისტიანი გამრჯელობით შეეცდება ცოდვის მონანიებას... უმოქმედობა-გულგრილობის ხარვეზის ამოვსებას..

ქვეტერას ამშენებელი ერი არ მოისპობა.. არ აღიგვება დედამიწიდან...

ვაი მათ, ვისაც წარსულში არა აქვს რა, ვინც ახლა იწყობს მატინის წერას ისტორიის სუფთა ეტრატზე, თორემ საქართველოს ეშველება... წინაპართა ღიადი სული უექველად გაიღვიძებს მასში და შესძლებს მათს ღირსეულის მემკვიდრეობას.

განსაკუთრებული კუთხეა საქართველო... მას წინეთაც დასტყდომია თავს ასეთი უბედურება... ბევრჯერ დაუდგავთ საუკუნოებრივ მონობის უღელი, მაგრამ ჩამოურეცნია ზღვევა-შურისძიების ზარს და წელში გასწორებულა იგი, ფენიქსებრ განახლებულა.

დროთა დენის ღვართქაფმა მრავალი ერი წაშალა დედამიწის რუკიდან, — საქართველო კი კვლავ სცოცხლობს და იცოცხლებს... თვითეულს მთაზე განისვენებენ საუკუნენი და აურაცხველ თაობათა თავ-გამოდებით ამხნევებენ შთამომავლობას...

აკაკი უგდებდა ყურს ამ ხმას და ითვისებდა სიბრძნეს ერის წიაღში დაქაზნიკებულს...

XIII

გიჟმაჟია, მაცდურია მუზა... იგი იმისთანა მიუვალს ადგილებში შეიტყუებს მგოსანს, საცა არწივისაც გაუჭირდება შენავარდება...

არც აკაკი დასტოვა მან და ერთს მშვენიერს დღეს პარნასის მთისკენ გაიტაცა...

პარნასზე ჩვეულებრივად აპოლოლო ჰლებულობს ხოლმე მგოსნებს, რომელნიც შემოქმედების მირონის საცხებლად ეახლებიან ქვეყნიდან...

ამ ჟამად იგი შინ არ იყო. დიანას მთებში წაჰყოლოდა კანჯრებზე სანადიროდ. აკაკი წარსდგა აფროდიტას წინაშე.

პარნასელებმა კარგად იციან, თუ ქვეყნად რომელი, ან რამდენი მგოსანი აჟღერებს ქნარს მშვენიერების სადიდებლად... ყველა ჰყავთ სათვალავში, ხოლო აკაკი არ ყოფილა მათ შორის და იუცხოვეს.. გაკვირვებით შეჰხედეს:

— ეს რა მატრაკვეცა ვინმე ყოფილაო — გაიფიქრა დია-ღმერთმა და უნდოდა ფაენებისთვის ებრძანებინა, რომ აკაკი სხვა ჯაგლავ პოეტებსავით კინწის კვრით გაედევნათ პარნასიდან, მაგრამ მისმა ვერცხლებრივ მზინავმა თმამ, განიერ კკვიანმა შუბლმა და ღრმა ნაღვლიანმა ავალემა შეაჩერეს... მოწიწება და მოკრძალება დაუბადეს.

— მოხუცო, ალბათ სამოთხისაკენ მიბრძანდებოდით და გზა აგერიათ! — თვაზიანად მიჰმართა აფროდიტემ.

აქ რაღაა მოთაკსებული? — ჩვეულებრივი ტკბილი ღიმილით შეეკითხა აკაკი.

— პარნასი.

— მეც სწორეთ მანდ ვიახლებით. მართალი მოგახსენოთ, დიდ ბედენად არ მიმაჩნია თქვენი პარნასი... არ მიყვარს მალაღს ფარდებში აწევა... მაგრამ ვინ

წაართმევს თავს გიჟმაჟ მუზებს... ამიყოლია მან თვისი ნავარდობით და აქ ამომიყვანა... ისე კი ჩემთვის სულ ერთია სადაც უნდა ვიყო... ყველგან შევძლებ მშვენიერების ღმერთის თაყვანს... სანთელ-საკმეველი გზას არ დაჰკარგავს.

ამ სიტყვა-პასუხმა უფრო გააკვირვა პარნასელი... ყველაფერი მეტყველებდა იმის სასარგებლოდ, რომ მას მგოსანთან უნდა ჰქონოდა საქმე. მაგრამ რატომ არ სცნობილობს?

— თქვენ მგოსანი ბრძანდებით?

— ღიახ!

— არასოდეს გავგივია თქვენი სიმღერა ყველა ჰანგები, რომელნიც აყდერდებიან მგოსანთა ჩანგზე—მყის პარნასისაკენ მოკისკასობენ. თქვენ კი, მგონია, ერთხელაც არ უნდა გეთქვათ ბავშვთა ტიტინსავით უღარდელი და სუმბულის ფოთლების რხევასავით უიდუმალესი ნაზი ჰანგები.

— ეჰ, კარგია, შე გასახარელო, შენა... აბა სად მცალოდა ამ უზენაეს, უჩრდილო ხმათათვის, როდესაც ჩემი სულიყო—საქართველო იავარდქმნილია. მარად მას დავტრიალებდი, მისს გუშაგობაში ვატარებდი დღე-ღამეს.

სად მეცალა ტკბილ განცდისთვის, როდესაც ნიათ გამოღეულო თანამემამულეთა გასამხნეველად იმახიანად ვაყივლებდი დაფსა და ნალარას.

— საქართველოა თქვენი სამშობლო?

— ღიახ!...

— რა ექმნა, რატომ არსად გამიგონია ეს სახელი?

მოიცა, მოიცა, რაღაცა მაგონდება. ხო, მოვიგონე, მოვიგონე.. უფრო ივერია და კოლხეთის სახელით იყო თქვენი ქვეყანა ცნობილი... ხომ?.. ვიცნობ საქართველოს.. დასწყევლოს ზევსემ, როგორ გადამავიწყდა.

აღბათ გულიდან იმიტომ გადამივარდა, რომ კარგა ხანია, რაც იქიდან არავინ გვსტუმრებია..

ერთ დროს კი მათ სილამაზე ჰქონდათ გაღმერთებული... ფილოსოფოს პლატონის თქმისა არ იყოს, მათი სიცოცხლე „შვება იყო მშვენიერებაში“.

ყველაფრით სახელოვანი იყო საქართველო... პოეზიით... მუსიკით... მხატვრობით... ხუროთ-მოძღვრებით... ბუნებით... ტურფა ქალწულებით... გულ-კლდოვანი ვაჟაკობით...

იაზონს ჯერაც არ ჩაჰქრობია გულში მედეას სიყვარული, თუმცა მან უგასაგისოდ დასაჯა იაზონი უპირობისა და გაარმებისთვის.

ოღისეიც ხშირად ნეტარებით იგონებს კეკელუც კოლხეთს, სადაც ტურფა ცირცვია გულ-გაშლილობით და მოყვარულობით გაუმასპინძლდა ღვინის ქაშნიკით...

ისეთი მომხიბლავი იყო ის დასაქცევით — იტყვის ხოლმე ოდისეი, რომ კინა-
ლამ არ დამიმონავა და არ გადამათქვამინა ტროასაკენ ვალაშქრებო.

ძალიან ბევრი მოხიბლულა საქართველოს ცისარტყელოვან წარსულით...

ეხლა კი რა დაჰმართნია, რას მიუბინდავს, მიუქნინებია?

ალარც კი მეგონა, თუ კვლავ არსებობდით.

საქართველოდან უკანასკნელად ბართაშვილი გვეწვია, მაგრამ ისიც ვერ იქ-
მნა, ვერ მივიკარეთ და ვერ გავამხიარულეთ.

რამდენჯერა სცადა ბესიკმა, რომ მუხამბაზებითა და შიქასტებით მაინც გა-
დაეყრევინებინა კაეშნის ნისლეები, გული მოებრუნებინა, მაგრამ ამაოდ... ოდ-
ნავაც ვერ გააღიმა. მარად მარტო იარება დათალხული და სჩივის სულის ობ-
ლობას.

— რაცა სთქვით საქართველოს წარსულზე, ხალასი ქეშმარიტებაა... მართ-
ლაც სახელოვანი იყო ოდესღაც ჩემი სამშობლო.. მაგრამ... მაგრამ... აბა რა
არის სრული და უცვლელი ამ ქვეყნად, რომ საქართველოს დღე ყოფილიყო მა-
რად ბრწყინვალე.

მუხთალ ბედს შეჰშურდა მისი ბედნიერება, ამოიღო თვალში და ერთი დღე
არ მიუტია მოსვენება.

შავ-უკუღმა ის დრო, როდესაც კაწანისის ველზე აფრიალდა შავი დროშა
გლისპი ალა-მაჰმად-ხანისა...

ბუნებით მახინჯი ალა-მაჰმად-ხანი ვერ ურიგდებოდა ხალხს კეთილ ზრახვებით
აღფრთოვანებულს და ჰნატრობდა მთელი კაცობრიობა ერთს საფლავში მოქცეუ-
ლიყო, რომ ეთელნა იგი ბინძური ფეხით...

მართლაც დამარცხდა, გაიქელა მის მიერ წმინდა დროშა ქართველი მხედრო-
ბისა და „ქართლის ბედიც“ მაშინ გადასწყდა საბოლოოდ...

დაექანა ვაგლახის დაღმართზე და სად, როდის შესწყდება ეს უკუღმართი
სრბულა, — არავინ იცის... არავინაა გამკითხავი... არსაიდან სჩანს მუქათვის მიმ-
ზღვევი...

ხალხი ჰგმინავს გულ-საკლავად, მაგრამ ბრძოლა ვერ მოუხერხებია... დაუძ-
ლურებულა მეტის-მეტი ვაებისაგან, გადამღვრძალი...

აფროდიტე უზომოდ დაანადვლიანა ამ ამბავმა.

— უნდა უშველოთ საქართველოს, მაგრამ როგორ? ვის მეოხებით?..

მოდო ფერიებს გაუგზავნი, ტკბილი გალობით და მოქნილი ცეკვით გაუქარ-
ვებენ ნაღველს.

— ცრემლებით გათანგულ ხალხის გულს ვერ ჩასწვდება გალობა — მიუგო
აკაკიმ.

— თავისიანს გაუგზავნი... თუნდა ბარათაშვილს... დაე ის წაუძღვეს ბნელ-ში მავალთ ნათელ ქვეყნისკენ.

— ბარათაშვილი თვისი უსასოო ლექსებით უარესად დაანაღვლიანებს და დაუჩრდილავს სულს.

— მაშ შოთას გაუგზავნი...

— ვაგლახ!.. შოთა ველარ იცნობს აჩრდილთა სამეფოდ ქცეულს მამულს და ვერცა სცემს ნუგეშს.

აფროდიტეს ლამაზმა აზრმა გაუბრწინა სახე და წარმოსთქვა:

— წყვდიადით შესუდრულს საქართველოს ეჭირვება მზიური გალობა... ამ გალობის ეშხი შენ ჭარბად გაქვს... მაგრამ ეს არა კმარა... შენი სიმღერები შორს ვერ მიდიან... ყველას ვერა სწვდებიან...

სევდის ორწოხებში მიძინებულთ გამოადვიძებს მხოლოდ ზარის ძალუმი რეკა. აი მე შთაგებერ უკვდავების სულს და ის გამოგაკეთებინებს ასეთს საერო ზარს.

ყველაზე მაღალს მთებზე შენ აღმართე სამრეკლო .. მისი მწვერვალი ყველა კუთხიდან უნდა სჩანდეს და მისი გუგუნი ყველას უნდა ესმოდეს.

გარიყრაყისას თუ მწუხრისას, ყიამით ზამთარში თუ ჰაპანაქება სიცხეში მარად სამრეკლოსთან ედექი და ჰრეკე... ჰრეკე სასოებით, სითამამით.

როდესაც შენი გული—ამირანის ცეცხლისაგან აღგზნებული შესძლებს ზარის ხმაში ჩაქსოვას სრულიად ახად ს, სრულს, პარნასელთათვისაც კი უცხო სიტყვებს და ცეცხლოვან ჰიმნებს— მაშინ ის ზარი აგუგუნდება უჩვეულოდ... ახმატკბილდება იგი ისეთის გრძნებით, რომ სამარეში მესვეტეთა ძვლებიც კი ათრთოლდებიან სიცოცხლის ეშხით, უაზროდ უარყოფილ სიყვარულის წყურვილით...

ეს გუგუნ-წყრიალი ზარისა მყის გარდაიქმნებიან ჩიტუნებად და ჟივილ-ხივილით მოეფინებიან საქართველოს... საამო ფრთხილით შესრიალდებიან ქოხ-მახებში, ქარხნებში... ყველგან, სადაც სცხოვრობს, იტანჯება ხალხი და უმღერებენ შენს ომახიანს ლექსებს... შვებით გაუბრწყინებენ ცრემლებით მონისლულს თვალებს...

მხოლოდ ამნაირად გაჰხდები მთელი ერის მოზარეთ... ასე შესძლებ მიწვდენას შენი სიტყვისას, შენი ერიც აღსდგება... აყვავილდება...

XIV

აკაკიმ ყურად-ილო რჩევა... უმაღლ შეუდგა საქმეს... ერის გულში აღმართა სამრეკლო... ჩამოასხა უწმინდეს— უშველებელი ზარი და იწყო რეკა. .

სასოებით ელოდდა იმ სანატრელს ეამს, როდესაც აუსრულდებოდა გულის მურაზი... მოვიდოდა მისი ოცნება ისეთს ეშხში, ისე ჩააწმანხიდა, თვისს ჰანგებს.

ზარის გუგუნში, რომ ვარსკვლავთა ყუყუნის უნაზესი გამოჰკრთებოდნენ მელოდები.. მთრთოლვარე ჰანგები გარდიქცოდნენ ურიცხვ ფრინველთა გუნდად და სტვენა-გალობით გამოადვიებდნენ ახალ თავისუფალ ცხოვრების დასაწყობად მტანჯავ ძილს მიცემულს საქართველოს...

XV

ნიადაგ აკაკი თვისს საყვარელს სამრეკლოზე იყო გამამხნეველად მოგუგუნე ზართან.

თუ წინეთ მთებიდან მთებზე კანჯარივით ნავარდობდა, —ახლა ფეხს არ იცვლიდა თვის საყვარელ ადგილიდან.

აკვირვებდა ხალხს აკაკის ასეთი საქციელი, მარად მწვერვალზე ყოფნა.

მათს გაციებულს სულსა და გულს დიადი ნანგრევები არაფერს ეუბნებოდნენ... ვერც ზარის რეკაში ჩაქსოვილი ალერსს ჰხვდებოდნენ...

იგი ეყენების უსიამოვნო ელრიალად მიაჩნდათ.

ბევრი შიშნეულობდა: რას აუჩემებია უკაცურს ადგილებში ყოფნა? ე მანდ ცოდვით დამძიმებული, ეშმაკის სულ მიყიდული არ იყოსო.

ნეტავ ვინ არის, ვისი მოდგმისაა?

რა დაჰრჩენია იმ ყრუ ადგილას?

რას ჩხირკედელობს იმ სამრეკლოში?

ყველას ებადებოდა ეს კითხვები, მაგრამ ერიდებოდნენ: არ გასწყრეს ღმერთი, ჩვენც არ გადმოგვაწვეს მაგისი ცოდვაო

შიგა და შიგ გამოერეოდა თილო-ოროლა გაბედული და ჰკითხავდა:

— შენი სახელი?

— ქართლოსის ოცნება.

— გვარი?

— ივერიის აყვავილება

— შენი სატრფო?

— მწუხარე საქართველო.

ასეთი იყო ხოლმე აკაკის პასუხი, მაგრამ არ ესმოდათ ზგი ცნობის მოყვარებს, მხრების აჩჩით ჰშორდებოდნენ.

იყვნენ ისეთებიც, რომელთაც იკოდნენ აკაკის ვინაობა და სჯავრობდნენ:

— რატომ ატარებს დროს მცონარობაში ეგ თვალ-დამდგარი? დიდი სწავლა მაინც არ მიეღოს, მთელი ღუნია მოვლო, თერგიც კი დალია, რომ უმაღლესი სწავლა შეეძინა და რისთვის? რადა? ნუ თუ იმიტომ, რომ ასე ფუჭად ჩაეტრებინა ყველაფერი?..

— სწორეთ მაგ დიდი სწავლის ბრალია, ჩემო სოსიელა... აი ჩვენებიანთ კუ-
კულიმ მარტო ორი კლასი გაათავა, მაგრამ კაცია და შეედაროს შენი ნასწავლი
აკაკი... ჯერ ისევ ახალგაზრდაა და უკვე დიდი ბობოლა გახდა... სულ ზიზილ-
პიპილა ღიღებით აიჭრელა მუნდირი... ბოქაული, მღვდელი, ყველა გამვლელი
„ჩინოვნიკი“ მაგასთან უნდა გაჩერდეს... „დედამ რომ შვილი გაზარდოს, მაგრე
კუკულოსთანა“... აკაკი კი... აფსუს, რა ტყუილად ჰკარგავს სწავლასა ..

ასე ბკობდნენ აკაკიზე...

რა გაეწყობოდა...

უნდა ეთმინა. უნდა ელოდნა ხალხის გამოთხიზლების ქამისათვის...

XVI

ახ, ეს გულ-გრილობა, ეს უცნაური, გამოუცვლელი გულ-გრილობა ხალხისა.
ყრუს არ ესმის მუსიკის წარმტაცი მელოდიები და მისთვისაა იგი საცოდავი...
ხალხს არ ესმის მის ამგდართა სიტყვა და მისთვისაა იგი ბეჩავი.

რა არის ქართველი, სად არის ქართველი?

გაეზმაურა განა იგი?

გაიზიარა განა მგოსნის ხეაშიადი, გულის ტკივილი?..

და ეს ყრუ, ბნელი ხალხია ტურფა საქართველოს მკვიდრს რომ შეადგენს.

ეს დაყურსებულ-გავერანებული კუთხეა, რომელიც ოდესღაც მდიდარი იყო
და ოქროს ვერძისთვის ეშურებოდნენ მისკენ უცხოელნი.

დღეს მონობის ცრემლებით დაკრიატებულია ქართველთ თვალები, მაგრამ
ადრევე იქიდან გამოიყურებოდნენ გიორგი და ექვთიმე მთაწმინდელების, პეტრი-
წის და ეფრემ-მცირის, ბაგრატ-მესამის და დავით აღმაშენებლის, შოთას და თა-
მარის ამაყი თვალები.

იმ თვალებმა აახომლეს საქართველოს ცაზე შვიდი მნათობი. მათმა ცხოველ
კვესებამ ააყვავა საქართველოს შემოქმედების ბალნარში უკვდავ ღიმილის ყვავი-
ლები ..

სადაა დღეს ის კვესება?

რად დამსგავსებია დღევანდელ ქართველთა თვალნი იმ გვირაბს, საიდანაც
გამოქშუტუნებს არარაობის ქარალი ქარი.

რა დაგემართა, ქართველო?

ვით დაუძღურდი, ვით დაგლახაკიდი?..

წინეთ ჰგვანდი წყაროს, რომელიც საამო ჩუხჩუხით ამხნეებს დავრდომილს.
ებლა რას დამსგავსებია?

რად დამწყდარა წყარო სულის მახვი?..

ეჰ, ხალხო, ხალხო, საცოდავო ხალხო საქართველოსაე!

ორმოცი წელია, რაც თავს გველები, გელოლიავეები და მაინც ვერ შევძელ
შენი გამოღვიძება.

რა იქმნა შენი სული, შენი ნიათი? რატომ არ ღვივის შენში ღველფი მე-
ბრძოლის?

რად არ გიტაცებს ამირანის ცეცხლი?

განა საუკუნეთა განმავლობაში მისთვის ინახა უქრობელად, რომ ზურგი აქ-
ციო, უგულვებელ ჰყო?

XVII

გინახნიათ სპეკალი ცრემლების გამომჟონი ტინის ტირილი?

ვისაც უვლია უღრანს ტყეებში,—მას ეცოდინება, თუ რა საამოა მისი შეხვედრა.
სიარულით მუხლებ მოკვეთილი, სიცხისაგან ენა წამოვარდნილი ხშირად მი-
ვდგომივარ ასეთს ტინს და დავმტკბარვარ სევდა ნარევი სიამით.

აბა კარგად დააკვირდით?

გაუთავებელ ჟამთა სვლაში მომსკდარ ნიაღვრისაგან მთლად ჩამორეცხილა, არა
შეჭრჩენია რა გარდა ცრემლებისა და სტირის იგი აღმასის წვეთებით .. სტირის...

ნაღველსა გფენტ იგი, მაგრამ შევების მომნიჭებელიცაა... თქვენ ეწაფებით
მას და სვამთ ხარბად, აღტაცებით...

რომელი შარბათი გაგრძნობინებთ ამისთანა სიამეს?

სწორეთ ასეთია აკაკი.

საქართველოს უკვდავი ტინია აკაკის გული...

ვით შეედაროს მისს წყაროს მოსეს კვერთხით აღმომსკდარი შადრევანი?

უბადლოა აკაკის გული პოეზიის წყაროდ გადაქცეული და ნეტავი მათ, ვინც
მას დაეწაფება:

უფრო ბედნიერია აკაკი...

რა უყოთ, თუ გულ-ქვად ეკიდებიან... ირაოს ეძახიან...

აღრე თუ გვიან მოვლენ გონს და წარემართებიან მისს წყაროსკენ საზიარებლად.

XVIII

გადიოდა დრო. ტაატით მიდიოდა საქართველოს გამობრუნების საქმე. ძა-
ლუმად არ გაისმოდა მტრის თვალის დამყენებელი ჩქეფა-ღუღილი საზოგადოე-
ბრიგობისა.

მგოსანი ხნიერდებოდა, სიბერის დილა უთენდებოდა... არც ეს აკრობდა.. ვით შევშენის ახალ საქმის მოციქულს, გულს არ იტეხდა, იარაღს არა ჰყრიდა... სწამდა, რომ თუ ჩვენი ცხოვრება ზემოდან ასე მდორე, უსახო იყო, გულის სიღრმეში სწარმოებდა მოძრაობა... მართალია ნელი, შეუმჩნეველი, მაგრამ უეჭველი, აზვირთების, ამთავორების თავმდები...

XIX

ერთხელ, როდესაც მგოსანი თავის სამრეკლოზე იდგა და გულ მოხვარსლული გაჰყურებდა სამშობლოს, შემოესმა ნელი, მწუხრისავით გაურკვეველი ბგერანი.

რა იყო, რა წკრიალებდა ასე იღუმალად?

კრემლები, თუ ჰანგები?

მალე იგინი ოდნავ ამაღლდნენ და დაემსგავსნენ სუმბულთა კვნესას, რომელთაც ავ-ზნიანმა ღამემ არ დააცალა განთიადის ხილვა და მოაზრო უწყალოდ.

ეს კვნესა ნელ-ნელა გაიზარდა და ახლა დაემსგავსა ღრმა, კაეშნიან ლილინს იმ პატიმრისას, რომელიც შეჰყურებს მტრედის ფერცაში მონავარდე ტოროლას და შენატრის უღვთოდ შებორკილი.

აი თან და თან დასცხრა ლილინ-ქვითინი კრემლების ჰანგებისა... როგორც გარიჟრაჟი კუნაპეტ ღამეს, ისე შეეპარა საგოდებელს იმედიანი, ღიმ-ღამიანი ხმები, მიიღო სასოებიანი იერი და ლალ, ჩანჩქერსავით კისკისა მოძახილად გარდაიქცა.. ომახიანად მოისმა აკრიმანქულებლი, ექრიალა, იმედიანი სიმღერა...

ძნელი იყო გარჩევა, ათიოდე კაცი მღეროდა, თუ ააი... ათასი... აურაცხველი.

ის ხმები, ძალ-გულოვანი ხმები ფრთებს ასხავდნენ აკაკის. ფაუსტივით აქაბუკებდნენ. მიჰყავდათ აკაკი ოცნების სერებზე, აყვავებულ საქართველოსკენ.

ცის ლაყვარდში, მწვანეთ მოხასხასე წალკოტში, ნაკადთ რაკრაკში—ყველგან და ყველაფერში აღბეჭდილიყო მისი ოცნება და ფირუზი თვალებით ელიმებოდა.

არა სწამდა აკაკის ეს ბედნიერება... ეშინოდა ძილში არა ყოფილიყო და არ გამოჰკლვიდებოდა უხამს სინამდვილის აკლდამებში...

აბა როგორ დაეჯერებინა, რომ მისი ოცნება ასე მალე განხორციელდებოდა და ასე მალე მოესწრებოდა საქართველოს მკვდრეთით აღდგომას.

რალაც ძალი ჩასძახოდა, რომ ზღვათ-ოდენ ხალხის გული, ასე რომ აღადებულია, ის იმიტომ, რომ შიგ ამირანის ცეცხლი აკვესებულა.. ის ცეცხლი ამღერებს ასე თამამად, ასე გულიანად.

თვით ამირანი განთავისუფლებულა, ჩამოსულა ხალხში და იგია ყველას თვალებიდან ასე მალხაზად გადმომზირალი.

ღმერთო, რა ძნელია მარად მგოდებელისთვის ასეთი ნეტარების დაჯერება...

„კავკასიის მაღალ-ქედზე
მიჯაჭვული ამირანი,
იყო მთელი საქართველო
და მტრები კი ყვავ-ყორანი“.

ჭეუგუნებდა მორჭმით სიმღერა.

იყო დამონებული, ყვავ-ყორნებისგან თვალეზ ამოხვრებილი ამირანი და დღეს იგი თავისუფალია...

ნუ თუ, ნუ თუ ეს მართალია?... ნუ თუ ამ ძვირფას სიტყვებს მღერის ხალხი?... ნუ თუ ხალხი მღერის ამირანის ცეცხლოვან გრძნობით? ნუ თუ აღარ არსებობს ამირანის გოლგოთა და მისი ჯაჭვები...

სიზმარში ხომ არაა?

ქრელი ოცნება ხომ არ ატყუებს...

საწყალი აკაკი, საწყალი... ისე წაუწყინდა სასოება სამშობლოს საუკუნობრივ მონობამ, რომ ეძნელება ჭეშმარიტების დაჯერება—ცხადია, მგოსანო, ყველაფერი ეს, ცხადია...

საქართველოს ოცნება—ამირანს მართლა აუშვია თავი. მოჭტომია ბარათა-შვილის მერანს, ძოწეული წამოუსხამს, მიჭრილა ხალხთან, ჩაჭხუტებია გულში და აუზავებია.

XX

ზიშნიმებს მთელი ქვეყანა ფაფარ აყრილი ხალხისაგან ახმაურებული.

აღტაცებით შეჭურებენ მშობლიურს მთებს, რომელზედაც გადარკალებულია ამირანის ცეცხლი წარმტაც ცისარტყელად აფერადებული.

ძველად, ქრისტიანობის გარიჟრაჟისას კონსტანტინე მეფეს გამოესახა ცაზე ცეცხლის ჯვარი და მოესმა იღუმალი ხმა: ამით იმარჯვებდეთ.

საქართველოს სიმბოლო-ჯვარი ამირანის ცეცხლია ..

იმ ცეცხლით გამოვა საქართველო გამარჯვებული.

აკაკიმ იმიტომ გაიმწარა სიცოცხლე, რომ ეს ცეცხლი ჰქონდა საშოვარი.

მოიპოვა კიდევც.

ახლა ხალხს ეკუთვნის სიტყვა. მასზეა დამოკიდებული: შეინახავს სამშობლოს კერაზე, ვით წმინდა ვესტის ცეცხლს, თუ ჩააქრობინებს ზხანო ქარსა.

ფრთხილად, მამვრალნო, ფრთხილად, ბედნიერება სათუთია. ნაზია, იშვიათია. არ გაგისხლტეს ხელიდან. ისევ არ დაჰკარგო, კვლავ არ ამოგიღამდეს ნეტარებით გაბრწყინებული თვალეზი.

XXI

ზამთრის პირია, ჟინელიანი ნისლები სამარის სიზმრებივით მოწყენილად მი-
სცურავენ და აბნელებენ სივრცეს. ამგლოვიარებენ ქვეყანას.

ხეთა გახოლოდშობილებული ტოტები ავადმყოფის ტამრებივით საცოდავად
კახცახებენ და თრთიან, კენესიან და იღველფებიან.

ტიალი ქარი მსუნაგ მეგლსავით დაძრწის მოშუშულს მდელიოზე, სიკვდილის
ოსანნას უმღერის მქნარს ფოთლებს და მიაბრებინებს ქყანტ წუმპეში დასამარხავად.

ვერანა ზამთარია ბუნებაში, მაგრამ ხალხის თვალეში ამირანის ცეცხლი გუზ-
გუზებს და იმიტომ არავისა ჰფელობს ზამთრის მოწყენა.

ამიტომაა, რომ ყველას გულში გაზაფხულია, ზეიმი, მეჯლისი.

ყველას სული განთიადის სხივთა ჩქერითაა ატევერებული და ვარდისფერ ალამ
აფრიალებულს ამოუკისკასებია ცისკროვანი მელოდიები.

ამ მელოდიებში, ვით ლაჟვარდზე განთიადის სხივები, ისე ათვალმარგალი-
ტებული აკაკის ლექსები. ორმოცი წლის განმავლობაში ნაკვეთი სიმღერები.

განათდა, გაბრწყინდა აკაკის სახე.

მან იცნო მედიდური სიმღერები და აღეგზნო მოხუცობისაგან დაკრიატებუ-
ლი თვალეები ..

მის ლექსებს მღეროდა ხალხი და მას იმეორებდნენ მთები, წყარონი, ყვავი-
ლები, ფრთოსნები... მთელი ბუნება.

ყველგან ამირან -- აკაკის სიმღერა გაისმოდა.

მათი ოცნება, მათი სული, მათი ღიმილი გადაქცეულიყო ფირუზ ტალღებად,
წითელ იაგუნდის სხივებად და ახმატკბილებული ეფინებოდა სამშობლო მხარეს.

და ეს ღიმილი, ეს სხივოსნობა ამირან-აკაკისა ისე ჰშვენოდა მათს მამულს,
ვით ვარიერაჟისას ტუჩ-გაბობილს ვარდს ცის ლალის ნამცვრევი.

ამ მუსიკაში, სიცოცხლით მჩქეფ რითში — სხვისი ბგერანიც ერივნენ.

ეს წინაპართა ხმები იყო

ისინი ჩასწმახოდნენ მათ და ერთად მღეროდნენ სიმღერას აღორძინებისას.

ღიახ, არ მომკვდარიყვენ ცისკროვან წარსულის ჰანგები.

დადუმებულიყვენ მხოლოდ და ახლა იღვიძებდნენ საუკუნეთა ბრძმედში გამო-
წრთობილ — გაალმასებულნი.

შურისძიების კვესებით ჰგუგუნებდა მედიდური სიმღერა.

ასე ეგონა აკაკის, ვითომ ის იჯდა ხალხის გულში ხმატკბილ ქნარად გადა-
ქცეული და იქიდან იძახდა:

ყვავილები, რაც შეიძლება მეტი ყვავილები, ყვავილები მოიტათ, რომ ხალხის გმირებს შუბლი შეუმკო.

აგერ, აგერ მოდიან, იგინი მკვდრებით აღმდგარნი, მოდიან იგინი და მოაბნევენ სიხარულის ვარსკვლავებს, სიყვარულის მზის მარგალიტებს.

ღმერთებო, ელინთა ღმერთებო! თქვენ ამყოფთ ბედნიერებით. თავი მოგაქვთ პირველთა შორის, მაგრამ სკდებით სასტიკად.

თქვენ სრულებით არ იცით და ვერ განიცდით იმ ბედნიერებას, რომელიც ეწვია აკაკის ერსა.

თქვენ დაიხოცენით, საძველნაროდ გაჰხდით ღმერთებო... აკაკის ერმა კი გამოიღვიძა უკვდავ, ყვავილოვან ცხოვრების დასაწყობად.

XXII

ბედნიერი წუთი დამდგარიყო საქართველოსთვის, მაგრამ უფრო წარმტაცი, ოქროს ჟამი—მომავალში მოელოდა.

გამოღვიძებული იყო, მართალია, ქართველი ხალხის საუკეთესო ნაწილი, მაგრამ იყო ჯერ ისევ კუთხეები, სადაც ეძინათ მონობის ძილით.

როგორც ამომავალი მზე პირველად მწვერვალებს გააბრწყინებს ხოლმე, ისე აკაკის ენა-მზეობა პირველად ერის მოწინავეებს მოეფრქვია.

ისინი უხვად სტკებოდნენ და სთბებოდნენ მზის კაშკაშით, მაგრამ იყო ხევხუვები, სადაც კვლავ წყვდიადი ჩამოწოლილიყო მძიმე ლოდებად.

საჭიროა მათი გაშუქებაც. თუ მთელი ერი თავს დაახწევს ვაგლახის უფსკრულებს და იმედის მწვერვალებს მოექცევა—მაშინ აღარა უშავს რა, ველარავინ გაჰბედავს მის შებრძოლებას.

საქართველოს აღარ გაუეღვებს საბედისწერო კრწანისის ველის განმეორების აჩრდილი, თუ კი მარად ეხსომება, რომ ყოველ-ქართველის ერთად-ერთი მოვალეობაა—ზრუნვა დამონებულ მოძმეთა ფეხზე წამოსაყენებლად.

როგორ გამოათხიზლოს აკაკიმ მიძინებულნი, საცა მისმა ლექსებმა ვერ მიადწიეს.

ამას შესძლებს მისი სამრეკლო...

უნდა დაიგუგუნოს მისმა ზარმა...

ბევრს რასმეს ელირსა აკაკი. უკანასკნელ მიზნის განხორციელებასაც უნდა ელირსოს. უნდა დაიგუგუნოს ზარმა და ჩიტუნებად გარდიქცნენ მისი ლექსები.

ის ჩიორები გაიქროლებენ ორწოხებისკენ და ტკბილი ზევსურით გამოაღვიძებენ სევდის ძილ-ქუშ დაწოლილებს.

XXIII

ჩუ! • ყური დაუგდეთ, დაუგდეთ აბა კარგად ყური, ირეკება, მძლავრად ირეკება აკაკის სამრეკლოზე ზარი და უღვეველ ტალღებად ფეინება ქვეყანას.

— ნაუ .. ნაუ .. ნაუუ... — გუგუნებს ის და კისკასად მისრიალეებენ ჰანგთა მერცხლები შორით-შორს — ნაპრალ ხევ-ხუეებისკენ
სასწაული ხდება.

პარტახად ქცეული მხარე ედემად იფურჩქნება.

აკაკი-ამირანის სიცილ-ქათქათი სწვდება ნანგრევების ყორეებად გადაქცეულ ციხე-კოშკებს და ხელ-ახლა აშენებს...

აკაკი-ამირანის სიყვარულს ტალღები ხედებიან შემუსრულ, მიმქრალ დიდების ნაშთებს, ძეგლ-ქანდაკეებს და იგინიც ცოცხლდებიან... კვლავ იმოსებიან ადრინდულს შარავანდედით.

ის ხმები ყველგან მიჰქრიან. კუთხეს არ სტოვებენ უნახველიდ.

აი მთის ნიავეით გაიქრნენ იგინი მინდვრად და აღერსით მოველნენ ყელზე მუშაობისაგან ოფლში ვაწურულს გლეხებს.

აი აღმოსავლეთის მიჯნურსავით შმაგად შეიქრნენ იგინი ქარხანა-ქოხმახებში და ეშხიანად გადაჰკოცნეს მუშები...

ოო, ეს კოცნა, ეს ამბორი სიყვარულისა.

მხოლოდ ერის დიად სწრაფვას უკვდავებისადმი შეეძლო ასეთი ღვთაებრივი კოცნის შექმნა...

რა უბადრუკი მოსჩანს მასთან აშიყ-მაშიყთა ცივი მტლაშა-მტლუში.

საქართველოს რომ სრულებით არა სცოდნოდა უმწიკვლო კოცნა, ამ ძვირფასს წუთს უეჭველად გამოიგონებდა.

ყველა გამოფენილიყო გარეთ და ჰკოცნიდა ერთმანეთს თავდავიწყებით.

კოცნათაგან შენდებოდა ის ციხეებურჯები, რომელზედაც დაიმსხვრევიან ძალ-მომრეობის ტალღები, თუ ძველებურად მოღვართქაფდნენ წასალეკავად.

უყურებდა აკაკი ამ სურათს და მოაგონდა დამონებული საქართველო, როდესაც არა მკითხე მმართველებად მოვლინებოდნენ ვიგინდარა ლიტვინოვები და ჰლახავდნენ ერის ღირსებას.

„საქართველოსთვის მამულის სიყვარული უცხო რამ არის... ასე გასინჯეთ თვით სამშობლოს სახელიც კი არ მოიპოვება ამ საცოდავ ენაშიო“.

ასე სისინებდნენ ეს სულ-ქოროტები ყველგან და ამასვე სწერდნენ თვის ხელმწიფეს, რომ მიწასთან გაეთანასწორებინათ ქვეყანა ათვალისწინებული,

ნეტავი წამოეხედნა ახლა სამარიდან და თვალი მოეკრა ერის ღრეობისათვის, რომ შურით გულ-დაღმა გადაბრუნებულიყვნენ მისი ძვლები.

რა ამოახედებდა მას, როდესაც ცოცხალი მტერიც კი ვეღარ უძლებდა შერცხვენას. იუდასავით დაძრწოდა იგი და ეძებდა თოქს თავის ჩამოსახრჩობად, მაგრამ ამაოდ. არავის სურდა თოქის გაუწმინდურება და იყო სამარცხვინო ყოფაში.

XXIV

ვისაც თვისი ყრმობის გარიჟრაჟისას უნახნია პირველი ტრფობის შევარდისფერებული სიზმარი, ვისაც წარმოუდგენია თავი თვისი იმ გრძელ მეთვით, რომლის თვითეულს გაღიმებაზე ვარსკვლავებით იკენჭება ცა, ფრთოსანთა ჭიკჭიკით ცოცხლდება ლაჟვარდი, ვარდ-ყვავილებით იკაზმება წალკოტი და სიყვარულის ეშხით იღვზნებიან გულები,—მხოლოდ ის იგრძნობს და ეზიარება განახლებულ ცხოვრებისათვის თეკა გადაშლილ საქართველოს მშვენიერებას.

ოცნებობდა აკაკი ასეთი სიზმრის განხორციელებაზე და ეღირსა კიდევ.

სხვა რაღა უნდოდა?

მისთვის აღარ არსებობდა სიმძიმეილი და ნაღველი.

მისი სახე უკვდავების შუქით გაბრწყინებულიყო და მისი გული აპირთავებულიყო იმ სიყვარულის ცრემლებით, რომელნიც ჯადოსანი ძახილით მარად მომწოდებელი იქნებიან მშვენიერების და სრულების ახალ-ახალ მწვერვალებისაკენ.

6. ლორთქიფანიძე

ქ ა მ თ ა ს ი ა ვ ე ¹⁾

(რომანის ესკიზი)

(გ ა გ რ ძ ე ლ ე ბ ა)

3

— ბატონო, აი ბიჭები როტავენ... იმ კედაროდან რაცხა ხმაურობა იყო... ნეტავი აგიაშვილის კაცებს ხომ არ დაცემიან?

იულონმა ვაყა ცხენივით დაცკვიტა ყურები. თვით ყნოსვამ აგრძნობინა ნადირის სიახლოვე.

ჩაფიქრდა.

შარა გზით დიდ ხანს არ უვლიათ—იულონმა ცხენი ბილიკზე გადაიყვანა.

— ბატონო, თუ შინ მიბრძანდები, ძველი გზით ჯობია—მორიდებით მოახსენა თედომ.

— მთვარე მალე ჩავა და სადმე გადავეჩხებებით, ამ სულელს ცხენი ქე გოუფუჭებია... კოჭლობს და გაძვალ-ტყავებულია—იულონმა წყრომით გადახედა მხლებელს—ისევ მწიგნობართან გავითენოთ ღამე და ხვალ წირვის გამოსვლამდე ქე მივალთ შინ.

— თქვენი ნებაა...—

— ბიჭო, ე, რო გეუბნებოდი, მზეთ-უნახავებს ვნახავთქვა, სწორეთ იმ გზაზე გევივლით—ჩაუფუჩუნა ერთმა მხლებელმა მეორეს.

— ვინ მზეთუნახავია, რას ბოდავ?

— ა, რო გეუბნებოდი მივეპაროთ-თქვა...

— შე ჩიჩია შენ, სახე მაინც გკონდეს ადამიანის!? ვინ მეგეკარება, რომ დეიწყებ ლაქლაქს?

— უი შე კაცო, ჩემისთანა ყაძახის შვილის კი არა...

— კაი ყველაფერი, მარა ბატონი რას გვეტყვის?—ბევრმა ლაპარაკმა ეს ბიჭიც ხურუშზე მოიყვანა.

1) იხილე „ცისარტყელა“ № 8.

— რას გვეტყვის და არაფერს .. მწიგნობრისას გვეითენოთო რო თქვა, ვინ იცის, იქნებ, მოიმიზეზა და ნამდვილათ კი ეძებდეს სხვისი ნანადირევის აკრეფას... თუ ღმერთი გაწყრა და პირდაპირ წვეიდა, იქიდან გამევიპაროთ, ხვალ დილას ქე გავყვებით უკან, რავაც ახლა მივყვებით... მერე თუ გინდა თითონ მე უამბობ, და იცინებს ბევრს...

— ვაი რომ გუნებაზე არ იქნეს და მოგვცხოს ორივეს!.. შენ არ ჩავარდნილობარ მგონია ხელში, გულმოსული რომაა მაშინ...

— ე, ბიჭო, კვამლი რო მოდის იმათი ეზოდანა... ხეები ფარავს... იმე, იმე, ეს რა ამბავია?— გაუკვირდა ბიქს, — იმე რავა ვადაბუგულა ყველაფერი... არც კაცი მოჩანს და არც საქონელი.

გაკვირვებული ბატონი და მხლებლები ერთი გორაკიდან მეორე გორაკისაკენ იცქირებოდენ.

— წვეიღეთ ერთი ვნახოთ რა მოხდა?— ბრძანა იულონმა, თითქოს მარტო ცნობის მოყვარეობის დაკმაყოფილება სურსო, მაგრამ მხლებლებმა ბატონის გულის-ნადები იაზრეს:

— აკი გითხარი თითონ შეუხვევს-თქვა!— ჩუმათ შენიშნა ერთმა.

— ეი, არავინ ხართ ცოცხალი? გამეიხედეთ... ჯერ ერთი ქალი გამოჩნდა, მერე მეორე .. — ბუჩქებში იმალებოდენ... ეშინოდათ... რცხვენოდათ... ერიდე-ბოდენ უცხო კაცებს...

— რა მოხდა რა ამბავია?

— დაგვეცენ, დაგვწვეს, დაგვხოცეს...

— დალაგებით თქვი, დარა, რა იყო?— დაეკითხა ხელმეორეთ იულონი და ცხენიდან ჩამოხტა. — თუ კარგი ვერაფერი მოგიხერხეთ, ცუდი მაინც არ გვინდა თქვენთვის...

— მოახსენე, მეფის ტოლი კაცია--- შეგიბრალებსთ... — გაათამამა თედომ...

— საზღვრებზე მუდამ ჩხუბი გვქონდა მესხთან, ბატონო, და...

— საზღვრებს მიზეზობდენ მესხები, თვარა ამ გლეხის დაფლობა სურდათ, შენი ჭირიმე — ჩაერია ლაპარაკში თედო, რომ საგანი კარგად გამოერკვია — ესენი წინათ აგიაშვილის ყოფილან, მარა ცხონებულ გაიოზ აგიაშვილს გაუაზატებია... მესხი კი თავს არ ანებებდა.

— მერე?.. — ისევ დაეკითხა იულონი ქალებს.

— დღეს საწყალ ჩემს ძმას საქონელი გაედენა... დაიჭირეს, ჩვენს ადგილებში ბალახობსო... მამა გამოსახსნელათ გეიქცა... ჩვენც მივყვეით, ერთი გაშობა ქე გა-

ვაშობიეთ, მარა მეხმარენ სახლიდან, პატარა ბიჭი მოჰკლეს და მამა დაქრილი წეიყვანეს... ჩვენ ძლიეს დოუძვერით ხელიდან...

— კარგათ მოუწყვიათ საქმე — განმარტა თედომ ქალის სიტყვები — ბიჭის მოკვლით ოჯახს ბურჯი გამოაცალეს, ბებერი მაინც მოკვდება და ეს ქალები სადმე წავლენ, აბა რას იზამენ?..

— გეეთხოვებია დალოცვილს ამდენს ხანს — შენიშნა იულონმა.

„წაუწყდა სული“ — გაიფიქრა უნცროსმა ქალმა, რომელსაც ცხოვრების უინი უფრო ძლიერ ჰქონდა გავიძიებული, მაგრამ არაფერი სთქვა და თავი მეორე დაზე უფრო დაბლა დახარა...

იულონი ჩაყიქრდა. დუმილი უხერხული იყო, ფიქრსაც კი უშლიდა, ამიტომ სთქვა:

— ერთი ჩემი დაიი წყალს ვერ მიშოვი?

— ახლავე, ბატონო. დები გაიქცენ.

იულონი ქვაზე ჩამოჯდა, შუბლზე ხელი გადისვა, ფეხი-ფეხზე გადიდა და მიიხედ-მოიხედა.

ქუთაისის ახლოს... ორი მოსახლე... შეპატივებულ... — უსრიალებდა თავში აზრი იულონს — ვსინჯოთ... ცდა ბედის მონახევრეა.

— კაცი ამას ქვია! — შენიშნა უცროსმა.

— ვაი შე, საცოდავო, მუდამ მაგი გახსოვს.

— კაი კია და...

— კაი თვარა შენთვისაა შენმამხემ! — თითქოს შეეხარბა, რომ მალული სურვილის გამოთქმა დამ მოასწრო, გულის გასახეთქათ უპასუხა უფროსმა.

— კაი გოგოები კია! — თქვა იულონმა და გადახედა რევაზსა და ხოსიკას.

— კაი მოგცეს ღმერთმა! — კვერი დაუკრა თედომ.

— რავა დარჩენ ამდენს ხანს... ნებით თუ არა ძალით მაინც უნდა შეერთოთ... ვაჟკაცები აღარ არიან, მგონი, ამ ქვეყანას.

— ღვთის წინაშე ცოდვაც კია მათი უქმროთ დატოვება, — და ეხლა თედომ გადახედა ბიჭებს.

ბიჭებმაც თავი ჩალუნეს და ნელ-ნელა იქით დადგენ, საიდანაც ქალები უნდა დაბრუნებულიყვნენ.

ქალებმა სუფთა დოქით წყალი მოარბენინეს.

იულონმა მოიყუდა დოქი, ხარბათ დალია — „ავაშენა ღმერთმაო“ — უთხრა და დოქი თედოს გადასცა.

— აბა, მეტი არ მცალია... ესაა ღამდება... ხოსიკა, რევაზა, თქვენ დარჩით და უპატრონეთ ქალებს... რაც აქვთ, ის მაინც არ წაართვან... თედო, ერთი თოფი დაუტოვე რევაზას.—არ დაკარგო, ბიჭო...—ხოსიკა, შენ ხანჯალიც გეყოფა.

— ერთი თოფი ჩვენც გვაქ—ჩაიბუტბუტა უცროსმა ქალმა.

— გაჩუმდი, შე სულელო—წაუფუჩუნა რევაზამ, მაგრამ გვიან იყო.

— ეჰ, მკოდნოდა აღარ დაგიტოვებდით ჩემ თოფს, მარა რაც ნათქვამია გათავებულა... ხვალ ჩამოვივლი და იქნებ რამე დაგარიგოთ.

— გაკურთხოს ღმერთმა გულკეთილობისათვის... მადლი უთხარით ბატონს, მადლი—თედო, როგორც კარგი დალალი, არიგებდა ქალებს...

გმადლობთ, ბატონო, ღმერთმა გადაგიხადოს ..

იულონი შემცირებული ამალით გაუდგა გზას ..

— რა ამბავი ხდება ამ ჩვენს ქვეყანაში—დაიწყო იულონმა მცირე სიჩუმის შემდეგ.

— რა ხდება და კკუა უნდა ჰქონდეს კაცს...

— რაღა?

— რაღა და შე დალოცვილო ამდენ მგლებში რომ არ დააყენებდენ ჰზატათ, ვერ მიხვდა?... სანამ ჯანი ჰქონდა და ღონე, კიდო ჰო, მარა, რომ დაბერდა.

მეენახა სიძეები და ჩეესიძეებია... ცუდი არავინ იკადრა, კარგს ხელში არაფერი მისცა და ცარიელ ტარიელ ქალს ვინ ოხერი შეირთავდა?... გლებებისგან დაწყებული მირონცხებულ მეფემდის ყველას სჭირია ძლიერი მფარველი, მოყვარე და ნათესავი.

— ესაა ჩემი უბედურება, რომ არც ნათესავი მყავს და მოყვარე საიმედო, გაჭირვების დროს რომ მანუგეშოს, წელში გამამაგროს... დედულეთი სჯობია სხვებს, მაგრამ ისინიც დაუძღურებული არიან და შორს იმყოფებიან. . ცოლოური კი ღმერთმა შეინახოს!—გაიფიქრა იულონმა და, რათა უსიამო ფიქრებიდან თავი დაეღწია, ხმა-მალა ჰკითხა თედოს:

— ვაყისთვის უნდოდა უსათუოდ ყველაფერი.

— იმას ვამბობ სწორეთა... სულ წაწყმედილმა ე ქალები სწორეთ ვაჟს გადაატანა... არ გაათხოვა—ოჯახს მომვლელი დედაკაცი უნდაო და ახლა რაღას იზამს?

— ასეა, ძმაო, ყველას უნდა ვგარი არ დეიკარგოს, ოჯახის კერა არ გააცივოს.

— შე მამა ცხონებულო, რომელი ბაგრატოვანი და ორბელიანი მაგია; რა მაგის საქმეა გვარის ამპარტავნება... ჰამს, სვამს და ეყოფა ჩემგვარ კაცს... ვინმე

ძლიერი კაცისთვის თავი დევკრა, ორი ბიჭი ჩეესიძებია—ამ სიბერის დღეს ტკბილ ძილში გაატარებდა, პატარა ვაჟიშვილიც ცოცხალი ეყოლებოდა და კარ-მიდამო მთელი ექნებოდა.

— შენ, რავაც გეტყობა, თვითონ გეჭირა თვალი მაგ გოგოებზე?

— შენი რისხვა არ მომეცეს!

— არა! აჰ! აბა, რაზე იქნებოდი ასე გაბრაზებული?

— ბატონი არ მომიკვდეს... პატარა ბიჭი რომ ვიყავი, მაშინ კი გადმომკრა ავიაშვილის მოურავმა.

— რაო? სად გნახა?

— ქალბატონმა გამაგზავნა სააღდგომოთ კვერცხებისთვის... იქ ძაან მაგარი კვერცხი იცის, დაკირულოვითაა და თქვენთვის უნდოდა.

— ჰო, ჩემო თედო, როცა პატარა იყავი—შეგახუმრეს; როცა წამოიზარდე—უარი გითხრეს, და როცა ჩემთან დაწინაურდი, მაშინ ქე შეგეხვეწენ, მარა შენ აღარ იკადრე... ასე იქნებოდა... და ახლა უცოლშვილოთ, უსახლ-კაროთ რომ რჩები—ბუზღუნებ, გინდა ამოიყარო ჯავრი...

— ეშმაკია თუ საიდან გაიგო?—გაიფიქრა თედომ.

— აბა დღევანდელ ამბავზე კრინტი არ დასძრათ...

— რავა გეკადრება, ბატონო?—უპასუხეს მხლებლებმა და გულში კი გაიფიქრეს: უყურე, ხოსიას რა ბედი ეწვია?!

4

მეფის სასახლეს ჩამოშორებული, მეგობარ-ნათესავებს მოკლებული ოტია, თავისის მოხუცი ცოლით წლობით არ გადადიოდა ჭიშკარზე, ყურადღებას არ აქცევდა, რომ ყმა გლეხობა მოვალეობას აღარ ასრულებდა, რომ დიდი ნაწილი მისი მამულისა მეზობლებმა მიითვისეს და კმაყოფილდებოდა, თუ დრო გამოშვებით იშოვიდა დაობებულ ხელთნაწერს და გაყვითლებულ ფურცელზე ერთ საყურადღებო ცნობას მაინც ამოიკითხავდა.

იულონი და მისი მხლებელი ოთახში შევიდნენ.—ყველაფერი ღარიბული იყო: კუთხეში ტახტზე გაფენილი უზეწრო საბანი და ლები... სასთუმლათ უნაგირის ბალიში; კედელზე თარო წიგნებით; შუა ოთახში მაღალი სკამი, მის წინ მაღალივე თავდაქანებული საწერი მაგიდა და ზედ ჩამოკიდებულ მეღნით სავსე ხარის რქა; გრძელი, სუფრა კედელზე მიბჯენილ სკამ-ლოგინის წინ და კიდევ ერთი სკამი.

— მობრძანდი, მობრძანდი, თქვენი სახლია—ხელ გაშლით მიეგება სტუმარს ოტია.

— მშვიდობა ამ სახლს და პატივი და თაყვანისცემა კეთილშობილ მასპინძელს—კრძალვით უპასუხა იულონმა.

მსახურმა ორივე მხრივ გატენილი აბგა სუფრაზე დადგა.

— ქალაღი ვიშოვე და მოგართვი, ვიცი როგორც საჭიროებთ.

მოხუცი მოუთმენლათ მივარდა აბგას, გადაათვალიერა ქალაღი და უთხრა:

— აი მეფური საჩუქარი! დაბრძანდი! ეხლავე სამუდამით უნდა მოვიბოდიშო, რომ შესაფერისათ ვერ შეგხვდები, მაგრამ რაც მაქვს გულწრფელათ მსურს გაუზიარო კეთილ სტუმარს. ერთს მაინც დაგაყალბებ... მცირე და დამრჩა... ჯერ მენახებოდა, მერე მრცხვენოდა, მაგრამ ნელ-ნელა მაინც გამოვეთხოვე ჩემ საყვარელ წიგნებს.. დამრჩენ ისეთნი, ურომლისოდაც აღარ შემიძლია ჩემის ნაშრომის დამთავრება და დამრჩა კიდევ უკვდავი შოთა, გულთა საოხათ... როცა მეტის-მეტათ შავი დარდი შემიპყრობს, ავიღებ შოთას, წავიკითხავ რამოდენიმე ტაევს და დავმშვიდდები.. ჩემი მეუღლე ვერ იმეტებს სიტყვის ჯადო-ქარს... წინათაც მიტქვამს, ანდერძშიაც მაქვს დაწერილი, რომ ჩემი სიკვდილის შემდეგ ყველაფერი რჩება შენს უფროს ვაჟს... ოღონდ თუ ჩემი ბებერი ცოცხალი დამრჩეს, ჭადს ნუ დაამადლი და აი ამ წიგნებს მოუარე... ტყულა ნუ დაატაცებინებ უმეცართ და ბიწიერთ.

— ღმერთმა დაგიფაროს სიკვდილი

— არა, შვილო, მე თვითონ მინდა დიდხანს ვიცოცხლო: ჯერ არ დამიმთავრებია დიდი მატთანე საქართველოსი, მას ზედ უნდა დაერთოს რუქები და ღეოლოგრაფია.. მსურს აგრეთვე ავსწერო რისიცი დამსწრე ვარ.. ხუთი მეფე გამოვიცვალე... შენ რომ ცოლი შეირთე—უ, რა ბავში იყავი მაშინ.—მივატოვე სასახლე, მაგრამ მას მერმეთაც არ მასვენებენ... როცა დასჭირდებათ, მოვლენ, მკითხავენ, მაკითხებენ... სასახლის ამბავი ვიცი.. ქათინაურათ არ გეუბნები—ქალაღდს ხომ ვეღარ წამართმევ—იოხუნჯა მოხუცმა—დიდათ მოხარული ვიყავი, რომ ჩემი კარგის მეგობრის შვილი და ჩემი დისწულის ქმარი დღევანდელ ბოროტებასა შინა არ ეფლება და ამას ყოველთვის მივაწერდი მშობელთა შენთა. აქაც, როგორც ყოველთვის, მართლდება ძველთა ნათქვამი: კვიცი გვარზე ხტის.

მოხუცი მართალს ამბობდა. საქართველოს დიდების კარგათ მკოდნეს, აწყობათი გულ მოკლულს, იმედი ჰქონდა მხოლოდ ახლად გამოჩეკილი აზნაურებისა, რომელნიც თავისი გამჭირახობით, გამსჯელობით, სისპეტაკითაც კი ბევრათ მალლა იდგენ მოდუნებულ, სიფლიდებზე და მოტყუებაზე მოანგარიშე დიდებულეებზე და მათ მიერ სასაცილოდ აღებულ მეფე-მთავრებზე.

იულონი განცვიფრებით, პატივისცემით და თან შებრალებით შესცქეროდა მოხუცს, რომელსაც მისალმებაც კი დავიწყებოდა და პირველ დანახვისთანავე ისეთ უჩვეულო, ცხოვრებასთან დაშორებულ ლაპარაკს მიჰყო ხელი:

— თქვენს ოჯახში ბევრი უნდა იყოს სიგელ-გუჯრები, მეფეთა ბრძანებანი, დასტურამალნი და მრავალნი მატინენი... არ შეიძლება რომ მათხოვო?..

— წიგნებს, როგორც გეახლები სახლში, მაშინვე მოგართმევთ, სიგელ-გუჯრებს კი... მომიტევეთ.. ეხლა ისეთი დროა, რომ საკუთარ შვილსაც კი საჩივრად გაგიხდიან, მეშინია მათი დაკარგვა... თუ გამაბედნიერებთ და მობრძანდებით... მე ყმა და თქვენ ბატონი...

— კეთილი, კეთილი, წიგნები აღრევე გამომიგზავნეთ, სიგელ-გუჯრებისთვის მე თვით გეახლები.

— რალასთვის გადავდოთ, ბატონო... ხვალვე წამობრძანდით... გაერთობით... დედაც დიდი მოხარული იქნება... თქვენი დის-წული კი გემსახურებათ..

— გმადლობ, ვიცი პატივისცემი დედათქვენის სტუმართ მოყვარეობაც, მაგრამ ზევ მარიაშობა და მივატოვო ოჯახი... — მოხუცს თანამედროვე ზრდილობა ნებას არ აძლევდა წინადადება დაემთავრებია, — ეთქვა ცოლიო — უხერხულია...

— იქნებ ქალბატონმაც გამაბედნიეროს...

— არა, ბატონო იულონ, მას ცხენოსნობა აღარ შეუძლიან, მომიხუცდა და დამიავათმყოფდა, თანაც წმინდა ზიარებისთვის ემზადება...

— შემდეგში მაინც მექნება იმედი...

— მე უსათუოთ ვისარგებლებ თქვენი პურ-ღვინით და ჩემი მეუღლე კი — ვეკვობ...

— ურმით რატომ, ბატონო, არ დაიღლება?!

— ე, ამ ჩვენ კრიახ გზებზე გოგორას თუ ააქრიალებ, თორემ ურემი სად ივლის?! ქართლის გზები რომ იყოს.. ყველაფერი რომ დალოცვილია ამ ქართლში, ჰავაც მშრალი და შეზავებული, ჩვენებურ უემურიან ქაობს არა ჰგავს... ხილი გემრიელი და საამო სახილავი; ადამიანნი გულმართალნი და მტკიცენი, მეცნიერნი თავმდაბალნი, ჩვენ რალა ცოდვა გაგვიდილდა?

ჩვენი ნეტარხსენებული მეფის სიკვდილის შემდეგ რომ კანონიერი მემკვიდრის მაგიერ ეს უნიათო გაამეფეს, განა იმიტომ არა, რომ ბურთივით სათამაშოთ ჰყოლოდათ?.. ახლა სარგებლობენ... ჩვენს საცოდავ მეფეს არც გონება აქვს მახვილი და არც ხორციით არის ძლიერი, რთულ საქმეს ვერ არჩევს და იძულებულია მას დაუჯეროს, ვინც რასმე ჩაჰფუფუნებს...

— მაშ ასე დაიღუპება ჩვენი ქვეყანა?

ოტიას გაელიმა... ხავს მოკიდებულ, მოღუშულ სალკლდეს რომ დასცემს ქარ-ბუქი და წვიმა-თოვლი, ისე ბეჯითად ვერ გამოიყურება, გამოძახილი გამოქვაბულში ისე მდგრატ ვერ გიპასუხებთ, როგორც მან სთქვა:

— აჰ, ფინიკიელები ვაჭრები იყვნენ, — გვეჯობნიდნენ მოხერხებით — დაიღუპნენ; ჩვენ — დავრჩით: ძლიერნი იყვნენ ჯარში რომაელნი — გვეძლიეს, მაგრამ ჩვენ დავრჩით; სილამაზის მარად მსახურნი ბერძენნი გადაშენდნენ. ჩვენ კი ვართ, როგორც ჰანდარი სხვა ხეთა შორის... ჩვენ ვაჭრებიც ვართ, მეომარნიც და ქურუმნიც მშვენიერებისა, მაგრამ არაფერში ვაქარბებთ.. ჩვენი ღრეც დადგება ოდესმე, უეჭველია, მაგრამ განგებას ჯერ არ ვაღწევეთ.

— მაშ რა ვქნათ? რა უშველის ქვეყანას და რა მოგვცემს ოდნავ მყუდრო ცხოვრებას?

ოტია დიდხანს ჩაფიქრებული იყო და ბოლოს ისე მოწყვეტით მოსქრა:

— გადაადგეთ მეფე...

— რაქის ერისთავს აცყვეთ?

— არა! არა! მაგას ღმერთმა გაშოროსთ: რაქის ერისთავს უნდა მხოლოდ ისეთი მეფე მოიწვიოს, რომელსაც წერეთლებისა და აბაშიძეების მაგიერ მარტო დაეპატრონოს და სურვილისამებრ ათამაშებდეს...

მოხუცი გაჩუმდა.

— მაშ როგორ? ვერ გავიგე თქვენი აზრი...

— იმოქმედე ისე, როგორც მამა შენი მოქმედებდა თავის დროზე... დედის მაგალითითაც ისარგებლე, — მცოდნე და გამოცდილ პირთაგანის სწავლა გამოიყენე. იცო შენ რითი ამალდა შენი ოჯახი? როდის მიაქცია მტერმა და მოყვარემ განსაკუთრებული ყურადღება? მას მერე, რაც დედა შენმა ცხონებულ ბენედიქტე პატრს დაუჯერა და თხრილებით და წყალში დამალულ ჯებირებით გააღრმავა ციხის ირგვლივ მდინარე და მდინარეზე გადვა ასაღები, ჯაჭვზე დაკიდებული ხიდი. თქვენისთანა ციხე საქართველოში ახლა მეფეებსა და მთავრებს არ აქვთ. ასე რომ გამაგრდა ციხე, შემოგეხიზნენ გლეხები, აზნაურებმაც შენს კალთას შემოათარეს თავი... გაძლიერდი, შეილო. გაძლიერდი, მაგრამ ძლიერება მოახმარე შენს ქვეყანას და სარწმუნოებას... აბატიე ჩემს ხნოვანებას, აგრე მამა-შვილურათ რომ გელაპარაკები.

— რას ბძანებ?! რას ბძანებ?! თქვენი დარიგება განგებისათ საძებარია, მაგრამ მამა ჩემი მეფის ერთგული იყო ხომ?

— დიახ, მეფის... ნამდვილი მეფის.. მთელის განუყოფელის ერთობილის საქართველოსი, ძლიერის მამის და არა იმერეთის მპულა მეფის...

— დაწვრილებით მიბრძანე ..

... აი რა, შვილო; საქართველო ირგვლივ მტრებითაა გარემოცული... ოს-
მალთა, სპარსი, ლეკი, ეხლა მოსკოვიც ძლიერდება. ცალ-ცალკე ქართლი, კახეთი,
გურია, ოდიში ვერ გაუძლებს მოზღვავებულ მტერს .. ნელ-ნელა გვწეწენ, გვა-
წინავებენ... ხომ უყურებ როგორ თათრდება საქართველოს საუკეთესო ნაწილი
სამცხე, მესხეთი—სამშობლო პეტრიწისა, ნიადაგი სპიხისა, მაგრამ თუ ერთათ ვი-
ქენით, თუ შინაური შფოთი მოისპო, მეფე თუ გვეყოლა ძლიერი და დიდებულ-
თაგან დამოუკიდებელი, არაფერი გვიჭირს .. დრო თამარისა და დავით აღმაშენე-
ბელის ისევ განანათლებს ლეთისმშობლის ხვედრ ქვეყანას. საქართველოს მესამედი
ოსმალეთს უპყრია; დიდი ნაწილი სპარსეთმა დაიუფლა; თავისუფალი ჩვენი პატა-
რა იმერეთი-ლა დარჩა... და ჩვენ უნდა გადაუხადოთ წინათ ჩვენზე გაწეული ამა-
გი საქართველოს დანარჩენ კუთხეებს...

— და მერე ვინ უნდა გააერთიანოს?

— შენ, მე, ყოველმა ჩვენგანმა...

— მამა ჩემიც ამ აზრს ადგა?

— ქეშმარიტათ! და როცა ვერა რას გახდა, ჩაიკეტა თავის ციხეში...

ტკბილ მუსიაფში ვერ შეამჩნიეს, რომ ფარეშს უკვე შემოეტანა ვახშამი —
ამოღესილი ლობიო და დოქით ლეინო და ეხლა ხელსაბანის წყალით თავს ადგათ.
ხელი დაიბანეს. ვახშამი საჩქაროთ გაათავეს... და ისევ მიეცნენ მუსიაფს.
ვერც ის შეამჩნია ოტიამ, რომ სახლში სრულიად დაღამდა, რომ მხოლოდ ერთი
პატარა სანთელის სინათლე, ვით უმწეო ჭირისუფლის ლანდი, ნელა ირხეოდა
ოთახში და ვერ ანათებდა

იულონი გამოურკვეველ მდგომარეობაში იყო, უჩვეულოს გრძნობდა; — მო-
ხუ ი ცისკენ მიილტვოდა, უზენაესზე ელაპარაკებოდა... მოსწონდა, და ვერ უჭერ-
და მხარს... კერძო, საკუთარი მიწიერი ამძიმებდა... თავში რჩებოდა ნაწყვეტ-ნა-
წყვეტათ სიტყვები: ჟამთა სიავე, მამული, კეთილი... და იულონი მეორე დილა-
დე სიამოვნებით იტორტმანებდა მოხუცის ცისფერ სიტყვებში, რომ პატივცემულ
დიასახლისს მეუღლისთვის არ გამოეგზავნა მოახლე: „უძლებლათ ბრძანდებით,
და მოისვენეთო“, რაზედაც ოტიამ გულუბრყვილოთ უპასუხა: „მართალს ბრძა-
ნებს, მართალს ბრძანებს, ეხლავე, სტუმარიც შევაწუხებ ჩემი მასლაათით... ღამე
ნების“...

იულონს ამავე ოთახში საჩქაროთ დაუგო მოახლე

სანამ ყმაწვილური ძილი არ მოერია, იულონი ფიქრობდა მასპინძელზე, რო-
მელიც ვერ გატეხა ვერც ჟამთა სიავემ, ვერც ომში ცალი ხელის დაკარგვამ,
ვერც სიღარიბემ და წმიდა ოცნებით გამსჭვალული თავის დარჩენილ ხელს ამოქ-

მედებდა, რათა შთამომავლობისთვის „ერთობილ საქართველოს“ სადიდებლათ გადაეცა ნათიქრი და ნაგრძნობი... და უნებურათ აღარებდა საკუთარ მამას, რომელიც ბუნდოვანათ ახსოვდა და რომელიც მუდამ გაბურძღნულ, მუდამ თვალ წირპლიანი რალაცას ბუტბუტებდა...

რამ დააჩაჩანაკა, რამ გააპირუტყვა ისე, რომ თვით მე ღვიძლი შვილი დასაწახავად ვეჯავრებოდი?

ნაწილი მეორე

1

— ძიძა, მუხლები მაგრათ გაუკარი—შენიშნა თედომ ახალგაზრდა ქალს, რომელიც ბავშვს აკვანში აწვენდა. იულონის ნებართვით თედომ დატოვა.

აბულაძის სახლი ღამით, გზაზე ბატონის ჯოგიდან ერთი კვიცის თავისთვის გადამალვა მოასწრო, ქალ-ბატონებს სასიამოვნო ამბავი ახარა, საჩუქარი მიიღო და ახლა ცდილობდა რძალ-დედამთილის გულის მოგებას.

— გეშინია, თედო, მუხლსუსტი ბატონიშვილის ყოლა?—ღიმილით დაეკითხა ამ შენიშვნაზე უფროსი ქალი

— როგორ არ შემეშინოს, ქალბატონო, ამ წყეულ დროში ვირის ამტანლობაა საჭირო და გველის მოხერხება... ვინ იცის,—ღმერთმა კი დაიფაროს!—რა მდგომარეობაში ჩავარდება?!

— ასეთი დრო მუდამ ხომ არ გასტანს, სანამ მაგას თავის დრო დაუდგებოდეს ღმერთთა მოწყალე, დამშვიდდება ქვეყანა...—ჩაერია მუსაიფში აიენის ფართო ქვის მოაჯირზე მჯდომი და სვეტზე მიწოლილი ფერ-მკრთალი ქალი, რომელიც შორს სივრცეში დაკვირვებით იცქირებოდა.

— ჰე, პატარა ქალბატონო, აგერ ორმოც წელს მეც მივაბიჯებ, მარა ოცი წლის წინათ ოთხმოცი წლის მამა გადამეცვალა—მისგან გამიგონია, მშვიდობიანი დღე ერთი არ მინახავსო. მეფენი, მთავარნი და დიდებულნი რომ შეიკრიბენ ხავისა და კავშირის შესაკრავათ, დიდ გიორგის, თქვენს პეპერას—თედომ უფროს ქალისკენ მიიხედა—მგალობელთა გუნდში მეც გახლდიო—ბაბუამ ცხენზე შემიჯდინა და ისე წამიყვანაო—კარგი დამწყები ვიყავიო... განსვენებულმა კათალიკოზმა პარაკლისი გადიხადა სიმშვიდისთვის, სათნოებისთვის, დასწყევლა, შეაჩვენა და გადასცა ორგული და მოღალატეო... მარა სამჯერ ტყვეთ ვიყავ წაყვანილი, ოციოდე ჭრილობა მაქვს და სულ ქართველებისგანაო... და მეც, ქალბატონო, ხომ მოგცხენებათ, კატის კნუტივით დამათრევა ხან ერთი თარეში და ხან მეორე...

— ისაა, ის!! — დაიძახა ახალგაზრდა ქალბატონმა და მეორე ქალს მიმართა — თქვენი ვაჟი გეახლებათ ..

— უმფროსმა ქალმა უნებლიეთ ხელი კავების გასასწორებლათ ასწია და, ხელში რომ არაფერი მოხვდა, ადგა:

— მე წავალ, შვილო, მოვემზადები შესახვედრათ .. შენც შენს ოთახში წადი, ბიჭუნაც წაიყვანე და იქ შეხვდით... თედო, ღვდელს მოახსენე ყველანი დაფაცურდენ.

ციხის საყდრის სამრეკლოდან მოისმა ზარის მჭიარული რეკა.

ციხის ასაშენებლათ მდებარეობა ბუნებას წინათვე განუმზადებია.

ორი ხევიდან ორი მდინარე ყვირილით, კისკასით, შხუილით და შხეფით გამოდის, ერთმანეთისკენ მიისწრაფვის და სწორეთ იქ, სადაც უნდა შეერთებულიყო, ხვდება მალალ კლდოვან მთას, ერთმანეთს შორდება, ორივე ნამგლის პირით იღუნება, გარს შემოუვლის გორას და მხოლოდ მერე სამუდამოთ, ერთმანეთს ეხვევა.

მდინარეებს ყოველი მხრივ შემოუზღუდავს საკმაო სივრცე... ქალები, ტყე და მათ განაჟიდა მხარეზე გორაკი. გორაკს კალთები ჩამოკვეცილი აქვს, ისე რომ სამის მხრიდან კაცის ასვლა ყოველად შეუძლებელია... მხოლოდ ერთი მხარე ნელ-ნელა ეშვება... და აქ წყალია, ყელს შუა განგებ ღრმა თხრილია გაყვანილი, რომელზედაც გადებულია ხიდი.

სანამ ამ ხიდს ცხენოსნები მოადგებოდნენ, ციხის ეკლესიიდან ზარის მჭიარულმა რეკამ იმატა. დარაჯმა სიჩქარით ჩამოუშვა ბოგირი და თოხბარკით მომავალმა ცხენოსანმა დაქადებით დაუძახა მეციხოვნეს:

— რამდენჯერ მითქვამს შენთვის, სანამ წყალს არ მოადგება მოსული, კარგათ არ შეხედავ, ვინც არის, ხიდი არ გადვა-მეთქი...

— სასახლიდან დაგვიძახეს, ბატონო...

— მე რასაც გეუბნები ისე ქენი, თორემ აგიწითლებ ზურგს.

— ქე მიცანი, ბატონო?..

— ბევრს ნუ ყბედობ... — და ახალგაზრდა ცხენოსანმა ცხენი შეაჩერა — როცა ვინმე მოვა, დაუცადე თლად ნაპირზე მოსვლამდის. კარგათ დააკვირდი, თვალი ხომ არ გატყუებს... ჰკითხე, რომ ხმაზე მაინც იცნო, თუ ოდნავ საექვეო კაცია; უფროს დაეკითხე და მერმე ჩაუშვი ხიდი, თორემ ერთი თოფის სროლაზე ვინ ვის გავს ღმერთმა იცის... იქნება მოყვარე გეგონოს და მტერი კი გამოდგეს. აბა ასწიე ისევ ხიდი.

მეხიდემ ასწია, მაგრამ ხიდი საკმაო სისწრაფით არ ნებდებოდა.

— ეს რაღაა?—ცხენოსანმა მათრახით შეკონჯილ თოკზე მიუთითა.

— ჯაჭვი გაწყდა, ბატონო, და გაკეთება ვერ მოასწრეს...

— მერე თოკი რომ ვინმემ გადასჭრას, ხომ თავისუფლათ ითარეშებს მტერი და მოყვარე?

— ვინ გამიბედავს, ბატონო?—ჩაიციხა მეხიდემ.

— კარგია, სულელობას ნუ იგონებ... მჭედლებს დაუძახე ახლავე შეაკეთონ... ხუროს უთხარი ჭოჭონაქი გამოსცვალოს, თუნდაც მთელი ღამე იმუშაოს, ოღონდ მეორეჯერ არ ვნახო ასე მოუწყობელი, თვარა დაგთხრით თვალებს... გესმის?

— კი ბატონო, შენი ჭირიმე!

ციხის კარები ღია იყო

ჭიშკარში შემოსულთ მღვდელი დახვდა.

ცხენოსნები გადმოხტენ, მოწიწებით ემთხვიენ ჯვარს.

და ყველანი შევიდნენ პატარა ეკლესიაში, რომელიც უკვე საესე დახვდათ.

მცირე პარაკლისი გადიხადეს.

სასახლის მღვდელი მკაფიოდ ვერ კითხულობდა საღვთო წიგნებს, მაგრამ მთლად არც ანგარიში, როცა მოაგონდა, რომ ყანის მორღოვილ ღობესთან, სადაც ბატონის მოსვლამდის მუშაობდა, ბალახობდნენ მისი მეწველი თხები... საქალებოში ამაყათ მდგომმა დიდმა ქალბატონმა ბოლოს ვერ მოითმინა და ხმამაღლათ, მწყრალის ხმით გაუსწორა:

— მანდ სწერია, „და სულისა შენისათანა“... დაუკვირდი... რა მიგარბენინებს... ჯორს ხომ არ მიაჭენებ...

მღვდელს შერცხვა, შეჩერდა, ხმას დაუკლო, მაგრამ მორჩილათ განაგრძო... მხურვალეთ ლოცულობდა ახლად მოსული.

„ღმერთო მიწყალე მე, ცოდვილი—წარმოსთქვა მან, როცა მღვდელმა ლოცვა გაათავა და ჯვარი გამოიტანა სამთხვევათ—„შემინდვე, რომ დღემდე ვერ ავასრულე აღთქმა და შენი უბიწო ხატი ვერ შევამკე ღირსეულად... მიიღე ცოდვილ იულონისაგან მისი ცოდვილის საღვთგაძელოთა ჯერ ეს მცირე შესაწირავი“—და ყმაწვილმა ხელიდან წაიძრო ძვირფასი ბეჭედი და ხატის თაროს წინ დადვა.

მერმე გაიხედა უკან და მარჯვნივ და მარცხნივ ყველას თავი დაუკრა:

— გამარჯობა თქვენი, ძმანო და დანო, ერთგულნო ყმანო და მსახურნო.

— ღმერთმა ბატონს გაუპარჯოს, ღმერთმა დღეგრძელი გქმნას შენი ცოდვილით ღვთის სადიდებლათ, ჩვენდა ნუგეშათ.

იულონმა მღვდელი და მოხუცი შინაყმები ეკლესიაშივე გადაკოცნა, ზოგს გამოელაპარაკა და სახლში შევიდა.

ქალები თავ-თავის ოთახში უცდიდენ.

ორი მხლებელი მაინც არ შორდებოდა.

დედაც კი მოკრძალებით მიესალმა შვილს.

— როგორ ბრძანდები, დედა — ბატონო?

— ვარ, შვილო, როგორც შემფერის კაი შვილის და სამი შვილძს-შვილის მყოფე ქვრივს...

— როგორ სამის, ვერ გავიგე, დედა?

— პირველათ მე მინდოდა მეხარებინა... ფეხმძიმეთაა...

ყმაწვილს მოუთმენლობა დაეტყო.

— წადი, შვილო, წადი... დღე და ღამე გელის... ქუჩიანათ იყავი... ამიტომაც გითხარი წინ და წინ, ფეხმძიმეთაა-მეთქი... არ ისულელო, მერეც მოესწრები... — ეშმაკურის ღიმილით გაუაღერსდა დედა.

ყმაწვილი გავიდა.

მხლებლები იქაც მიყვებოდნენ, მაგრამ ყმაწვილმა შეაჩერა:

— წადით სახლში...

პატარა სარკმლიდან ჩამოპარული სხივი დიდ ოთახს არ ყოფნიდა, კუთხეში ძლივს მოსჩანდა დაკებული განიერი და გრძელი ლოგინი; დაშორებით აბრეშუმის სანაქსელა, რომლის წინ იდგა პატარა სამფეხა სკამი და ზედ აბრეშუმის ძაფით ფირფიტა; ეტყობოდა აქ ვიღაც მუშაობდა და ეს — ეს არის ამდგარიყო.

თინათინს აკვანისთვის დაეყრდნო თითები, მაგრამ წინ გადახრილიყო და მოუთმენლათ ელოდა... ყურადღებათ გადაქცეული ყოველ მცირე ხმაურობას უკვირდებოდა. პაწია ორიოდ წლის ბავშვიც, რომელსაც ცალი ხელი დედის კალთისთვის ჩაეტნია და თავი კი მუხლებზე მიეყრდნო, დედის აღელვებით განცვიფრებული უხმოთ იდგა და ისიც ელოდა რაღაც უჩვეულოს.

იულონი ჩქარის ნაბიჯით შემოიჭრა და ცოლს გადაეხვია.

უყურადღებობით გულნატკენი დედ-მამის კალთებში გახვეული ბავში აქუ-ქყურდა, ატირდა.

— გაჩუმდი, შე გლახა, გაჩუმდი, მამა მოგივიდა.

იულონმა ბავშვი აიყვანა და აკოცა.

ბავშვმა ისეთი ყიჟინა მორთო, რომ დედამ, რათა იულონი არ შეეწუხებინა, საჩქაროთ გამოართვა და ლოგინზე დაჯდა.

— აი, შე სულელო, მამაა, ბიჭო! რა გაღრიალებს? — სიხარულით, ღიმილით და აღერსით ეუბნებოდა ქალი.

იულონმა იარაღი აიხსნა და სასტუმართან დადგა.

ბავშვიც მხოლოდ მაშინ დაწყნარდა, როცა ხანჯლიანი ღვედის ხელში მაშის ნება მისცეს.

— რას შევები, როგორ ცხოვრობ?

— ღვთისა და თქვენის წყალობით.

— ეს ვაჟკაცი როგორ ბრძენდება? — ღიმილით დაეკითხა იულონი და ოდნავ შეანძრია აკვანი.

— მაგი ძალიან კარგათ არის.

იულონმა თინათინს წელზე მოხვია ხელი.

— ეს რაა, როგორ გამსხვილებულხარ?

ქალს ვითომ შერცხვაო:

— ჩუ!

— რაღა ჩუ, ღმერთი უყურებს და კაცი! — იოხუნჯა იულონმა.

ქალმა ისარგებლა შემთხვევით, გააღო ლოგინის თავში მდგომი საწნებლის ოდენა ზანდუკი, ამოიღო ბაშლაყი და ქმარს უთხრა:

— ნახე როგორ მოგეწონება.

— მშვენიერია... როდის დაისწავლე ასეთი ქარგვა?

— გადიამ მასწავლა.

— სადაა მართლა ჩემი გადია?

— გადაიცვალა საწყალი აგერ სამი თვეა.

— რატომ არ შემატყობინეთ?

— წყლები იყო აღიდებული, ყველა ბონდი წაიღო, მგლებიც ისე გახელდენ მაშინ, რომ ჩვენ ჭიშკართან მოდიოდენ და იქ ღმუოდენ გულსაკლავათ.

— პატივი თუ ეცით მაინც?

— ისეთი წვიმები დაგვესწრო გასვენების დღეს, რომ ხალხი ვერ მოვიდა, სასაფლაომდის მაინც გავყევი.

იულონს დაეკარგა ნამდვილი დედა, ნამდვილი აღმზრდელი. გადიასგან ნაამბობი რამდენი მომხიბლავი ზღაპარი, რამდენი ლექსი ახსოვს იულონს; რამდენჯერ დაუძინია მის კალთაში, რამდენჯერ დაუტუქსავს გადიას, და წრფელი გულიდან აღმოხეთქილი მწარე სიტყვები უთქვამს... და უცრემლოთ დაუტირებლათ დავტოვე საწყალი.

თინათინი კი ზანდუკიდან კიდევ და კიდევ იღებდა შეხვეულ ფუთებს და მორიდებულის აღერსით ეუბნებოდა:

— აი დარაიას პერანგები შეგიკერე... აბრეშუმის წინდები მოგიქსოვე...

— მამზითვებ? ქალი ვარ თუ?

ქალს თითქოს ეწყინაო, უკმაყოფილოთ უთხრა:

— ასე იცი ყოველთვის...

— არა! არა! ძლიერ მადლობელი ვარ რომ არ დაგვიწყებოდნარ... მეც მოგიტანე ცოტა რამ: კრიალოსანი, ქოშა... ნახე, ხურჯინში...

— რამ მოგაწყინა, რაა რომ ერთზე ლაპარაკობ და მეორეზე ფიქრობ?

— შემაწუხა გადიას სიკვდილმა.

— მეც ბევრი ვიტირე... დედა ბატონიც ძლიერ შეაწუხა მისმა საკვდილმა.

— ყველაფერი, რაც კარგია ჩემში, მან შემათფისა... მაგრამ კარგი, მივატოვოთ... შენი ამბავი მითხარი, როგორ ცნობდები.

— ძლიერ მოწყენილი ვიყავით... შენგან ამბავი არ მოდიოდა, ბავშები ავითმყოფობდენ.

— რითი?

— ჯერ წითელა სკირდათ, მერე მგონი თვალი ეცათ.

— ხომ შეალოცვინე?

— როგორ არა... კაცხიდან მოვაცვანინე შემლოცავი... იმდენი ამტკნარა აწყალს, იმდენი... მერე ორივე გამოკეთდა...

— შენებს არ უნახვიხარ?

— არა.

— მაშ სულ მარტო-მარტო ატარებდი დროს?

ქალმა ნიშნათ თანხმობისა აღარაფერი უპასუხა.

იულონმა ხელი მოხვია, გულზე მიიკრა და აკოცა.

— აწი ხომ დიდ ხანს დარჩები სახლში?

— არ ვიცი ღმერთმანი! მგონი, ისევ მალე მომივა წასვლა.

— და ისევ მარტო უნდა დავრჩე?

— დედა იქნება შენთან.

— კი მარა დედა... ბატონია!..

— შენ უსათუოდ ტოლი გინდა? მაგიერათ სანამ აქ დავრჩები, სულ ნადიმებს გაგიმართავ, ნარდს გეთამაშები, სამწყურესაც წაგიყვან... ხომ შეგიძლია აგერ სათიბამდის ჩამოსვლა?

— თუ დედა ნებას მომცემს, კი...

— მოგცემს, მოგცემს ნუ გეშინია და ქეიფს კი ხვალვე გაგიმართავ.

— არ მინდა, არა! მერე იყოს, ჯერ მიიხედ-მოიხედე ოჯახში!..

— იმასაც მოვესწრებით— ეშმაკურის ღიმილით უთხრა იულონმა.

— მაგისტვის არ გეუბნები ღმერთმანი— დარცხვენით უპასუხა ქალმა— მარა ჯობია ჯერ შინაურებში მარტო ვიყოთ, მერე კი დავპატიყოთ სტუმრები.

იულონს უკვე უნდოდა დათანხმებოდა, მაგრამ მოაგონდა მწიგნობარის სი-

ტყვები და გაიფიქრა, არა საქმეს ეხლავე უნდა შეუდგე, ვინ იცის როდის მომიხდება სახლიდან წასვლაო და დაიყინა:

— არა ხვალ.

— ერთს არ მააღერსებ შენს თავს მაინც?

— ღამ-ღამობით!..— ჩაუფუფუნა ცოლს და წამოდგა.

— რა ქვიოდა გადიას? დაეკითხა იულონი.

— არ გცხვენია? შენი გამდელის სახელი აღარ გახსოვს?— ღიმილით და თან გაკვირვებით უპასუხა თინათინმა.

— ვისგანაც კი გამიგონია, ყველა გადიას ეძახდა და საიდან მემახსოვრებოდა მისი სახელი

— მარიაში, ბეჩა!

— ჰო, ახლა კი გამახსენდა. კიდევ უკეთესი, ხვალ ბარელამ გადიას აღაპსაც გადავიხდი... თედო,— გადაჭრით დაიძახა იულონმა.

თედო მალე მოვიდა.

— აბა, თედო, ხვალ კაი ნადიმი უნდა გაგვიმართო.

— თქვენი ნებაა ბატონო...

— არა, ისე, ჩვენ რომ გვეკადრება და ჩვენს უკეთესსაც!..

— რა დიდი ამბავია, ბატონო: ღვინო გვაქვს, ღვთის წყალობით, და პური.

— აბა შენ იცი, ახლავე გააგზავნე თინათინის დედულეთში კაცი, მოიკითხოს ჩემ მაგიერ და ხვალისთვის დამიპატიჟოს; მეორე კაცი ჩემს სახლი-კაცებს გაუგზავნე; გააგებინე ყველა ჩემს ყმასა და საბატონოს მოვიდნენ ისე, უძღვნოთ, ხელცარიელი

— მაგდენს ვერ მოვასწრებთ, ბატონო, ბევრი ხალხი იქნება და შევრცხვებით

— ო, ნუ დამიწყებ ახლა... ახლავე ჩაანთებზე თორნე... დღესვე დაკალი ძროხა და ცხვრები; კალმანხე არ დაგავიწყდეს შიმაშვილებს შეუთვალე; აქ კი წისქვილის სათავე გადაუშვი, ხომ არავის უნადირნია იქ?

— არა, ბატონო! რავე გვეკადრება? ვინ გაბედავდა?

— დანარჩენს ხვალაც მოასწრებ.

— კაი, ბატონო, რასაც მოვასწრებ ხომ მოვასწრებ და...

— ა, ა, მაგისტანები არ იყოს... სადილი უნდა იქნეს ისეთი, რომ რაქის ერისთავს არ ქონდეს... მიხედვე ყუა სქელები, ლავაშები... ჰო, ისიც არ დაგავიწყდეს, ხვალ მინდა საწყალი გადიას აღაპი გადავიხადო... ქიშკრები დააღებზე; თუ სადმე მათხოვრები და გლახაკები გეგულეობდეს, დოუძახე... მღვდელს უთხარი უწიროს...

თედომ თავი დაღუნა და გავიდა.

— ახლა კი სადილი გვაქამე!— მიადახა იულონმა.

მზე ჩავიდა: ბინდ-ბუნდი ჩამოწვა. დიდი ქალბატონი აღსარების შემდეგ სახლში ბრუნდებოდა! იულონს შეხვდა.

— აბა, შვილო, წავიდეთ ჩემს ოთახში და იქ მიამბე სასახლის ამბები.

— ბატონო თუ ზიარებას აპირებ?... — შენიშნა იულონმა.

— არაფერია, აღსარება ავიღე, მაგრამ თუ კიდევ ვცოდე, ხვალ დილას დაუძახებ მღვდელს... როგორ მოეწყვე?... — რას ფიქრობს და რას აპირებს— ბატონი მეფე?

— მეფის საქმე ძლიერ ცუდათაა, დედა; ვარდ-ციხეშიაც ვერ წასულა, ეშინია არ მომკლან გზაშიო: ქუთაისის ციხე ხომ კათალიკოსს უჭირავს, და, მეგონი, შეამჩნევინეს, რომ მისი სტუმრობა არ იქნება სასიამოვნო... ისე პაპანაქებაა... სასახლის ქალებს დაერია მუცელა, კაცებს კი ციება, მარა რა ქნან? ქუთაისს ვერ შორდებიან?..

— როგორ ბრძანდება ჩვენი მზეთუნახავი დედოფალი?

დედა— შვილი დასხდენ ოთახში.

— რათ დასცინი, დედა, დედოფალს? კარგი ქალია!

— ღმერთმა დამიფაროს!.. დედოფალს რათ დავსცინებ, ისე ვხუმრობ, შვილო...

— არა, დედა, შეგატყვე დღეს სადილზედაც; მეფეზედაც უკმაყოფილო იყავით და დედოფალსაც გადაჰკარით... მაგრამ ყველაფერი იმ უნამუსო არჩილის ბრალია...

— არ ვიცი, შენ რა შემამჩნიე, მე კი სწორეთ იმიტომ გამოგიწვიე ჩემს ოთახში, რომ მეკითხა, თუ რას ერჩი არჩილს?... დღეს ისე გააფთრებული ლაპარაკობდი...

— მართალია, დედა. მე იგი მძაგს!..

— რატომ? რისთვის? რა დაუშავებია?

— წინათაც მძულდა, დედა, და ეხლა რათ გიკვირს?

— ვიცი; ისიც უსათუოთ ატყობდა და იშვიათად იწყო სიარული იმ ოჯახში, რომელზედაც დიდათ ნაამაგევია... მაგრამ ეხლა ხომ რაღაც შეუფერებელს ამბობ, სახლში არ შემოუშვებო; შენ განა არ იცი რამდენი ადგილი შემოუმატებია ჩვენ ოჯახისთვის, რამდენი გლეხი გადმოუბირებია ჩვენკენ და ჩვენს მიწა წყალზე დაუსახლებია?..

— არც ჩვენ დავრჩენილვართ ცუდათ! ვინ მისცემდა გადმოვარდნილ, ღატაკ კაცს ცოლად საუკეთესო ოჯახის ქალს და მზითვად ციხე-ყმა-მამულს?... ჩვენი პატივის ცემა იყო და ბებიაჩემის ცდა...

— ყველა ეს მართალია და რაღათ არღვევ შეიღო, რჯახთა შორის კეთილ, ძველის-ძველ განწყობილებას, ამისხენი მაინც რა მოხთა?..

— ის რომ არჩილი ქვეყნის მტერია, მეფის გამცემი. . მე და ის ხმაღმა უნდა გაგვასწოროს.

— რას ამბობ, გადირიე?!..

იულონი პასუხს არ იძლეოდა.

— და რომ მოგკლას, რას ეუბნები ღმერთს...

— რას ვეტყვი და პირნათლათ წარვდგები მის წინაშე.

— შენ ცდები... იცი... — ქალს რაღაცა სურდა ეთქვა, მაგრამ შეჩერდა და დაწყებული გადაასხვაფერა.

— ჩემი ხნის ქალისთვის ცოდვაა ამის გამომჟღავნება, მაგრამ ვის უნდა უთხრა, თუ შენ არ გითხარი — ქალმა მღელვარება ხმის გადინჯებაში დამალა, და კრიალოსანის მარცვლებმა უფრო ნელ-ნელა იწყეს ცვენა.

— ... არჩილს აბრალებენ დედოფალს ყვარობსო და დიდებულნი ვერ ითმენენ, რომ წერეთლის ან აბაშიძის მაგიერ უბრალო აზნაური ბედავს დედოფლის ღიღების გახსნას...

— საიდან გაიგო დედა ჩემმა? მუდამ სახლში ზის და ვინ უამბობს სასახლის საიდუმლოებას? — გაიფიქრა იულონმა და ხმა მალლა დაუმატა:

— მაგისტანების დანამდვილებით გაგება შეუძლებელია, ეს კი ვიცი, რომ მეფის მოღალატე მამა არ ყოფილა ჩემი და პეპერა... ამით მომაქვს თავი ამაყათ და თუ მტერს მოგკლავ, ღმერთიც დამიმადლებს და კაციც...

— რაღა შენ უნდა შეეტაკო არჩილს? სხვა აღარავინ ჰყავს მეფეს?

— ქეშმარიტათ ჩემისთანა ცოტა თუ ვინმე არის... თანაც მაგის მოღალატეობაზე იცის სამმა დიდებულმა და მე. . თუ წინდაწინვე გაიგო ქვეყანამ, მოღალატეები ძალას შემოიკრეფენ და თავისას გაიტანენ... გამცემთა უსირცხვილობას მოთმინებიდან რომ გამოყავდეს ყოველი ჩვენგანი, განა ასე უბედურნი ვიქნებოდით?... სამშობლოს მოღალატე პატიოსან ხალხს უნდა ერიდებოდეს და თამამათ არ უნდა დადიოდეს... — გაიმეორა იულონმა ოტია მწიგნობარის სიტყვები.

— „და აღსდგენ შეილნი მამა დედათა ზედა“...

— რა თქვი, დედა?..

— არაფერი... ეხლა რას აპირობ?..

— რას ვიზამ, იმერეთის მეფე არც მე მომწონს, თუ ხელი შეგვიწყო ღმერთმა, სხვა გვართ უნდა მოვაწყოთ ჩვენი საქმე, მაგრამ არჩილი მაინც მოღალატეა ქვეყნის და .. მეზიზღება... მისი იმედი არ უნდა ჰქონდეს პატიოსან კაცს — მუდამ და მარად მხოლოდ თავისთავისთვის ზრუნავს...

დიდხანს დედა და შვილი სდუმდენ.

— შვილო, — რაც შეიძლებოდა ნახათ დაიწყო ქალმა — დამითმე ეს ერთი, ნუ გადაემტერები არჩილს...

— დედა, მე მომანდევს დიდებულებმა არჩილი მომეკლა მალულათ.

— აი ქრისტემ კი დასწყევლოს ის მეფეც და ის დიდებულნიც...

— ... და უარი ვსთქვი, რადგან ნამალავათ კაცის კვლა არ მჩვევია და თანაც არ ვიცოდი ქვეყნის ღალატში მართლაც დამნაშავე იყო არჩილი თუ არა, მერმე სრულიად მოულოდნელად ყველაფერი გავიგე დაწვრილებით... ისინი გლებსაც კი აჯანყებენ, რომ როგორმე გადიბირონ ხალხი... მოჰყავთ ლეკები, ჩვენ ვისაც სული გვიდგია კოშკებიდან, სასახლეებიდან განდევნას გვპირდებიან...

— შენ არავინ გაგაგდებს, პირიქით პირობას გაძლევ, რომ უფრო გაგადიდებენ და გაგამდიდრებენ...

— არა, დედა, ვინც მირონცხებულს მეფეს არ ინდობს და კეთილშობილი ხალხის წინააღმდეგ ბრბოს ღესავს, ის არც ჩვენ დაგვინდობს... და მარტო ჩემს თავზედაც არ ვამბობ... გამეტება ამდენი ქართველი კაცის?!

— დამიჯერე, შვილო, მე დიდი ხანია ეს ამბავი ვიცი... შეპირებული მაქვს ნუქარის ციხე... და როსტომ წულუკიძის ყოველი ყმა და სამფლობელო...

— და არათერს მეუბნებოდი აქამდე...

— ვერ გითხარი, რადგან ნახევარი წელია თითქმის არ მინახვიხარ... წერილს კი ვერ ვენდევ.

— აი, დედა, ამაშიაც კი გვატყუებდა არჩილი... წულუკიძე მისი მოსამზღვრეა, თუ კი რასმე წაართმევინ შეთქმულნი, რაღა ჩვენ მოგვცეს, თვითონვე წაიღებს, მით უმეტეს, რომ სხვა ყოველი მხრით ისეთი მებატონეები ახლავს არჩილს, რომ ჩიტის ნაბღვენსაც არ დაანებებენ და, მგონი, ყველა ისინიც შეთქმულები არიან. არა, დედა, მაგი აზრი მივატოვოთ... მე სხვას რასმეს ვფიქრობ, მაგრამ ჯერ კარგათ ვერ მომიფიქრნია... მიმოვიხედავ და მერე უფრო გულდასმით მოვილაპარაკოთ... გამოვრიგდებით — შენ ხომ დიდებულის ქალი ხარ... ღმერთია მოწყალე. — ჯერ ვინადიმოთ, დედა... წამეძინების — და.

იულონი თავის საწოლი ოთახისკენ წავიდა.

— არა, ასე ადვილათ ვერ დაგალუბვინებ ჩემის ოფლითა და დაგვით წამოწეულს ოჯახს — მიაყოლა წყრომით დედამ და რომ სიმკაცრე სიტყვებისა შეემსუბუქებინა, დაუმატა: „გფარავდეს, შვილო, უფალი“.

.....
როცა აღერსით დაქანცულ თინათინს ქმრის მკერდზე თავი მიედვა და ეთვლიმებოდა, იულონი განაგრძობდა ფიქრს:

— „რას შეუბნებოდა დედა, რა გადაკრულათ მელაპარაკებოდა, რათ იცავს ასე ფაშაგებით ხერხიანი საცრუებით არჩილს, ნუთუ?..—და ვერ ბედავდა ნამდვილი სახელი ეწოდებოდა თავის იქვისათვის—ღმერთმა ნუ ქნას... და ამ ჩემ შვილებს „ბუშიშვილებს“ შეარქმევენ... ღმერთმა ნუ მომასწროს, ღმერთმა... ენას ამოფრული ყველას... ამდენს ხანს როგორ ვერ შევამჩნევდი?.. დედა ფრთხილი ქალია. ესეც კია... მით უკეთესი—მოწმე არ ეყოლება... ვაი ჩემი ცოდვა...

გაიხანჯეს მთელი ღამე არ დასძინებია; ფიქრებში ხშირათ გაუელვებდა:

„არა შეგდა შწყურო ხესა, არა იყო გვარი მისიო“ ჩემ შვილს გონია, რომ თუ თავის საწყალ სახლის კაცებს სჯობნის, მთანი მიღწეულია და იცის, რომ აწი იწყება დიდება და პატივის მოხვეჭა.

2

— გამიშვი ქალი, სირცხვრლია, მალე ცისკრისას დარეკენ და ჩვენ ლოგინი-დანაც არ ამდგარვართ—ეუბნებოდა იულონი თავის თინათინს.

— მოიცა პატარა კიდევ! რამდენი ხანია ჩემთან არ ყოფილხარ. აწი ბავშვებშიც გაიღვიძებენ და მაინც უნდა ავდგე.

ცოტა ხანს კიდევ ნებივრობდა ცოლ-ქმარი:

ბოლოს იულონმა საბანი გადაადგო და ფეხზე წამოიჭრა.

— უი შემეშინა, ბეჩა!—საყვედურით უთხრა ქალმა.

— ადეკი, ადეკი, დედას ეწყინება, რომ მისი ზიარების დღეს წირვას არ დაესწრო; მე კი ბიჭებს მივხედავ, რომ ყველაფერი მზათ იყოს.

საცვლების ამარა, ფოსტლებში ფეხ-გაყრილი გამოვიდა იულონი გარეთ. მიადგა ეზოში მოჩუხჩუხე წყაროს და ხარბათ დაიწყო პირის ბანა.

გვერდს დაუდგენ ფარეში, რომელმაც პირსახოცი მიართვა, და თედო...

როცა პირის ბანა არ უშლიდა, იულონი მოკლეთ იკითხავდა:

— ჭური მზათ არის?

— მთლად არა, ბატონო, მარა მოვასწრებთ.

— ძროხა?

— დავჭერით... ბეჭები მშვენიერი გამოდგა... ხარშო ჩავადგით...

— აბა შენ იცი .. ღვინოც ახლავე გასინჯე.

ეზოში უკვე ჩამოდირდენ სტუმრები. ზოგი ბრძანებას გადასულიყო და სასვე ხურჯინი ეკიდა ზურგზე; ზოგ ქალს ქათამი მოყავდა; მოჰქონდა ამოხვეული; აბრეშუმი ან ყაჭი უცხო ფერის; ბავშვსაც შოენახათ შესაფერი ზღვენი—კიბო, მწყერი და უფრო კი ნესვი, მსხალი...

— ავაშენა ღმერთმა, მარა აკი შემოგითვალეთ, ნურაფერს მოიტანთ-თქო.

— მთლად ხელ-სარიელი ვერ მოვედით, ბატონო — უპასუხებდენ მეძღვენივებო და მიდიოდენ სამზარეულოსკენ, რომ იქ მონატანი ჩაებარებიათ გადია — მოურავისთვის, ვისაც რა შეეფერებოდა.

— თედო, ეს ვინაა ავერ რომ მოდის? — დაეკითხა იულონი და დაჯდა ცა-ცხვის ძირში მიგდებულ ჯირკჭე.

— შენი რისხვა არ მომეცეს, არ ვიცი!.. ი, მოხუცი კაცი ლოსაშვილთა, მარა დანარჩენი ველარ ვიცანი.

ეზოში ახლად ჩამოსულ ნაცნობ მოხუცს მოჰყვებოდენ პაწია ექვსიოდე წლის ბიჭი და, როგორც ეტყობოდა, მისი დედ-მამა ოთხივე საგულდაგულოთ იყო დატვირთული. პატარა ბიჭიც კი მოაგორებდა ფიჩხით დატვირთულ ახალთ-ახალს სათამაშო ურემს; ქალს ორი ხობობი ეჭირა ხელში; მოხუცის ზურგზე გადაკიდებულ ხურჯინიდან მოსჩანდა ორი კრავის თავი და შუა ხნის ხმელ კაცს ძლივს მოჰქონდა ხურჯინშივე ჩადგმული ჩალის ნეშოთ დაჩქმალული ორი დოქი.

რაცხა დიდი საქმე უნდა ჰქონდესთ — გაიფიქრა თედომ და გაჰყვა მათ სამზარეულოსკენ.

სხვებსავით პირდაპირ არ მისულან ბატონთან, არამედ მორიდებით შორით ჩაუარეს, ტვირთი სამზარეულოს დერეფანში მდგომ დიდ სკამ-ლოჯინზე დადგეს, ოფლი მოიწმინდეს, შესწორდენ, მიიხედ-მოიხედეს და ჩაჯდენ.

თედო ცოტა ხანს ელაპარაკა მათ და მერე წამოუძღვა.

— გამარჯობა თქვენი! — მკვირცხლად მიესალმა იულონი.

— ღმერთმა ვაგამარჯოს, ბატონო, უპასუხა მოხუცმა; ბავშს ხმა არ ამოუღია და ცნობის მოყვარეობით უყურებდა იულონს; ცოლ-ქმრის ხმა-დაბლათ ნათქვამ სიტყვებში: „მადლი უფალს, რომ კეთილათ დაბრუნდითო“ — მოისმოდა მერეული კილო.

მოსულნი ჩუმათ იდგნენ: უცდიდენ გამოლაპარაკებას.

— რას იტყვი, ჩემო გლახუა?

— რა უნდა ვთქვა, ბატონო, ამბავი შენ გეცოდინება .. ქვეყანაში დადიხარ თვარა მე ქე ვზივარ დათვებში.

— შენ შეიღს, ჩემო გლახუა, კაი ბედი ეწია.

— ღმერთმა ნუ მოაკლოს შენი წყალობა... მაინც, ბატონო?

— რაი და ხომ ვაგიგონია, ავიაშვილების აზატები რომ ცხოვრობენ მესხის ადგილებში ქუთაისთან?

— კი ბატონო.

— ჰო და მისი ერთი ქალი მივეცი... მივეცი ქვია, თუ ჰკვიანათ გვირჯება, თვითონ ქალი ჩამეკიდება კისერზე... იმდენი ადგილი აქ... ორი ქალია და იმდენი ადგილი და მამული შუაზე უნდა გაიყონ...

— დეიწერეს, ბატონო, ჯვარი?

— მაგი შენ შეიღებე დამოკიდებული: იქ ქე დავტოვე და აწი მისი საქმეა.

მოხუცი ჩაფიქრდა. ეტყობოდა მაინცა და მაინც არ იყო გახარებული, და რომ გლესს საწინააღმდეგო არაფერი ეთქვა, იულონმა შესცვალა ბაასი:

— მართლა დათვებს შეუწუხებია...

— შენი მტერია, ბატონო, წაგვიღო — უპასუხა მოხუცმა, რომელიც ჯერ კიდევ ვერ გამოიკვლიყო საკუთარ ფიქრებიდან.

— აი ახლა ჩამოვედი და მინდა მთელი აქეთა მხარე გავიწვიო, სხვებიც დავგვებმარები. ნ, მევიაროთ სულ ტყეები, გამოვრეკოთ და ვხოცოთ ნადირი.

— კაი წყალობა იქნება შენი ჭირიმე, მაგას თუ გვიწინამძღვრებ, ქალი და კაცი გამოვალთ...

— ძაღლები გყავთ?

— რაფა არა შენი ჭირიმე? მარა კაცი უნდა და გზის მაჩვენებელი.

— ა, ამ ერთ კვირაში მელიოდეთ. უთხარი თქვენებს. მუსაიფი შეწყდა.

— ესენი რამე საქმეზე იქნებიან მოსული — გადახედა ბოლოს იულონმა დანარჩენ სამს.

— კი, ბატონო! აი, ამ ქალს რომ უყურებ, ჩემი უცროსი დაა. . ჩემ მეტი არვინ დარჩენია — დინჯათ დაიწყო ათასჯერ დამარაგებული სიტყვები გლახუამ, როცა შეატყო, რომ უკვე საკმაოთ იმასლაათეს გარეშე საქმეზე — ქვრივი გახლავთ... მოგეხსენებათ, თქვენ მაშინ დაბადებული არ ბრძანდებოდით, დიდი თარეშის დროს ჩვენი კაციც ბევრი გაფუქდა. . სხვათა შორის აი ამ საწყალის ქმარიც მოჰკლეს და შეილი მაშინ ქე იქნებოდა ათი თორმეტი წლის ბიჭი ტყვეთ წაიყვანეს ამ საცოდავმა ერთხანს ქე იტრიალა დაცარიელებულ სახლში, მარა ჯავრსა და უპატრონობას ვერ გოუძლო, მტერსა და მოყვარეს საკადრისი პასუხი ვერ გასცა და ჩაგვაცივდა, წვივდეთ, ქვეყანა მევიაროთ, შეილი მომინახეთ, თვარა ვირევი ქუიდანო. რაც უფრო ვარს ვეუბნებოდით, იგი უფრო გვიჯინდებოდა, ბოლოს მევიდა ჩემთან და შემეხვეწა, გამიყიდე რაც რამე მაქ, მე წავალ და ღმერთი არ გამწირავსო. ერთხანს ქე ვაძინე, ბატონი გვიგებს და გლახათ მოგვივა საქმე-თქვა, მარა რომ მომაბჯინა ფეხი, მეც კინალამ შემაცდინა ცხონებულ ჩემ დედა-კაცს შემინებოდა...

— ნამეტანს ავძელებ და ბატონს თავს ნუ მოაწყენ — შენიშნა თედომ

— გაჩუმდი, შენ არავინ გკითხავს — მოუქრა სიტყვა იულონმა თავგასულ შინაყმას.

თედომ წვერებზე ხელი ჩამოისვა და ნიშნათ მოკრძალებისა და ბოდისისა უკან დაიხია.

— რა ვქნა, ბატონო, დიდი საქმე გვაქ სათხოვარი და დაწვრილებით თუ არ გითხარი, ვერ გაგაგებებ.

— თქვი, თქვი, ჩემო გლაბუა! — გაათამამა იულონმა ბებერი...

— ჰო, შენი ჭირიმე და მოსულიყო ჩემი დედა-კაცი და ყველასფერი მოეხსენებია დიდი — ქალბატონისთვის... ბატონს, რა თქმა უნდა, არ მოსწონებოდა, ისედაც ბევრი ყმა დაგვეკარგა ამ თარეშით და ეს ერთი ქალიც რაღა დაეკარგოთო... დამიძახეს... გოუტყდი... მიბძანეს დედა-კაცის ქკუას ღმერთი არ გაგიწყრეს არ აყვეო... ქმარი უშოვე და ყველასფერი დაავიწყდებაო... მეც შეუდექი საქმროს ძებნას... მევიყვანე სანახავათ ერთი კაცი, მარა შენს მტერს იმისთანა ჩვენ დაგვემართა: ვეძიეთ, ვეძიეთ, მარა დედა-კაცი არსა იყო... საწყალს სიჩქარეში თავსაფარიც ქე დავიწყებოდა.

მერე, შენ ხარ ჩემი ბატონი, რომ არაფერი გეეწყო შენს მტერსა და ავს, გამევიგლოვეთ საწყალი და დევივიწყეთ რაცხა ზეტერე მოძრავი კაბა იყო თუ ცხვარი და ქათამი ღვთის წინაშე რა დასამალავია, მეც ქე მერგო; დანარჩენი მოძრავი ქმრის სახლი-კაცებმა წვიღეს და მიწა ხომ ბატონის იყო და ბატონის; განსვებულმა მამა-თქვენმა ი მიწაც სახლი კაცებს მიცა, მე რათ მინდა, სხვაც ბევრი მაქო... ერთი თხუთმეტი წელიწადი იქნება მას აქეთ ვინცხა ბერმა ჩამეიარა და ქე თქვა, მართალი რო თქვას კაცმა, ივლიტიე ცოცხალია და მისი შვილიცო, მარა რას ვიზამდით, ერთი სანთელი კი ოუნთე ღვთისმშობელს და მეტი რა გაეწყობოდა... ეხლა, ბატონო, რომ გამოზაფხულდა კარგათ, ეს ჩემი დაც მესტუმრა, მისი ბიჭიც და მისი შვილიშვილიც... გაგვიხარდა, ღმერთია მოწამე, ქრისტიანი კაცი არ დეიკარგა, მარა რა ვქნა არ ვიცი... იმდენი ადგილი არ მაქ, რომ ყველას გვეყოს... ჩემი საკუთარი შვილები სხვაგან მიდიან სამუშაოთ და მაგის სახლი-კაცები ცივ — უარზე არიან მამა მისის კუთვნილი ადგილი დოუბრუნონ; ამბობენ ბატონმა გვაჩუქა, სიგელიც გვაქ და ბატონის სიტყვაცო...

— ძნელი საქმე ყოფილა — ისევ ჩაუმატა თედომ და წინ წამოიწია, რომ შუამავლობა გაეწია.

იულონმა დედა — შვილს გადახედა.

ისინი როგორც მოვიდნენ ხის ძირში და დადგნენ, ასე იდგნენ — ეტყობოდათ მათთვის დიდი საქმე წყდებოდა. შვილს თითებ გადახლართული ხელი მუცელზე დაეწყო, დედას კი ხელები გულზე დაეკრიფა; მხოლოდ პატარა ბიჭი ხან ბებიას მიეტმასნებოდა და ხან მამას, რომელნიც თვალეებით სტუქსავდნენ უადგილო მოძრაობისათვის.

— რა გინდათ ახლა პირდაპირ მითხარით.

— რა მინდა, ბატონო, და ერთი სამოსახლო, ფეხი რომ მომეკიდებოდეს, თვარა ასე ხეტიალი ჩვენ კაცს არ შენაძლებია. ბატონო, სულ ვეუბნებოდი ჩემ

ბიქს წამოვსულიყავით, მარა იმ ურჯულოებმა მგონია შეგვამჩნიეს და ცოლი შერთეს, სულ მესიზრმებოდა, ჩვენი ხატი ჩვენკენ მეძახოდა, მარა რას ვიზამდი, რჯულს ხომ ვერ გავატეხებდი და ცოლ-შვილს ხომ ვერ დავაყრევინებდი... შარშანწინ მეორე შვილი რომ მოუკვდა ამ საცოდავს, მერე მაინც სულ გამიხშირდა სიზმრები, გამომეცხადებოდა ჩვენი ეკლესიის ძველი—ქეშმარიტი და მეუბნებოდა: „მემთხვიე, მემთხვიეო“... მერე რომ ცოლიც მოუკვდა, ერთი ბალანელი და დაგვრჩა, წავედი მარჩიელთან, მითხრა შენ და შენ შვილს არაფერი გიჭირთ, მარა თუ ხატი არ მინახულეთ, ბალანეი მოგიკვდებათო... ესტაცე ამ ქუჯელას ხელი, მაინც ქე იყო ავათ, არ დოუჯერე ჩემ შვილს და წამევედით... სულ ტყეტყე ვიარეთ; რავარც მევედით აქ, ე ბიქიც მორჩა და ჩემი შვილიც უკეთობაში წვიდა.

— კარგი, კარგი, საეზოვეს რავე ვერ გიშოვით!.. ეირჩიეთ, სადაც გინდათ.

— არა, შენი ჭირიმე, ჩვენ სოფელში თუ არ იქნა, ისე არაფერი გვეშველება, ხატს ვერ გვევქცევით... რა სამსახურიც გნებავს, დაგვადევით, გადვიხდით...

— კაი მუშაა ბატონო, ხურო გახლავთ, ერთი საწნეხელი ისეთი გამოუქრა ჩემ შვილს, შენც ქე გეკადრება—დაუმატა გლახუამ.

— მით უკეთესი—აი ეკლესია მაქ შესაკეთებელი... სახლშიც ბევრი მჭირდება, მარა საკმაო ხურო არ მყავს, და თუ აქ, ჩემს ახლოს, დასახლდები, მე ვიცი და ჩემმა ნამუსმა.

ამდენს ხანს ჩუმათ მდგომი გლეხიც ჩაერია ბაასში.

— რავაც შენ გენებოს... მეტი გზა არ მაქ, ისე უნდა ვქნა, მარა თუ მიზამ წყალობას, ისევ ჩვენ ძველ ეზოზე დამსახლე... მე ავათმყოფი კაცი ვარ... შიშიდან იყო თუ ჰავამ დამცადა, რაც კი ოღიშში მიმიყვანეს, არ გამიხარია... შვილები ბევრი დამეხოცა; ცოლიც მომიკვდა, მარა გამოქცევის თავი არ მქონდა... მარა დედამ რომ მითხრა მარჩიელის რჩევა, დროულმა კაცებმაც დაადასტურეს... მართლა თურმე ხატი ყოფილა გამწყრალი... რავაც მევილოცეთ, მეც უკეთობაში წვივდი და ჩემი ბიქიც... ახლა ნულარ დაგვაშორებ და თუ რამე სამუშაო იქნება, სად გვევქცევით?..

— კაი, მარა რამდენ დღეს დეიდებ ბეგრათ წელიწადში?

— ბძანე, შენი მოსამსახურე არ ვიქნებით ყველა?

— ოცი დღე!—მოსჭრა იულონმა.

— შენი ნებაა—მოსულს მეტი დავალების ეშინოდა.

— ყველაფერს მოგცემ, რაც მამა-შენს ქონებია—დაუმატა იულონმა. იგი ძლიერ კარგ გუნებაზე დადგა, რადგან დაინახა თავისი შვილი როგორ მოაგორებდა ახალ ურემს და თან კალთით ეწეოდა დედას.

— ქაღალდი დაამზადებინე ოღონდ მღვდელს და ჩვენ მოვაწერთ—და იულონმა თავისი პატარა ვაჟი ზევით აისროლა.

— ბატონო, ახლანდელ მფლობელებს რა პასუხი უთხრათ, იმათაც ქაღალდი ქონებიათ—დაუმატა თედომ რომ საქმე გაეჯანჯლებია და რამეს ჩამორჩენოდა.

— მევიდენ ჩემთან და მე ვეტყვი.

(შემდეგი იქნება)

ବିଶ୍ଵାସୀ ଶ୍ରୀମତୀ

ივ. ზომარეთელი

გ. ქუჩიშვილი

(ლექსები 1920 წ.)

ხალხის ბედი ხალხისავე ხელშია.

ხალხს შეუძლია, როგორც ხსნა თავისი თავისა, აგრეთვე დაღუპვაც.

ეს ქეშმარიტი აზრი საკმაოდ იყო მომწიფებული ჩვენს მწერლობაში უკვე მესამოცე წლებიდან.

საუკეთესო წარმომადგენლები მაშინდელი მოღვაწეებისა მთელ თავის იმედებს ხალხზე ამყარებდნენ.

მაგრამ ხალხი ყოველგვარ პირობებში არ ა-ის გამომჟღავნებდა თავისი ბედისა.

საჭიროა შეგნება, შეკავშირება

ამ თავისებებით აღჭურვილი ხალხი წარმოადგენს დემოკრატიას.

დემოკრატიის მომზადება ჩვენში იწყება ოთხმოცდაათი წლებიდან.

დემოკრატიული აზროვნება, დემოკრატიული საფუარი იყო მანამდეც ჩვენს ხალხში, მაგრამ საჭირო იყო ხალხის დარახმვა, შეკავშირება ახალი აზრების შესაგნებლათ. აი ამან გამოიწვია ოთხმოცდაათიანი წლების შემდეგ სასტიკი ბრძოლა მამებსა და შვილებს შორის. მამები იღია ქაეკავადის მეთაურობით დამარცხდნენ.

შვილებმა ნოე ჟორდანიას მეთაურობით გაიმარჯვეს.

ოცდახუთი წლის მუშაობას ახალის გზით შედეგათ ის მოჰყვა, რომ ჩვენი ქვეყნა დღეს დემოკრატიული რესპუბლიკაა.

ნურავენ ნუ იფიქრებს, რომ დემოკრატიული რესპუბლიკა ჩვენ მხოლოდ დიდმა რევოლიუციამ მოგვცა.

რატომ არ მისცა ამ რევოლიუციამ დემოკრატიული რესპუბლიკა პოლონეთს, ადერბეიჯანს, სომხეთს, თუნდაც თვითონ რუსეთს?

იმიტომ რომ იქ დემოკრატია სუსტი აღმოჩნდა.

დემოკრატიული რესპუბლიკა ჩვენ მოგვცა ჩვენი დემოკრატიის მომზადებაში, შეგნებაში.

ისტორია ჩვენი დემოკრატიისა იწყება მესამე დასის ისტორიიდან. ნინუ-შვილი, ჟორდანია, ჯიბლაძე — აი ვინ ააგო მისი მტკიცე საძირკველი.

შემდეგ დაიწყო დაუღალავი და მედგარი მუშაობა ჩვენი მუშა ხალხის გა-
ცნობიერებისა და ამ მუშაობაში თავისი წვლილი შეიტანა ჩვენმა პოეზიამაც.

ბატონყმობის გადავარდნას თან შემოჰყვა ძლიერი ხალხოსნური ტალღა ჩვენს პოეზიაში, მაგრამ ეს ტალღა იყო გარედან შემოკრილი. ის დაიბადა დიდკაცურ წრეში.

ხალხთან ის ახლოს არ იყო, ამიტომ ვერც ახდენდა შესაფერ გავლენას.

წარსული საუკუნის ბოლოში დემოკრატიათ თვითონ წარმოშვა თავისი პოეტები, რომლებმაც ხელი შეუწყეს თავისი პოეზიით დემოკრატის ზრდასა და დავაყვაცებას.

დემოკრატის აუცილებელი გზა არის ბრძოლა ბატონობისათვის.

ეს ხანა ჩვენი დემოკრატის ცხოვრებაში ჯერაც არ დამთავრებულა.

ამიტომ დემოკრატის პოეტებმა შეიტანეს ჩვენს პოეზიაში ბრძოლის სიმღერა.

ასეთებია ვედოშვილი და ვარლამ რუხაძე.

მშრომელი ხალხის სამსახური და რევოლუციის ღმერთის თაყვანისცემა—აი რა ახასიათებს ამ ორ პოეტს.

ესენი გამოვიდენ დემოკრატის წრიდან და დემოკრატის იდეალი დ ისახეს თავის მიზნათ

ამ მიზნის განხორციელება მოითხოვდა ბრძოლას მედგარს, სასტიკს და ამიტომაც რევოლუციის ცეცხლი დაანთეს ჩვენს ახალს პოეზიაში და მისი შუქით შეიჭრენ მშრომელთა უბნებში.

ამ ორი პოეტის გზ.ს გაჰყვა შემდეგ ბევრი ახალგაზრდა მგოსანი.

მათ რიცხვს ეკუთვნის **ქუჩიშვილიც**.

ეს პოეტი მშრომელი ხალხის პირშო შვილია მთელი თავისი ცხოვრებით, მოქმედებით, მისწრაფებით, სიხარულით თუ სევდით, სიყვარულით თუ სიძულვილით,— ერთის სიტყვით მთელი თავისი აზრით, გრძნობით, მსოფლმხედველობით ეკუთვნის მშრომელ ხალხს.

მისი პოეზიაც სიმღერაა მშრომელი ხალხის ბედისა და უბედობისა და გაცხოველებულია ბრძოლის ჰანგებით, ბრძოლის ცეცხლით.

რისთვის იბრძვის მშრომელი ხალხი? ამ ქვეყნიური ცხოვრების მოსაწყობათ. ამიტომ მას უყვარს სინამდვილე, სიცხადე.

მწერლობაში ამას შეეფერება რეალური მიმართულება, ბუნებრივობა, მარტივი, უბრალო და სადა ენა.

სწორეთ ასეთია ქუჩიშვილი.

საიდუმლო, გაუგებარი, მისტიური მას არა სწამს.

ხილული, ცხოვრების სინამდვილე—აი რა იზიდავს მას.

ბუნების სიმშვენიერე—აი რა ჰზიზღავს მას.

სილამაზეს ის არ ეძებს თვალ-დახუკული.

ის უმზერს სილამაზეს—ეს არის მთელი ბუნება.

და ის ცდილობს ამ ბუნების სიდიადის გადაშლას, რომ თვითონაც დასტ-
კბეს და სხვაც დაატკბოს.

ცისკრის თრთოლა,
მზის კაშკაში,
სიოს ქროლა
კალამთაში, —
აი ჩემი აღტაცება!
ტყის ფოთლებო,
ტაში, ტაში!

ამ სტრიქონებში მღერის ბუნების მგოსანი, რომელიც ტყის ფოთლებს ეთა-
მაშება და ბუნების ყოველ მოვლენაში უდიდეს მშვენიერებას ჰხედავს.

აი, დაჰბერა ნიავმა,
ტყემ ნაზათ დაიშრიალა,
დაირაკრაკა ტოროლამ,
ბულბულმაც შეიფთხრიალა,
ამღერდა ცა და ხმელეთი,
აჟღერდა ჩანგი წკრიალა!
ღმერთო, რა სანახავია,
რა ძვირი გასაგონია! —
ძმობამა, ჩემზე მდიდარი
მე სხვა არავინ მგონია!

ქუჩიშვილი არა თუ მგოსანია ბუნებისა, ის ბუნების მიჯნურია.
ბუნების სილამაზეს ის ვაჟაფშაველასავით გრძნობს, ჰხედავს.
იხიბლება, თვრება ამ სილამაზით და მღერის გულ-მხიარული, შეყვარე-
ბული.

მყის გული ამიმღერდება
ბუნების დანახვაზედა!

ჩვენ აქ აშკარათ ვხედავთ, თუ რა დიდი გავლენა აქვს ბუნებას ადამიანის
ხასიათზე, იმის სულიერ განწყობილებაზე.

ვინც ბუნებასთან დაახლოვებულია, არ შეუძლია, ბუნება არ შეიყვაროს.
ვისაც ბუნება უყვარს, ის ბედნიერია ვაჟა-ფშაველა უდიდესი მგოსანია მთებისა
ჩვენი ქვეყნის მთებმა ვაჟაში ჰპოვეს უბადლო მხატვარი, რომელმაც მთებს სუ-
ლი ჩაუდგა, ფიქრით დაამძიმა და აამეტყველა.

ქუჩიშვილი თავის „მთებს“-ში ვაჟას მოგვაგონებს.

ბატონყმობის გადავარდნას თან შემოჰყვა ძლიერი ხალხოსნური ტალღა ჩვენს პოეზიაში, მაგრამ ეს ტალღა იყო გარედან შემოქრილი ის დაიბადა დიდ-კაცურ წრეში.

ხალხთან ის ახლოს არ იყო, ამიტომ ვერც ახდენდა შესაფერ გავლენას.

წარსული საუკუნის ბოლოში დემოკრატია თვითონ წარმოშვა თავისი პოეტები, რომლებმაც ხელი შეუწყეს თავისი პოეზიით დემოკრატიის ზრდასა და დავაჟაკებას.

დემოკრატიის აუცილებელი გზა არის ბრძოლა ბატონობისათვის.

ეს ხანა ჩვენი დემოკრატიის ცხოვრებაში ჯერაც არ დამთავრებულა.

ამიტომ დემოკრატიის პოეტებმა შეიტანეს ჩვენს პოეზიაში ბრძოლის სიმღერა.

ასეთებია ევლოშილი და ვარლამ რუხაძე.

მშრომელი ხალხის სამსახური და რევოლუციის ღმერთის თაყვანისცემა—აი რა ახასიათებს ამ ორ პოეტს.

ესენი გამოვიდენ დემოკრატიის წრიდან და დემოკრატიის იდეალი დ ისახეს თავის მიზნათ

ამ მიზნის განხორციელება მოითხოვდა ბრძოლას მედგარს, სასტიკს და ამიტომაც რევოლუციის ცეცხლი დაანთეს. ჩვენს ახალს პოეზიაში და მისი შუქით შეიჭრენ მშრომელთა უბნებში.

ამ ორი პოეტის გზს გაჰყვა შემდეგ ბევრი ახალგაზრდა მგოსანი.

მათ რიცხვს ეკუთვნის **ქუჩიშვილიც**.

ეს პოეტი მშრომელი ხალხის პირმო შვილია მთელი თავისი ცხოვრებით, მოქმედებით, მისწრაფებით, სიხარულით თუ სევდით, სიყვარულით თუ სიძულვილით,— ერთის სიტყვით მთელი თავისი აზრით, გრძნობით, მსოფლმხედველობით ეკუთვნის მშრომელ ხალხს.

მისი პოეზიაც სიმღერაა მშრომელი ხალხის ბედისა და უბედობისა და გაცხოველებულია ბრძოლის ჰანგებით, ბრძოლის ცეცხლით.

რისთვის იბრძვის მშრომელი ხალხი? ამ ქვეყნიური ცხოვრების მოსაწყობათ. ამიტომ მას უყვარს სინამდვილე, სიცხადე.

მწერლობაში ამას შეეფერება რეალური მიმართულება, ბუნებრივობა, მარტივი, უბრალო და სადა ენა.

სწორეთ ასეთია ქუჩიშვილი.

საიდუმლო, გაუგებარი, მისტიური მას არა სწამს.

ხილული, ცხოვრების სინამდვილე—აი რა იზიდავს მას.

ბუნების სიმშვენიერე—აი რა ჰხიბლავს მას.

სილამაზეს ის არ ეძებს თვალ-დახუჭული.

ის უმზერს სილამაზეს—ეს არის მთელი ბუნება.

და ის ცდილობს ამ ბუნების სიღიაღის გადაშლას, რომ თვითონაც დასტ-
კებს და სხვაც დაატკობს.

ცისკრის თრთოლა,
მზის კაშკაში,
სიოს ქროლა
კალამთაში, —
აი ჩემი აღტაცება!
ტყის ფოთლებო,
ტაში, ტაში!

ამ სტრიქონებში მღერის ბუნების მგოსანი, რომელიც ტყის ფოთლებს ეთა-
მაშება და ბუნების ყოველ მოვლენაში უდიდეს მშვენიერებას ჰხედავს.

აი, დაჰბერა ნიავემა,
ტყემ ნაზათ დაიშრიალა,
დაირაკრაკა ტოროლამ,
ბულბულმაც შეიფთხრიალა,
ამღერდა ცა და ხმელეთი,
აჟღერდა ჩანგი წკრიალა!
ღმერთო, რა სანახავია,
რა ძვირი გასაგონია! —
ძმობამა, ჩემზე მდიდარი
მე სხვა არაეინ მგონია!

ქუჩიშვილი არა თუ მგოსანია ბუნებისა, ის ბუნების მიჯნურია.

ბუნების სილამაზეს ის ვაჟაფშაველასავით გრძნობს, ჰხედავს.

იხიბლება, თვრება ამ სილამაზით და მღერის გულ-მხიარული, შეყვარე-
ბული.

მყის გული ამიღმერდება
ბუნების დანახვაზედა!

ჩვენ აქ აშკარათ ვხედავთ, თუ რა დიდი გავლენა აქვს ბუნებას ადამიანის
ხასიათზე, იმის სულიერ განწყობილებაზე.

ვინც ბუნებასთან დაახლოვებულია, არ შეუძლია, ბუნება არ შეიყვაროს.
ვისაც ბუნება უყვარს, ის ბედნიერია: ვაჟა-ფშაველა უდიდესი მგოსანია მთებისა
ჩვენი ქვეყნის მთებმა ვაჟაში ჰპოვეს უბადლო მხატვარი, რომელმაც მთებს სუ-
ლი ჩაუდგა, ფიქრით დაამძიმა და აამეტყველა.

ქუჩიშვილი თავის „მთებს“-ში ვაჟას მოგვაგონებს.

მთებო, რა საყვარლები ხართ
 ტყე-ღელე-ქალა-სწრითა,
 აყვავებული ქედებით,
 მდინარეების ჩქერითა,
 ცის ელვა-ქექა-ქუხილით
 და ქარიშხალის მღერითა,—
 ისე არ მოვკვდე, არ გავძლე
 თქვენი სიტურფის მზერითა.

როდესაც გაზაფხულის რიყრაყზე ამომავალი მზე სხივებსა ჰკრავს ცის გუმბათს, იშვიათი სურათი იხატება.

წამოშლილი ჩიტები მხიარულის ჟღურტულითა და ჭიკჭიკით ეგებებიან ცის მეფეს, ბუნება აფერადდება, აწითლდება სიყვარულით და ახმაურდება სხვა და სხვა სიმღერით ბუნების სილამაზესთან ერთათ. თქვენ აქ შეჰყურებთ მზის თაყვანისცემას.

ამ საერთო ფერხულშია ქუჩიშვილიც.

მზე ამოდის! მზე ამოდის!
 ფრინველებმა დაჰკრეს ტაში!
 მსურს მეც გზაში მივეგებო,
 მეჯინიბევ. ჩქარა რაში!

როგორც ის მერცხალი, რომელიც მხიარულის ჟღურტულით ეგებება მზის ამოსვლას, ქუჩიშვილიც ბუნების თაყვანის-მცემელია. როდესაც ის მოსწყდება დედამიწას და ოცნების რაშზე გადამჯდარი თავის აღმაფრენას გაჰყვება, მეტათ მოხდენილია.

გასწი! გასწი, ჩემო ლურჯავ!
 გასწი, თუ გიყვარდე!
 ნიავე-ქართან მანავარდე!
 მეყო, რაც ვიდარდე!

და განა რა აღარდებს მგოსანს?
 ბევრი რამ.

მარტო ვარ, მარტო.
 ვის განვუმარტო
 სიკვდილ-სიცოცხლის
 შავი ფიქრები.

სიკვდილ-სიცოცხლის საკითხ ბევრი პოეტი ჩაუფიქრებია. ამგვარი ფიქრი იწვევს ქუჩიშვილში ერთგვარ სევდას, მაგრამ ეს სევდა იმის პოეზიაში შემთხვევითია და წარმავალი.

ქუჩიშვილი ბრძოლის პოეტია.

სიკვდილი მას აფიქრე 'ს, მაგრამ ბრძოლის ცეცხლი მასში გაცილებით უფრო ძლიერია, ვიდრე სიკვდილის შიში და ამიტომ ამ სევდასაც იმის პოეზიაში უმნიშვნელო ადგილი უჭირავს.

მართალია, მას აფიქრებს ზოგჯერ ჩვენი არსებობის წარმავლობა:

სიზმარს მაგონებს ჩვენი აქ ყოფნა,
სიზმარივითაც მიჰქრიან ღღენი.
ეჰ, რა ფუჭია კაცთა ცხოვრება,
რა ხან მოკლეა სიცოცხლე ჩვენი.

ან კიდევ:

ჩვენ მგზავრნი ვართ წუთისოფლის,
მივალთ ლანდებივით;
სიზმარივით ვიბადებით,
ვჰქრებით სიზმარივით...

მაგრამ სიკვდილის სევდას ის ბრძოლის ყიჟინაში აღრჩობს და თავისუფლებისათვის ბრძოლაში ჰხედავს ცხოვრების მიზანს.

მეორე მიზეზი პოეტის სევდისა არის ქვეყნის ცრემლები. ქვეყანაზე უსამართლობა სუფევს. ტანჯულთა ცრემლი იღვრება; და ეს სევდით ავსებს პოეტის გულს.

მაგრამ მან იცის, რომ მშრომელი ხალხის ბრძოლა და გამარჯვება შეაშრობს ამ ცრემლებს და წუთიერი დასევდიანების შემდეგ ის ისევ იმედიანათ მოუწოდებს ყველას ბრძოლისაკენ და მებრძოლთა წმინდა სახელებს უმღერის-გმირულ სიმღერას.

პოეტის სევდაში დიდი ალაგი უკავია მშრომელი ხალხის მდგომარეობას.

ყველა მთვარის ლანდებს ვგვევართ,
შეგვხმობია ყველას ყბები.

შრომის ჰანგში მას ხშირათ ეყურება ბედის სამღურავე და ჩივილი:

და ამ ჰანგში, შრომის ჰანგში
ცხოვრებაზე მოსთქვამს ყველა.

მაგრამ პოეტმა იცის, რომ

შრომის წმინდა სამეფოშიც
შრომის დროშით შევალთ ყველა!

და ამიტომ ამაყი და გამხნევებული მედგრათ მოუწოდებს შრომის შვილებს:

ერთად, ძმებო, ძმებო, ერთად!
ჩაქუჩით და თოფით ხელში!
სირცხვილი მას, ვინც გაეზას
მაცდურების გაბმულ ქსელში!

პოეტის სევდას ასაზრდოებს საშობლოს ბედი.

მისი სული არის —

საქართველოთი მოწყენილი,

მოუღიბნარი....

ერის ცრემლით დამძიმებული.

მაგრამ პოეტმა კარგათ იცის, რომ მისი საყვარელი სამშობლოს ხსნა მხოლოდ ბრძოლაშია და ყველას მოუწოდებს ბრძოლისაკენ:

წავიდეთ, ძმებო, წავიდეთ,

ჩავებათ ცხარე ბრძოლაში.

ვაშა, ვინც ჩვენთან იქნება

თოფ-ზარბაზნების სროლაში!

პოეტის ლექსებში გატარებულია საღი გრძნობა მამულის სიყვარულისა და თქვენ აქ ვერ ნახავთ ვერავეთარ გადაჭარბებას. მას უყვარს თვისი სამშობლო, როგორც დემოკრატს, და მოუწოდებს ყველას მის დასაცავათ.

ქუჩიშვილს განსაკუთრებით მოსწონს თვისი სამშობლოს ბუნება:

ვინც მისწვდება ჩემი მთების

მწვერვალებს და ღრუბლებს,

ისიც მგონნათ გადიქცევა,

ღმერთთან ისაუბრებს.

სამშობლო პოეტს ესახება, როგორც ზღვაში ობლათ მავალი ხომალდი და ფიქრი პოეტისა თან დასდევს მას.

ამ ფიქრში ხშირათ იქვია, ზოგჯერ იმედი, ბევრჯერ კი სევდა და უნუგეშობა.

მაგრამ პოეტის იქვი იფანტება, სევდა ჰქრება და აღტაცებული, გულ-მხიარული მთელის თავისი გრძნობით შემოსძახებს:

სანეტარო და ხსნის ხმები

ეფინება ზურმუხტ მდელოს:

გაუმარჯოს ბორკილ აყრილ

თავისუფალ საქართველოს!

სიძლიერე და სიწრფელე პოეტის გრძნობისა აქ საკმაოთ მძლავრათა შლის ფრთებს.

ქუჩიშვილი უხვათ არის დაჯილდოებული გრძნობით, ტემპერამენტით, სამხატვრო გემოვნებით და ამიტომ მისი ასპარეზი ფართოა.

მაგრამ მისი ჩანგის სიმები განსაკუთრებით მუშა ხალხის ბედის სამღერლათ.

არინ განწყობილი; პოეტს განსხვავებულათ უყვარს მუშა ხალხი; მას მუშა ხალხთან აქვს სულიერი ნათესაობა, ის მუშა ხალხის მგოსანია.

მუშათა უბანი, სარდაფები და ქოხები, მათი მუშაობა, ტანჯვა, გაქირვება, იმედი, ბრძოლა და გამარჯვება,—აი რა იზიდავს ქუჩიშვილს.

რისთვის არის მუშა ხალხი უმთავრესი საგანი პოეტის შემოქმედებისა?

იმისთვის, რომ ქუჩიშვილი მუშა მგოსანია და მთელი თავისი შეგნებით, მისწრაფებით ის შეკავშირებულია მუშა ხალხთან; გრძნობით, ფიქრით და ოცნებით მუშა ხალხის გულსა და გონებასთან არის გადაჯაჭვული.

ქუჩიშვილს გათვალისწინებული აქვს, რომ ცხოვრება უკუღმართობით, უსამართლობით, ბოროტებით არის სავსე.

ცხოვრების გასაწმენდათ, ბოროტების მოსასპობათ ბრძოლაა საჭირო.

საუკეთესო მებრძოლებს პოეტი ჰხედავს მუშა ხალხში.

ერთ თავის ლექსში (შავი სამეფო) აგვიწერს კიდევ მუშა ხალხის განსაკუთრებულ დანიშნულებას:

მხოლოდ მუშები, გულმამაცი
ქარხნის მუშები
დიდი ხანია, რაც საომრათ
ემზადებოდნენ,
იქ იმ ჯურღმულში ერთდებოდნენ,
ირაზმებოდნენ
და ამბოხების ნანატრ ძახილს
ელოდებოდნენ.

გაისმა ნანატრი ძახილიც, დადგა ჟამი ბრძოლისა და უნდა უყუროთ როგორის შეგნებითა და თავგანწირვით იბრძვიან თავისუფლების გულისათვის ეს გოლიათები.

მკერდ გაღელი ნი აწვებოდნენ
მტარვალთა ჯარებს,
კორჟიან ხელით წინ მიჰქონდათ
წითელი დროშა
და ვეფხვებივით ასქდებოდნენ
ციხეთა კარებს.

რევოლუციის მოწინავე ჯარს, რომლის მოწოდებაც არის ძველი ქვეყნის დანგრევა, პოეტი ჰხედავს მუშათა კლასში.

ამიტომ უმღერის ის მუშებს. დაჩაგრულთა ხსნა, ძველი წყობილების დანგრევა, სამშობლოს განთავისუფლება,—ყოველივე ეს მხოლოდ მუშა ხალხს შეუძლია პოეტის რწმენით.

ამიტომ უყვარს მას მუშები. ქუჩიშვილი რევოლუციის მგოსანია და ვისუნდა უმღეროს მან, თუ არა რევოლუციის მედროშეებს!

ქუჩიშვილის პოეზიის ერთ განსაკუთრებულ თვისებას ის შეადგენს, რომ ეროვნული და კლასობრივი იქ გადაჯაჭვული, შედუღებულია ერთი უმეორეთ პოეტს ვერ წარმოუდგენია. მუშა ხალხი მის წარმოდგენაში მარტო კლასი კი არ არის, არამედ მთელი ერის მისწრაფებათა გამომხატველი და მატარებელი.

თავის ბრძოლით ის მარტო თავის თავს კი არ ანთავისუფლებს, არამედ მთელ ერს. მუშათა კლასის გზა და მთელი ერის გზა ერთი და იგივეა.

საუცხოვოა პოეტის „ახალი ნანა“.

აჯანყებულ ქუჩებიდან
ისმის ყიყინაო,
ისმის ხალხის მოწოდება:
წავიდეთ წინაო.
ინგრევა და ილეწება
ძველი ქვეყანაო;
იაე-ნანა. ვარდო-ნანა,
იაე-ნანიანაო.

ბრძოლის ცეცხლი ჩვენს ახალ პოეზიაში ევლოშვილმა და ვარლამ რუხაძემ დაანთეს; პოეზიაში მათ ააფრიალეს წითელი დროშა.

ამ ცეცხლის გარშემო ფერხული გამართეს მშრომელი ხალხის წრიდან გამოსულმა პოეტებმა და ერთი ამათგანია ქუჩიშვილი.

ზოგჯერ სევდიანი, ზოგჯერ აკრემლებული, ბევრჯერ იმედიანი, ის მიუძღვის მშრომელ ხალხს წინ თავისი ლამაზი, მოხდენილი სიტყვით და შეურყევლათა სწამს, რომ ცხოვრება წინ მიდის სულ უკეთესი და უკეთესი მომავლისაკენ.

იმის პოეზიაში ოქვენ ნახავთ ცრემლებს, სევდას, სასოწარკვეთილებასაც, მაგრამ რწმენის ჩირაღდანი მის ხელში არც ერთხელ არ ჩამქრალა და არც ჩაქრება.

ოცნების რაშით მიისწრაფის წინ მშენიერებისაკენ, უკვდავებისაკენ—მზისაკენ.

ქუჩიშვილის შემოქმედებაში ცეცხლია ქეშმარიტი ხელოვანისა. გრძნობით სავსეა მისი პოეზია, სიყვარულით გამთბარი.

ძალდატანება მას არსად არ ეტყობა, ბუნებრივია, როგორც მთის ანკარა ნაკადული და მეტათ გულწრფელი. მაგრამ იმისი გონების ფრთები მეტათ სუსტია მისი აღმაფრენისათვის და ამიტომ ქუჩიშვილის პოეზიას სიღრმე და სიგანე აკლია.

თანამედროვე ცხოვრება მეტათ რთულია და თანამედროვე პოეზიაშიაც გულის ცეცხლი გახვეული უნდა იყოს გონების შუქში, რომ ის კიდევ სწვავედეს და შორსაც ანათებდეს.

ქუჩიშვილის პოეზია მდიდარია მუსიკალობით. მუსიკის გავლენას თვითონ პოეტი იხსენიებს ერთ თავის ლექსში "ვიოლონი".

გაისმა გრძნობით მუსიკა წყნარი
და უმაღლ კალამს მოვიკიდე ხელი:

სიმღერა ჩაქსოვილია ქუჩიშვილის ლექსში და ამიტომაც არის ის ხმატკბილი მოალერსე.

თავისი შემოქმედების მნიშვნელობას თვითონ პოეტი ახასიათებს ერთ თავის ლექსში.

მე ზარი ვარ მოგუაუნე,
მოწოდების ზარი.
ჩემს რეკაზე ირაზმება
შრომის შეილთა ჯარი.
მე ზარი ვარ მოწკრიალე,
სასოცების ზარი!
ხან მწუხარი
ხან მქუხარი
ხან კი ხმა ნარნარი!

წმინდა, ქეშმარიტი ხელოვნება ქუჩიშვილმა შეუხმატკბილა მშრომელი ხალხის ბედილბალს; სამშობლოს მომავალი მან გადააწნა მუშათა კლასის მერმისს, ეროვნული და კლასობრივი ერთმანეთს დაუკავშირა პოეზიაში.

ქუჩიშვილის შემოქმედებაში კლასობრივ ჰანგებთან ერთათ გაისმის ეროვნული ჰანგები და ამავე დროს მუსიკის ხმატკბილობა არა თუ არ ირღვევა, უფრო საგრძნობი და ძლიერია.

ამაშია განსაკუთრებული თვისება ქუჩიშვილისა.

პოეტსა სწამს სამშობლოც, სოციალიზმიც, ეროვნულიც და ინტერნაციონალიც და ეს რწმენა ლამაზათ არის აკინძული იმის პოეზიაში.

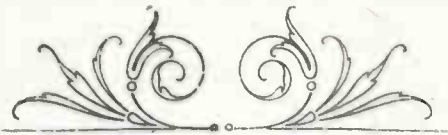
ბუნებრივი ნიჭი ქუჩიშვილისა საკმაოთ ძლიერი და თავისებურია, მაგრამ ამ ნიჭის დახვეწა, გაზრდა და გაღრმავება ვერ შესძლო პოეტმა.

მისი შემოქმედება შეჩერდა ერთ წერტილზე და აღარც ფორმას, აღარც შინაარსს წინმსვლელობა არ ეტყობა.

მაგონდება გრიშაშვილის სიტყვები ერთ ლექსში: „სად ვყოფილვარ, რა მინახავს?“ იგივე სიტყვები შეუძლია გაიმეოროს ქუჩიშვილმაც.

მარტო ნიჭმა რა ჰქნას, თუ მას არ ექნება ხელის შემწყობი პირობები, რომ გაიზარდოს და გაივსოს

მაგრამ ეროვნული აღორძინება დემოკრატიულ ნიადაგზე უსათუოთ გამოიწვევს ჩვენი პოეზიის მძლავრ ამეტყველებას და შექმნის ისეთს პირობებს, როდესაც ყოველ ნიჭს საშუალება მიეცემა მთელი თავისი ძალღონე და შესაძლებლობა ბოლომდე ამოსწუროს.

ივ. გოგართელი

კოლაუ ნაღირაქი

ბაღდაჩინი

ერთ თავის წერილში ტიც. ტაბიძეს სიყურადღებო აზრი აქვს გამოთქმული. რობაქიძეს ახასიათებდა: ერთი ფრაზაც კი არ შეუცვლია, რომ უფრო გასაგები ყოფილიყო.

მესმის, პოეზიაში სილამაზე მსხვერპლათ არ უნდა შეეწიროს ადვილ გაგებას. მაგრამ მეორეს მხრით სილამაზის ერთ-ერთ თვისებაც პოეზიაში სწორეთ ის არის, რომ გასაგები, მისაწდომი იყოს.

გამიგონია, ვაგნერის მუსიკა ტასმანიელისათვის სრულებით გაუგებარია, მაშასადამე ვაგნერის მუსიკა უარყოფითიაო?

ერთათ ერთი დამფასებელი ვაგნერისა რომ ტასმანიელი იყოს, მართლაც ასე იქნებოდა.

მაგრამ საშუალო ევროპიელს ესმის ბევრი რამ ვაგნერის მუსიკისა.

თუ მუსიკა არ კმაყოფილდება გრძნობით და ცდილობს შეგნების, აზრის სფერო დაიმორჩილოს და ჰანგების საშუალებით ეს თავის აზრი გაატაროს, პოეზიის სამყარო ხომ ერთსა და იმავე დროს გულიც არის და გონებაც.

თუ გონებას პოეზია არასფერს ეუბნება, ეს ნაკლია და არა ღირსება.

პოეტი არ უნდა ჩამოქვეითდეს ხალხის გემოვნებამდე, ხალხის შეგნებამდე. მან მთელი საზოგადოება უნდა აამაღლოს საკუთარ გემოვნებასა და შეგნებამდე.

მაგრამ შუამავალი მათ შორის არის საერთო ენა.

პოეტიც მიზნათ უნდა ისახავდეს, რომ მისი ენა საზოგადოებისათვის მისაწდომი იყოს.

როდესაც პოეტის ენა გაუგებარია, მიზეზი ორნაირი შესაძლებელია იყოს. ან პოეტისათვის მისი საკუთარი ენა და აზროვნება საკმაოდ გასაგებია და დარწმუნებულია, რომ განვითარებული მკითხველი მას გაიგებს.

ეს შეცდომაა მხოლოდ, ნაკლები დაკვირვებისა და ცხოვრების ნაკლებათ ცოდნის ნაყოფი.

ან პოეტი განზრახ ცდილობს, რომ გაუგებარი იყოს; ეს უკვე პრინციპია, მიმართულება.

ასეთი მიმართულება ფრიად ყალბია და უარსაყოფი.

ის, ვინც გაურბის სიცხადესა და გასაგებს აზროვნებაში, გაურბის და უარ-
ჰყოფს ამასვე თვითონ ბუნებაში, ცხოვრებაში.

ნამდვილი ცხოვრება, ბუნება, სინამდვილე მისთვის არ არსებობს, მას სძულს ყოველგვარი სინამდვილე და მოჩვენებას, ლანდებს, სიზმარს, არაჩვეულებრივს, არა ბუნებრივს ეტრფის

სინამდვილე მუდამ მიისწრაფის მშვენიერებისაკენ. ბუნებაში ბრძოლაა, შეუ-
ჩერებელი მოძრაობა.

ამ ბრძოლის საბოლოო მიზანი მშვენიერების მიღწევაა.

მთელი მსოფლიოს განვითარება მე წარმოდგენილი მაქვს მხოლოდ როგორც
თან და თანი მსვლელობა დაბალი საფეხურიდან უმაღლეს საფეხურისაკენ.

სად თავდება ეს უმაღლესი, მე არ ვიცი. თავდება კი სადმე საერთოთ,
ამის პასუხსაც ვერაფერ მოგვცემს, მაგრამ გზა განვითარებისა რომ სისრულისა-
კენ, მშვენიერებისაკენ მიდის, ჩემთვის ეს ცხადია.

უამისოდ მთელს ბუნებას, არსებობას, ცხოვრებას არავითარი აზრი არ ექ-
ნებოდა.

ბუნება ბრძოლით იკაფავს გზას უკეთესი მომავლისაკენ.

ბუნებას ახასიათებს როგორც ბრძოლა, ისე მიწრაფება უკეთესისაკენ.

სიმახინჯე უარყოფაა ბუნებისა და ამიტომ ბუნება ებრძვის მას.

მე მრწამს, რომ ცხოვრებასა და ბუნებაში სიმახინჯე ბოლოს და ბოლოს
ძლეული და მოსპობილი იქნება.

სინამდვილე, ცხოვრება ასეთი მშვენიერი, ასეთი ძვირფასი რამ არის!

სინამდვილეში გამეფებული უნდა იყოს მხოლოდ სილამაზე.

სიმახინჯეს იქ არ უნდა ჰქონდეს ადგილი.

და თუ დღესა აქვს ალაგი, ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ ხვალაც ექნება.

თუ ხვალაც იქნება სიმახინჯე ცხოვრებაში, კაცობრიობა მას მაინც არ
შეურიგდება, კაცობრიობა მუდამ მებრძოლი იქნება მის წინააღმდეგ.

ძირს სიმახინჯე ყოველგვარი სხეულისა, აზრისა, ცხოვრებისა და სხვ.

გაუმარჯოს სილამაზეს!

სიმახინჯეს მხოლოდ ის შეურიგდება, ის მიიღებს, ვინც ცხოვრებას და
სინამდვილეს უარჰყოფს.

სიმახინჯის მიღება მისი გამართლებაა.

ეს კი სათავეა ავანტიურული ფიქრის სწეული გრძნობისა და საშინელი პესი-
მიზმისა.

ჩემს სიცოცხლეში ისე არაფერი მოხდებოდა, როგორც პესიმოზში და ნევროსტენია. ესენი და-ძმები არიან.

სიცოცხლე წუთის არის, მაგრამ ის კარგია, ლამაზი და ნეტავი მას, ვისაც შეუძლია, ვისაც შესწევს ძალღონე, სიცოცხლე ლამაზათ მოიხმაროს.

რა ვუყოთ, რომ ის წუთიერია!

შესაძლებელია, საიდუმლოება სიცოცხლის მშვენიერებისა იმის ხანმოკლეობაშია იყო.

პესიმოზში ყველგან მავნებელია, განსაკუთრებით პოეზიაში.

პოეზიის მიზანია მშვენიერების მიღწევა; პესიმოზისა კი მშვენიერების უარყოფა.

პოეზიიდან პესიმოზში უნდა განიდეინოს.

ჩვენ დავიბადეთ და გვინდა ბედნიერი ვიყოთ. ჩვენს ხელთ ცოტა დრო არის და ვისწრაფით, ავმალდეთ და მივალწიოთ, რისი მიღწევაც კი შესაძლებელია.

ძირს პესიმოზი!

სულ სხვანაირია კოლაუ ნადირაძის მსოფლმხედველობა.

მე მქონდა სიმვოლიზმზე ლაპარაკი მასა, აქვს ბევრი კარგი მხარე: სიტყვა, რითმი, მეტრი, რიტმა, მუსიკა—საერთოთ ფორმა.

მაგრამ მისი შინაარსი, მისი დებულებანი, მისი ფილოსოფია ჩემთვის მიუღებელია.

კოლაუ ნადირაძე საუკეთესო წარმომადგენელია სიმვოლიზმის უარყოფითი მხარეებისა.

სინამდვილის უკუგდება, სიმახინჯის სიყვარული, სწეული ოცნება, პესიმოზში,—ყოველივე ეს საუცხოვოთ არის გადაშლილი იმის „ბალდახინში“.

მარტო სათაურია საკმარისი, რომ აშკარათ დაინახოთ ავტორის სული.

თავისთავათ დიდი ღირსებაა, როდესაც ადამიანი ერთ სიტყვაში გამოჰხატავს მთელ თავის ბუნებას.

სათაურივე ეუბნება მკითხველს, თუ როგორ შინაარსთან ექნება მას საქმე.

მაგრამ სათაურივე იწვევს მკითხველში ერთგვარ შეურიგებლობას

როდესაც გადაიკითხავთ პატარა წიგნს, დარწმუნდებით, რომ ზოგიერთი ლექსი ავტორისა მეტათ გაუგებარია, გიძნელდებათ იმისი გამოცნობა, თუ რისი თქმა უნდოდა პოეტს, რა აწუხებდა მას.

პოეტს შეუძლია თქვას: ეგე() მე ვიღარდო? მეკი ვთქვი და გაიგებ თუ არა, ეს შენი საქმეაო.

ყოველი მგოსანი უწინარეს ყოვლისა საკუთარი თავისთვისა სწერს. მისი

სული ერთგვარ შვებას, ერთგვარ დაკმაყოფილებას ჰპოებს საკუთარ ნაწარმოებში.

პოეტი ესაუბრება თავის მეს, თავის წარმოდგენას და შემოქმედობს, რომ ამ შემოქმედებაში საკუთარი წყურვილი მოიკლას, კვნესა გულისა დააყუჩოს, ფიქრთა ამშლელ კითხვებზე პასუხი გასცეს.

მაგრამ ამავე დროს პოეტი მკითხველსაც არ ივიწყებს, მკითხველისათვისაც სწერს, რადგანაც ერთგვარი სულიერი მოთხოვნილებაა: შენი ფიქრი, შენი მტანჯავი გრძნობა, სევდა სხვასაც გაუზიარო.

ამგვარ გაზიარებაში უკვე ერთგვარი შვება არის.

ამიტომ მკითხველსაც აქვს უფლება მიმართოს პოეტს და უთხრას: ბატონო ჩემო, თქვენ სრული უფლება გაქვთ ისე სწეროთ, როგორც გნებავთ, მაგრამ ინებეთ და გასაგებათ დასწერეთ ის, რასაც საჯაროთ აქვეყნებთო.

ხშირათ ერხს ტაეპში ერთი აზრიდან მეორემდე ისეთი მოულოდნელი ნახტომია, რომ სრული უაზრობის შთაბეჭდილებას სტოვებს.

ჯიღეთ ტარანტელი.

ჩენი თვალები იმ ბეჭედში შეხვდენ მგზავრებათ

ო, სინამდვილე სანატრელი სპარსულ ნოხების!

მრავალი მთვარე ამაცობდა იქ ღვედელ-მთავრებათ,

თითქოს შეშურდათ მათ წარსული დიადოხების.

ბეჭედში თვალების შეხვედრა კიდევ წარმოსადგენია, მაგრამ საიდან გაჩნდენ აქ ეს მთვარეები და ღვედელ-მთავრები, ეშმაკმა უწყის.

ასეთი ახირებული და ქაჯური სტრიქონები ბლომათ არის ნადირაძის პოეზიაში.

სინამდვილეს პოეტი ყველგან გაურბის; ცდილობს, სინამდვილე დაივიწყოს.

სინამდვილე მას აბრაზებს და მოჩვენებებსა და ლანდებში ეძებს თავ-დავიწყებას.

როდესაც სინამდვილე მიყუჩდება ღამის წყვილიაღში, მაშინ შედის პოეტი თავის ოთახში, რომ მოსვენება ჰპოვოს, მაგრამ!

ცივი სიგიჟე სველ ხელებით დაიქერს ჩემ თავს

და შეშინებულს ჩუმად დამდევს მდუმარე სახლში.

რატომ სძულს ასე საშინლათ პოეტს სინამდვილე?

იმიტომ რომ ის მთელი სიცოცხლე იმის თვალში უნიჭო პიესაა მხოლოდ, ცხოვრება წამებაა და რაც მალე მოელება ბოლო ამ წამებას, მით უკეთესი.

ო, ღმერთო ჩემო, დაასრულე ჩემი წამება

და დააჩქარე ეს დღეები და ეს წამები!

რალაც გამოუცნობი, იღუმალი შიში პოეტს თან დასდევს და იმის აჩრდილ-
სა და სევდას ვერსად ვერ ემალება.

სინამდვილის უარყოფა განსაკუთრებით მძლავრათ არის გატარებული პოე-
ტის ერთ ლექსში, რომელიც „ნიამორები“-ს მე-IV ნომერშია.

„მატყუარია სამყაროს სახე
და ორმაგობით ჩვენ წინ ირთება...
სულისთვის ყველგან აგია მახე,
როცა ღამეა, ან დღე ინთება.
არ არი სხვა გზა, არ არი არსად:
ეს მასკარადი მოეწყო ისთე!
დაფერფლე სული და ეცვი ჯვარსა,
ვით ავაზაკი და როგორც ქრისტე.
უარყავ ბრძოლის ცეცხლი მაცდური,
და ბრაზი ჩუმათ ჩაახჩევე სულში.
იწამე ყოფნა ჩვენი ლანდური
შორ მომავალში და შორ წარსულში.“

ამ ლექსში მთელი ფილოსოფიაა, რომელიც სარჩულათ უდევს პოეტის შე-
მოქმედებას.

სინამდვილე მატყუარაა, ორმაგობით საფსე. სიცოცხლე ტანჯვაა და არა-
ვითარი გამოსავალი არ არსებობს: უნდა იტანჯო და ჯვარს ეცვა.

ამიტომ უნდა უარჰყო ყოველივე, რაც შეკავშირებულია სინამდვილესა და
ცხოვრებასთან და სინამდვილის აღავს გაამეფო მოჩვენება, „ყოფნა ლანდური“.

ასეთი შეხედულება ყოველ-გვარ პირობებში მავნებელია, განსაკუთრებით
კი ჩვენს მდგომარეობაში.

ახალგაზრდა საქართველოს, რომელმაც ეს—ეს არის ბორკილები შემოი-
ძრო და გასაოცარის სიმტკიცით ებრძვის ყოველგვარ დაბრკოლებას.

ახალგაზრდა საქართველოს, რომელიც მთელ თავის ძალღონეს სკიმაეს
თავისუფლების შესანარჩუნებლათ, ამგვარი მსოფლ-მხედველობა კი არ შეეფე-
რება, არამედ ბრძოლის ცეცხლით გახურებული და იმედის სხივებით გაბრწყინ-
ებული სიმღერა გამარჯვებისა.

სინამდვილე საერთოთ მშვენიერებაა, სიცოცხლე დიდი განძი, ცხოვრება-
ბედნიერება, მხოლოდ სიმახინჯეს, ბოროტებას, უსამართლობასა და უზნეობას
აქვს შიგ ფესვები გადგმული.

მოვსპოთ ყოველივე ეს ბრძოლით და გავამეფოთ სინამდვილეში სრული
სილამაზე.

აი შეხედულება მშრომელთა კლასისა, რომელიც შეურყევლის რწმენით
მიდის წინ და ბრძოლით მიიკათავს გზას ცხოვრების გამშვენიერებისაკენ.

ნადირაძის პოეზია თავისი შინაარსით დამარცხებულების, ცხოვრებისაგან ფეხქვეშ გათელილთა „ღღენაკლულთა და საცოდავთა“ სულის კვეთებაა.

პოეტი ფრიად შემცდარია, როდესაც სამშობლოს ეუბნება:

უკანასკნელათ შენ მერგები მე არჩევანში-ო.

სამშობლოს სწამს, რომ ის არ დამარცხდება.

და კიდევ რომ დამარცხდეს, როგორც პოეტსა ჰგონია, მის გულში მაინც ვერ ამოფხვრის ვერაფრითარი ძალა მტკიცე იმედს საბოლოო გამარჯვებისა და აღდგენისას.

ერთში კი მართალია პოეტი, როდესაც სამშობლოს მიმართავს:

და სამუდამოთ უწამები დარჩება შენთვის

ჩემი ტირილი, სიყვარული და დამარცხება.

ნადირაძის ტირილსა, სიყვარულსა და დამარცხებაში არის ნაწილი, რომელიც მისაღები და საწამებელია.

ეს ის ნაწილია, სადაც თვით ცხოვრება, სინამდვილე ლაპარაკობს.

უდიდესი ნაწილი კი მართლაც უწამები დარჩება.

მხოლოდ გაკვრით მინდა აღენიშნო, რომ ამ ლექსში პოეტი მეტათ უკადრისათ იხსენიებს სამშობლოს:

სამშობლო ბრიყვო, რომ იტვირთე უმადლო ვალი.

ჩვენ თუ აკაკის ვაპატიებთ იმის სიტყვებს, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ყოველ მგოსანს შეეძლოს აკაკის ტვირთის ზიდვა.

სინამდვილის სრულ უარყოფასა და უკიდურეს პესიმიზმს შედეგათ მოსდევს ავათმყოფი გრძნობა და სნეული ფანტაზია, რისი მაგალითებიც საკმაოა ნადირაძის პოეზიაში. მგოსანი თვითონ აღიარებს ამას:

ჩემი ოცნება ავათმყოფი აკვდება ფანჯრებს.

ავათმყოფი ოცნება კი ხშირათ წარმოშობს სიმახინჯის სიყვარულს.

თუ გაფრინდაშვილის პოეზიაში ერთგვარი დასაბუთებაც კი არის ამგვარი სიყვარულისა, კოლაუ ნადირაძეც ცდილობს, არ ჩამორჩეს მას უკან.

მე ხშირათ მიყვარს ეს ქალაქი მრუში და მყრალი;

ატლახებულ ქუჩებს მივჰყვები,

ვუცქერ უკბილოთ დაღრეჯილ სახლებს.

ხარბათ დავეძებ მახინჯ სახეებს.

პოეტს სიმახინჯის დახატვა საკმაოთ ეხერხება და მისი სურათი ავზნიანი ქალაქისა მკაფიო და ძლიერია.

საუცხოვრო შთაბეჭდილებას იძლევა პოეტი იქ, სადაც გრძნობათა სინაზე და სიწრფელე სინამდვილეს ევლებიან გარშემო.

ძველი რითმები ნაზი და ტკბილი ლირიკაა. აქ ყველაფერი ბუნებრივია, გასაგები.

ვსთქვათ ის ლოცვები; ო, ბევრი რამე
მოგვაგონებდა ჩვენ იმათ ხმებში,
და როცა მოვა მწუხარე ღამე,
დავმაღავ ცრემლებს შენს ბავშურ თმებში.

აქ თვითონ ცხოვრებაა და პოეტის გრძნობა ჩვენს გულს სწვდება, აღელვებს და იწვევს შიგ შესაფერ ამოძახილს.

„შემოდგომა სოფელში“ წარმოადგენს ოსტატურათ შემოხაზულ სურათს სოფლის შემოდგომისას და აშკარათ ჰმოწმობს, რომ პოეტს საკმაოდ მძლავრი ნიჭი აქვს.

„კეთროვანება“ სავსეა ნაზი სევდით და სრული ლირიზმით და თავისი ბუნებრივობით შესაფერ შთაბეჭდილებასაც ახდენს.

„ბავშობა“ ერთი საუკეთესო ლექსია მთელი თავისი შინაარსით, ფორმით, შუსიკით, რითმით, გრძნობით, სინაზით, სიწრფელით, სიღრმითა და ბუნებრივობით.

სრულებით უბრალო, მარტივი, ჩვეულებრივი ხაზებით პოეტი იძლევა მკვეთრ სურათებსა და ძლიერ განცდას.

ყოველი სტრიქონი სწვდება გულის სიღრმესა და ფიქრს, ოცნებასა და გრძნობებს აფორიაქებს.

ლირიკოსის უდიდესი ღირსება ის არის, რომ საკუთარი ფიქრითა გრძნობით შეგბოჭოს, პირადი ტკივილები და სულისკვეთება შენს ტკივილებათა და სულისკვეთებათ გადააქციოს.

ასეთი მიღწევაა „ბავშობა“-ში.

ბავშობის მოგონება, ძიძა, მამის სიკვდილი, დედის ცრემლები—ყოველივე ეს უნაკლოდ არის ასხმული მშვენიერ კრიალოსნათ და არავითარი ძალდატანება, არავითარი ფერ-უმარილი და გრეხა აქ არ არის,—ყოველივე ბუნებრივია.

შთაბეჭდილება თანდათან გადადის სრული ბუნებრივობით ერთი სახიდან მეორეზე და იძლევა ერთ დასრულებულ სურათს; პირველი სტრიქონიდანვე ძლიერდება და ბოლოს გულის ყველა ძარღვებს სკიმავს, სურათი დედისა დაუვიწყარია და უნაზესი სევდით, გამოუთქმელი სიყვარულითა და წმინდა შიშით სავსე უკანასკნელი სტრიქონები:

გადის თვეები და ყოველ დღე ცამცახით ველი,
რომ დედაც წავა... აღარვინ ჰყავს საბრალოს მცველი.
დამტოვებს ისიც! და ნუგეშით ვილას მივმართო?
მაღე ამ სახლში მე დავრჩები სულ მარტო-მარტო.

აი სად არის ქეშმარიტი ნიჭი და ძალა პოეტისა და არა იქ, სადაც მადეებს მაჩაბელი ნიამორების უკანასკნელ ნომერში.

სამწუხაროთ, ამგვარი შინაარსი ბ. ნადირაძისათვის უჩვეულოა, შემთხვევითია. შებორკილი ჰყავს თავისი მერანი სიმბოლიზმის ჯაჭვებითა და უღმერთოდ სტანჯავს მას.

როდესაც იშვიათ შემთხვევაში მერანი ახერხებს აწყვეტასა და თავის განთავისუფლებას, პოეტის ნიჭიც ფრთებსა შლის მაშინ და სწვდება ქეშმარიტ ხელოვნებას.

სიმბოლისტების საერთო ღირსებას ის შეადგენს, რომ განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ ლექსის სილამაზეს, სიტყვების დახვეწას.

წინეთ თუ ჩვენი პოეტები უმთავრეს ყურადღებას ახრს აქცევდენ და ფორმას აზრი ჰყლაპავდა, დღეს ეს გზა უკვე სამუდამოდ უარყოფილია და აღიარებულია, რომ აზრი და ფორმა განუყრელი ნაწილებია ერთი მთელისა.

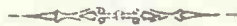
უშნო სხეულში შეიძლება იყოს მშვენიერი სული, მაგრამ პოეზიაში ეს შეუძლებელია; თუნდაც იმიტომ რომ, თუ კი პოეზიის სხეული უშნოა, ულამაზო, აქ უკვე აღარ არის პოეზია.

აი აქ ჩვენს სიმბოლისტებს დიდი დვაწლი მიუძღვით, მაგრამ ისინი ვარდებიან მეორე უკიდურესობაში: განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ ფორმას და ხშირათ აზრს ფორმა ჰყლაპავს, ლამაზი რიფმების მეტი აღარა სჩანს რა.

ეს ღირსება და ნაკლი ახასიათებს კოლაუ ნადირაძესაც.

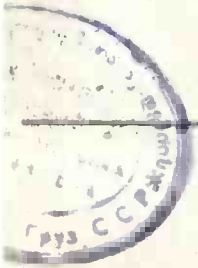
თუ ხშირათ მისი ლექსი სიტყვების ლამაზი და უშინაარსო წყებაა, სამაგიეროდ ფორმა მისი პოეზიისა მოხდენილია.

ალაგ-ალაგ აქაც ეტყობა ნაძალადეობა, მაგრამ მისი რითმი, მეტრი, რიფმ: საკმაოდ დამუშავებულია და ბევრგან თავისებურიც.

სარედაქციო კოლექცია:

ივ. გომართელი
ს. აბაშელი
პ. ირეთელი
არ. რუნაძე
ობოლი მუშა

1919 წ. დეკემბრიდან ბაზოლის ურველ-თვიური სამხატვრო-სალიტირატურო ურნალი

„ც ი ს ა რ ტ ყ ე ლ ა“

გამოცემა რკინის გზის მუშა-მოსამსახურეთა პროფესიონალურ კავშირის ცენტრალურ გამგეობასთან არსებულ კულტურა-განათლების კომისიისა.

ყოველგვარ პირობების გასაგებად მსურველებმა უნდა მიმართონ ამავე კომისიას,—თბილისი, ელისაბედის ქუჩა, № 200.